Natalia Adamantidu
Yeoryios E. Papastratos

Çeviri: Elisabevet Haritonidis Kovi

Mübadele Öncesinde
Şile'de Yaşam

Kitapyayınevi

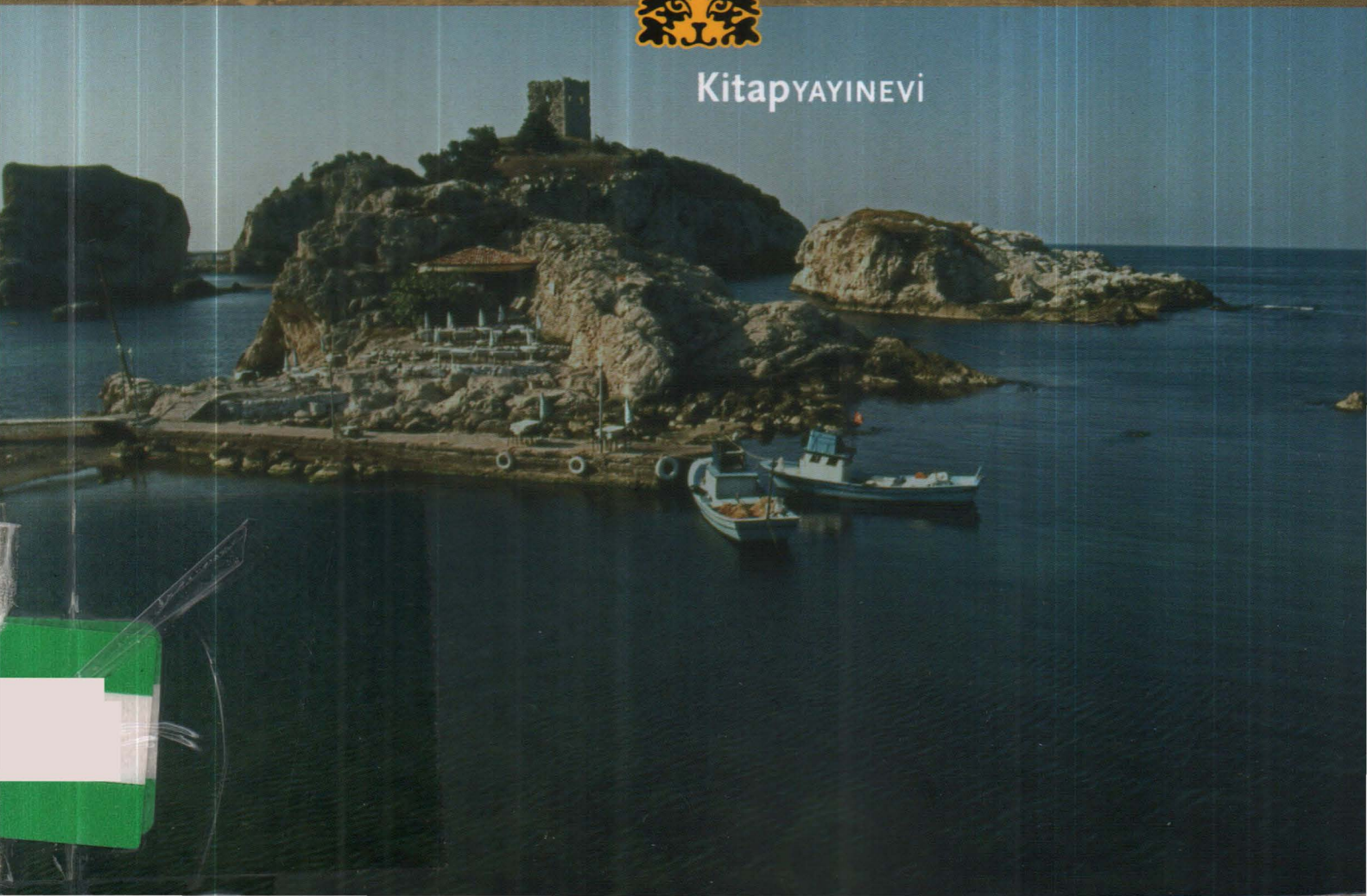

KİTAP YAYINEVİ – 224
İNSAN VE TOPLUM DİZİSİ – 54

MÜBADELE ÖNCESİNDE ŞİLE'DE YAŞAM / NATALİA ADAMANTİDU, YEORYİOS E. PAPASTRATOS

© 2010, IŞIK ÜNİVERSİTESİ
© 2010, KİTAP YAYINEVİ LTD.
TANITIM İÇİN YAPILACAK KISA ALINTILAR DIŞINDA HİÇBİR YÖNTEMLE ÇOĞALTILAMAZ

ÇEVİRİ
ELİSAVET HARİTONİDİS KOVİ

YAYINA HAZIRLAYAN
FÜSUN KİPER

KİTAP TASARIMI
YETKİN BAŞARIR

KAPAK
DİLEK ÇETİNKAYA

KİTAP TASARIMI
YETKİN BAŞARIR

TASARIM DANIŞMANLIĞI
BEK

GRAFİK UYGULAMA VE BASKI
MAS MATBAACILIK A.Ş.
KÂĞITHANE BİNASI
HAMİDİYE MAHALLESİ, SOĞUKSU CADDESİ NO. 3
34408 KÂĞITHANE-İSTANBUL
SERTİFİKA NO: 12055
T: (0212) 294 10 10 F: (0212) 294 90 80
E: İNFO@MASMAT.COM.TR

1. BASIM
HAZİRAN 2010

ISBN 978-605-105-052-2

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAĞATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
KÂĞITHANE BİNASI
HAMİDİYE MAHALLESİ, SOĞUKSU CADDESİ NO. 3/1-A
34408 KÂĞITHANE-İSTANBUL
SERTİFİKA NO: 12348
T: (0212) 294 65 55 F: (0212) 294 65 56
E: KİTAP@KİTAPYAYİNEVİ.COM
W: WWW.KİTAPYAYİNEVİ.COM

Mübadele Öncesinde Şile'de Yaşam

Şile; Unutulmayan Vatan
Natalia Adamantidu

Şile; Karadeniz'de Bir Rum Ocağı
Yeoryios E. Papastratos

Çeviri
Elisavet Haritonidis Kovi

Kitapyayınevi

İçindekiler

1- Sunuş 7
Prof. Dr. Ekrem Ekinci
FMV Işık Üniversitesi Rektörü

2- Önsöz 9
Stavros T. Anestidis
Küçük Asya Araştırmaları Merkezi Müdürü

3- Şile; Unutulmayan Vatan 15
Natalia Adamantidu

4- Şile; Karadenizde Bir Rum Ocağı 105
Yeoryios E. Papastratos

Sunuş

Şile İstanbul'a bu kadar yakın olmasına, İstanbullularca çok iyi bilinmesine ve özellikle yazın ziyaretçi akınına uğramasına rağmen bozulmamış doğası ile halen İstanbul'un en az nüfuslu ilçesi durumundadır. Betonlaşmış, sıkışmış ve yabancılaşmış İstanbul'dan kaçma gereği duyanlar için yeni bir genişleme aksı olarak hızla gelişmektedir. İlçeye yönelen hızlı nüfus akışının yaratacağı yeni dünyada mevcut yapısından, kültüründen, geleneklerinden, florasından, denizinden, değerlerinden neleri koruyabileceğini kestirmek çok zordur.

Bu nedenle Şile'nin mevcut değerlerini bilmek, bunları irdelemek ve belgelemek çok önemlidir.

Üniversitemize rektör olduğumda Şile ile ilgili tüm kitapların kütüphanemizde toplanmasına karar verdik. Bulabildiğimiz kitapların sayısının insanı üzecek kadar az olduğunu gördük. Bugünü bilmek ve geleceğe bakabilmek, tarihi bilgi ve birikime bağlı bir husustur. Şile'nin Cumhuriyet öncesi tarihine baktığımızda, burada Osmanlı'nın millet düzeni içerisinde Müslüman, Hıristiyan ve Musevilerin çok kültürlü bir yaşam sürdürmüş olduklarını görüyoruz. Bu konuda bir internet taraması yapılırsa elde edilecek bilgiler çoğunlukla I. Dünya Savaşı sonrası Türk ve Yunan milliyetçilik uyanışlarının sancılı kavgalarını konu eden yazılar olacaktır. Eğer I. Dünya Savaşı öncesi Şile'yi bilmek, anlamak isterseniz ulaşabileceğiniz kayıtlı bilgi son derece kısıtlıdır. 1920'lerde Şile'de yaşam nasıldı? Denizle ilişkiler ne düzeydeydi? Müslüman ve Ortodoks Hıristiyan Şile'lilerin birbirleriyle ilişkileri nasıldı? Şile ekonomisinin temellerini neler oluşturuyordu? Uzun lafın kısası, ayrıntıları ile Şile'de yaşam nasıldı?

Özel bir merakla Karamanlı Ortodoks Rumlar üzerine yaptığım bir araştırma için Atina'ya Şile'den gitmiş üç göçmenin el yazısıyla anılarını yazdıkları kitapları gördüm. Bunlardan biri çok milliyetçi duygularla yazılmış olduğu için üzerinde durmadım. Diğer ikisi ise çok sevecen bir dille yazılmıştı ve çok ilginç bilgiler içeriyordu. Bu anıların Türkçeye çevrilmesinin Şile için son derece yararlı olacağını düşünerek bu arzumu Küçük Asya

Araştırmaları Merkezi Müdürü, İstanbullu Stavros Anestidis'e ilettim, o da çok olumlu bir yaklaşım gösterdi. İstanbullu hemşerim Prodromos Yusuf Kürükoğlu, eski Rumca yazılmış bu anıları Türkçeye çevirmek üzere Elizavet Kovi hanımefendiyi buldu ve çeviri için maddi destek de sağladı.

Natalia Adamantidu'nun çok duygusal bir dille, Yeoryios E. Papastratos'un ise daha profesyonel bir yaklaşımla 1920 öncesi yaşamlarını, duygularını ve Şile sevgilerini aktardıkları anılarını birleştirerek *Mübadele Öncesinde Şile'de Yaşam* başlığıyla yayınlıyor olmaktan büyük mutluluk duyuyorum.

Türkçeye kazandırdığımız bu kitaba Stavros Anestidis, Prodromos Yusuf Kürükoğlu ve Elizavet Kovi'nin katkıları övgünün ve teşekkürün ötesindedir. Kendilerine en içten teşekkürlerimizi sunuyorum.

Kitabın tüm aşamasında titiz çalışması, takipçiliği ve koordinasyonu için sevgili Hacer Ansal'a teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ekrem Ekinci
FMV Işık Üniversitesi Rektörü

Önsöz

Küçük Asya Araştırmaları Merkezi'nin bilimsel ilgisi ilk baştan beri 1924 Mübadelesiyle göçe zorlanan Rumlara yöneldi. Anadolu'nun her yöresinden gelmiş yaklaşık 5.000 Rum mübadilin sözlü tarihleri kaydedilip Rum nüfusun yaşamış olduğu 1.375 belde için araştırmalar yapıldı. El yazısıyla yazılmış 300.000 sayfayı kapsayan bütün bu tanıklıklar Küçük Asya Araştırmaları Merkezi'nin Sözlü Tarih Arşivi'ni oluşturuyor. Arşiv 1922 öncesinin barışçıl dönemine yönelik olup Anadolu'da doğup yaşamış Rumların tüm yaşam çemberini betimliyor. Halk bilimi temelinde yapılan araştırma çok yanlı ve detaylı olup toplanan bilgiler dil, coğrafya, ekonomi, toplumsal ve dinsel yaşam, eğitim ve yerel tarih gibi çok geniş bir alanı kapsıyor.

Natalia Adamantidu'nun *Şile; Unutulmayan Vatan* adlı metni Küçük Asya Araştırmaları Merkezi'nin arşivinde 1939'dan sonra derlenmeye başlanan Anadolulu Rum mübadillerin el yazısıyla yazdığı hatıralardan birini oluşturuyor. Söz konusu metinler genelde Merkez'in teşvikiyle ve kurum tarafından düzenlenen bir soru formuna dayanılarak kaleme alındı. Metinlerin tanzimi için önerilen soru formunun işlevi şuydu: Mübadillerin paramparça olan belleğini Küçük Asya Araştırmaları Merkezi'nin bilimsel tercih ve önceliklerine göre yeniden düzenlemek ve dolayısıyla kurumun gözetiminde arşivin yeni bilgi ve verilerle zenginleştirilmesine katkıda bulunmak. 1965 senesinde Natalia Adamantidu metni Küçük Asya Araştırmaları Merkezi'ne teslim ederken dönemin Müdiresi Melpo Merlier'ye şöyle yazmıştı:

> *Şile hiç bir zaman kalbimden ve aklımdan çıkmadı. Bu yüzden onun için ne duyuyorsam ve ne biliyorsam kâğıda dökmeye karar verdim. Belleğim ne derledi ise elimden geldiğince anlattım. Kâğıda aktarılan her şey gerçek ve otantiktir. Tabii ki bunlardan başka aklıma getiremediğim ve yazamadığım olaylar, gelenek ve görenekler mutlaka vardır. Buna rağmen yazmış olduğum bu metni sürekli bir çabayla zenginleştirip büyük bir sevinçle hemşerilerime armağan edebileceğim bir kitap olarak sunmak amacındayım.*

Adamantidu 1973'te kendi imkânlarıyla eserini yayınlamayı sonunda başardı.

Arşiv'in *Bythinia/İstanbul/Şile B63* numaralı dosyasında Şileli Yorgos Damianidis Türk hemşerileriyle 1922 öncesi ilişkilerini şöyle anlatır:

> Zamanımızda Türk hemşerilerimizle çok iyi geçiniyorduk. Gerçi mahallelerimiz ayrı idi ama gerçek olan odur ki hep beraber kardeş gibiydik. Fırtınalarda Rum veya Türk olsun batma tehlikesi geçiren gemilere yardıma birlikte koşardık.
>
> Yortu ayinleri ve törenlerimize resmi makamlar ve herkes saygı gösterirdi. Paskalyada Türk komşularımıza da kırmızı yumurta verirdik. Bayramlarda da onlar bize kurban eti ve tatlı verirlerdi.
>
> Mübadele'de bir Rum kunduracı altınlarını Türk komşusuna bırakıp gitmişti. Türk komşusu ölürken oğluna onları birgün Rum sahiplerine teslim etmesini vasiyet etmiş. Gerçekten 1947 veya 1948'de oğlu Yunanistan'a gelerek, Elefsina'da yaşayan Rum aileyi bulup altınları teslim etti.

1924 Mübadelesi'nden sonra Yunanistan'da Rum mübadillerin Anadolu'daki doğum yerlerini tasvir eden çok sayıda eser yayınlandı. Çoğunluğu sınırlı olanaklarla, üstün olmayan bir kalitede, hemşerilerin ısrarıyla basıldı. Resmi Yunan literatüründe sınırlı bir ilgi görmüş olsa da gelecek kuşaklara anavatanlarıyla ilgili bilgiyi muhafaza edip devreden bu vatan bilgisi tasvirleri mübadil cemaatleri için oldukça önemlidir. Aslında bu özyaşam metinlerinin yazılması için o yöreden bir tek kişinin bile okuma yazma bilmesi yeterliydi. Sonuçta küçük bir köy bile tarih yazımı aynasında parmak izini bırakma imkânını elde etti. Mübadillerin söylemi resmi tarih alanına yeni bir kaynaktan epey bilgi aktardı. Böylece vatan topraklarının anısı gelecek kuşaklar için çok değerli bir miras haline geldi.

Işık Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ekrem Ekinci'nin inisiyatifiyle yayına hazırlanan bu kitap, yukarıda sözü edilen türden bir tanıklığa kucak açıyor. Mübadillerin tanıklığı tarih yazımında kaynak olarak özel bir kategori oluşturur. Sıradan insanlar olan mübadiller, anlattıklarıyla resmi olma-

yanı ifade ederler. Çünkü onlar benlikleri ve yaşamlarıyla siyasal operasyonların sonuçlarına maruz kalmış insanlardır. Bu yüzden herkesten çok, olayları ve olayların yanlarını otantik bir şekilde tasvir etme kapasitesine sahiptirler. Hiç kimse bir görgü tanığıyla aynı özgünlükte ve aynı yetkiyle tanıklığı tekrarlayamaz. Bu açıdan her tanıklık bir teklik, bir *unicum* oluşturur.

Küçük Asya Araştırmaları Merkezi gibi kendini bilginin geliştirilmesine ve bilimsel gerçeğin eleştirel araştırılmasına adamış bir kurumda görevli biri olarak bu kitap için önsöz yazmak benim için ayrı bir mutluluk kaynağı. Bu nedenle bana bu onur verici teklifi yapan Prof. Dr. Ekrem Ekinci'ye saygı dolu teşekkürlerimi ifade etmek isterim. Son yıllarda Türk akademik ve bilimsel toplumuyla açmış olduğumuz iletişim kanallarını daha fazla geliştirmek amacında olduğumuzu da bu vesileyle vurgulamak isterim. Tabii ki Yeoryios E. Papastratos'un ve Natalia Adamantidu'nun metnini titiz bir çalışmayla Türkçeye kazandıran İstanbullu hemşerim Elisavet Kovi'ye de övgü dolu tebriklerimi sunarım.

Stavros T. Anestidis
Müdür
Küçük Asya Araştırmaları Merkezi*

* Küçük Asya Araştırmaları Merkezi, 1930'larda müzik bilimci Melpo Merlier tarafından kuruldu. Mübadillerle temasa geçen Merkez, başlangıçta sadece şarkıları kaydediyordu. Daha sonra arşiv yerel şive ve Küçük Asya'da yaşayanların gündelik yaşamları hakkında bilgiler veren öykülerle zenginleştirildi. Yunanistan'daki mübadillerin eski yerleşim bölgelerinde inceleme yapan araştırmacılar varolan materyalleri derliyorlar. Bunları yayınlayan Merkez, artık çok zengin bir arşive sahip.

Şile; Unutulmayan Vatan

Natalia Adamantidu

Teşekkür

Doğduğum, çocukluk ve gençlik yıllarımı geçirdiğim yöre için duyduğum sonsuz sevgimi dile getiren bu kitabımla, bilimsel folklorik zenginliğimize küçük bir katkıda bulunduğuma inanıyorum.

Kitabımı edebi bir eser olarak niteleyemem fakat yazdıklarımın tamamen gerçek olduğunu ve yazma cesaretini buradan aldığımı açıkça ifade etmek isterim.

Eminim ki muhtemelen gözlenecek eksikliklerim hoş görülecek ve çalışmam ilgiyle karşılanacaktır.

Yurt dışında ve sevgili vatanım Yunanistan'da yaşadığım 50 yıllık süre, bitmek bilmeyen büyük aşkım Şile'ye duyduğum sevgiyi asla azaltmadı.

Bana göstermiş olduğu ilgiden dolayı sevgili Profesör Yorgo Bakaleki'ye ve kitabımın yazılması için yardımları dokunan bütün dostlarıma içtenlikle teşekkür etmek isterim.

Natalia Adamantidu
Neo İraklio Atiki
22 Mayıs 1973

Antik çağdaki adı Artani-Hile/Hili olan Şile, Mikrasia'nın [Anadolu'nun] kuzeybatı ucunda, Bitinya yarımadasının üstünde (Kadıköy'den Bursa'ya kadar uzanan bölgenin adı) Boğaziçi'nden 30 km uzaklıkta, Karadeniz'e kıyısı olan bir beldedir. Kış ayları soğuk, yaz ayları serin geçer. Arazisi genelde çoraktır. Yaz aylarında su yetersizdir. Eskiden beldenin güney sahilinde önemli bir cankurtaran (deniz) istasyonu, tepenin güney doğu istikametinde denize yakın bir yerde ise meteoroloji istasyonu vardı. Beldenin kuzeydoğusunda, güzel görünümlü ve büyük bir deniz feneri bulunurdu.

Şile, Yeoryios Skalieris'in Mikrasia halklarının etnoğrafisi ve etnolojik bileşimleri ile ilgili araştırmaları sonucunda yazdığı "Mikrasia Halkları ve Aşiretleri" adlı kitabındaki 1922 yılı istatistiklerine göre, İstanbul vilayetinde Üsküdar'a bağlı, bir kaymakamlıktı. 84 köyü vardı, 33.152 olan toplam nüfusun 16.900'u Ortodoks'tu.

Şile merkezde 1922 yılına kadar Türk, Rum karışık 5-6 bin kişi ikamet ediyordu.

Şile Kilisesi Kadıköy Metropolüne bağlıydı ve yöre kilise kitaplarında Hili olarak tanımlanıyordu ama Türkçe kullanıldığı vakit Şile olarak anılırdı. Kadıköy Mitropoliti (baş episkopos) köyümüzü senede bir kez ziyaret ederdi. Adı Ayios Eftimios olan kilisenin başpapazı aynı zamanda metropolitin temsilcisi sayılırdı.

Şirin bir kasaba olan Şile, Rum evlerinin denize, Türk evlerinin kırlara baktığı, "dere" adlı bir sel yatağının ayırdığı iki tepe arasında son derece güzel bir mevkide kurulmuştu. Kaldırımlı yollarından biri anacadde işini görür yani köyün taa başından başlar ve tersanede biterdi. Anayolun sağ ve sol tarafında dar ve çıkmaz sokaklar yer alırdı.

Köyün üç camisi vardı.

Türklerin ve Rumların müşterek kullandığı iki hamam vardı. Bunlara hiçbir zaman aynı günlerde gidilmez, ayrı ayrı günlerde kullanılırdı.

Köyün iki de değirmeni vardı.

Türklerin iki mezarlığı, Rumların ise bir mezarlığı vardı. Rumlar mezarlıklarını sevdikleri ölü de olsalar denizi seyretsin, denizin tuzunu hissetsinler diye deniz gören bir yere kurmuşlardı.

Evler

Şile'de herkesin küçük de olsa bir evi vardı. Sıkışık, birbirine yakın, ahşap yapılar olan Rum evlerinin bahçesi yoktu. Buna rağmen evlerin içi çok güzeldi. "Hayat" diye adlandırdığımız giriş kısmı, küçük kış odası, içinde ocak olan mutfağı, toprak su testisini koyduğumuz yer ve günlük kullanımdaki her türlü eşya evin birinci katında yer alırdı. Diğer katlarda ise tertemiz, derli toplu yüklükler, "falia" adını taşıyan yere yakın dolaplar, dikdörtgen şeklinde "feridia" denilen dolaplar, sedirler, şamdanlar, bakır mangallar, asma lambalar, "felamidia" diye adlandırdığımız kapalı küçük bölmeleri olan sandıklar vb ile yatak odaları ve misafir odaları yer alırdı. Bütün bunlar evlerimize hâkim olan hamaratlığı ve düzeni gösterirdi. Evlerin çoğu üç katlı idi. Her evin balkonunu mutlak surette karanfil, fesleğen, sardunya çiçekleri süslerdi, asması olanlar dahi vardı. Evlerimizin, demin de bahsettiğim gibi birbirine yakın ve sıkışık olması itibarıyla bahçe ve avluları yoktu. Bütün Türk evlerinin ise tam tersine bahçeleri vardı.

Çoğu evde en üst katta "Servani" adı verilen iki veya üç pencereli küçücük bir oda olurdu. Buraya güzel bir merdivenle çıkılırdı. Odanın pencerelerinden bütün dünya ayaklar altına serilir, manzaraya doyum olmazdı.

Katapada, Livadi, Aya Paraskevi, Kui, Dere, Truna, Aya Tetradi, Smili Kale adlı Rum mahalleleri artık yok. Türkler Smili Kale'ye "Yangın"[1] adını vermiş. Denize yakınlığı, konumu ve manzarası itibarıyla çok güzel bir belde olduğu için ziyaretim esnasında gördüğüm kadarıyla yepyeni güzel villalar inşa edilmiş.

O zamanlar, evleri değişik hatta garip diyebileceğimiz bir tarzda inşa ederlerdi. Bir metreye varan sağlam bir temel atıldıktan sonra ahşaptan, fenere benzeyen bir iskelet hazırla-

1 Yangın Mahallesi: Yakılan Rum mahallesi.

nırdı. Çatıya varıldığı zaman yani evin damının örtülmesi safhasında, sıra "Rustala" dediğimiz âdete gelirdi. İnşaat durur, ustalar, işçiler ile birlikte ellerine keserleri alır, dama çıkar, keserlerle ahşap kısımlara kuvvetle vurur, ses çıkarır ve aralarından en güzel sese sahip olanın ahenkli haykırışları başlardı:

– "Ustalaaar, ustalaaar, konu komşular bu torbayı Eleni'nin kızı Katingo mu, Foti'nin oğlu Nestoris mi getirdi? Uzun yıllar sağlıklı yaşasın inşallah, ihtiyarlasın ve Aya Dafo'dan geçsin... Allah ona İstanbul'a hatta Venedik'e gitmeyi nasip eylesin." Bunları söylerken de elindeki mendili veya bir kumaş parçasını ya da renkli yün kuşağını havada sallardı. Sesi taa kaleden ve oradaki askeri garnizondan işitilirdi. Âdet gereği ev sahibi, akrabaları ve dostlarının verdiği hediye torbalarını herkesin görebilmesi için evin en yüksek yerine asardı. Bu şekilde ev sahibi ne kadar hediye aldığını göstererek gururlanırdı. Çoğu değerli olan hediyeler akşam üzeri açılırdı.

Temelin atıldığı gün Ayazma (kutsal su ile kutsama) merasiminde zavallı bir horoz kurban edilir ve ev sahibesi "şekerli" tatlısını hazırlardı. Kavrulmuş un, şeker veya bal, bol ceviz, badem, keskin kokulu tarçın ve suyla pişirilen bu leziz tatlı eş dost ve akraba evlerine dağıtılırdı. Kanalizasyon sistemleri ise çok eskiden kalma olmasına rağmen mükemmeldi. Evlerin önünden başlayan geniş taşlarla kaplı su arkları dereye[2] boşalır, dere de atıkları denize taşırdı.

Evin kızına çeyiz olarak verilecek olan ev pek tabii ki, salon, oturma odası yemek odası gibi günümüz konforlarına haiz değildi. Ama odalar "boro" (büfe), altın yaldızlı büyük ayna, lambalar, masa, sandalye gibi eşyalarla donatılır, değerli dokumalar, yünlü, pamuklu kumaşlar konur, büyük bir itinayla süslenirdi.

Duvar diplerindeki arkalıksız, üstü minderli oturma yerlerine "set" denir ve üzerlerine elişleriyle işlenmiş "makat" lar,[3] yataklara ve çardaklardaki oturma yerlerine ise yün örtüler serilirdi. Hepsi de çok güzeldi. Yüklükler ağzına kadar doldurulur, raflara dizi dizi bakırlar sıralanırdı. Selvi ağacından yapılan içi bölmeli şık bir sandığın içine çeşit çeşit çeyiz konurdu. Sandıklar bolluktan adeta dolup taşardı.

2 Bugün dere başlangıç noktasından Tersaneye kadar olan koyağında yemyeşil bitki örtüsüne sahip oldu. Tabii onca yıl taşınanlar işe yaradı!

3 Makat: Minderin üstüne serilen örtü.

İnce sanata ve eşsiz güzelliğe sahip ipekli örtüler (burcukenya), duvara asılı tabloları ve "boro"da bulunan iki büyük lambayı süslemek için kullanılırdı.

İşte bunlar ve daha hatırlayamadığım birçok detay tasasız geçirdiğim çocukluk ve gençlik yıllarımı süsleyen anılarımdır.

Kadınların Çalışkanlığı

Şile'de yaşayan kadınlar çok çalışkandı. Yorulmadan sabahın erken saatlerinden gece yarılarına kadar çalışırlardı. Ev işleri hiç bitmezdi. Yörede yaşayan orta yaşlı ve özelikle yaşlı kadınların çoğu asma çardakla uğraşmanın heyecanını duymuş, evinin ihtiyacını gidermek veya sevgili kızına çeyiz hazırlamak amacıyla yünlü, pamuklu, ipekli kumaşları zevkle dokumuş, incecik ipekli dokuma mendilleri, gömlekleri, beyaz masa örtülerini işlerken el sanatının verdiği zevki tatmıştır.

Kadınlar ipek böceğinden ipek elde eder ve yıkanmamış yünden şahane dokumalar yaparlardı.

Yün satın alma zamanı geldiğinde gruplar halinde " Kuri'ye"[4] doğru yola çıkarlardı.

– "Çaça (hanım teyze) Domni, yarın "burno burno" (sabah sabah) Kuri'ye gidelim, koyunları kırpmaya başladıklarını duydum, "dami" (biraz) yün alalım da başlayalım" derdi Smarağdi "Amia" (teyze).

– "Gidelim bre Smarağdi gidelim... Zambakiö ile Krustalenia'ya da söyleyelim, hep beraber arkadaşlık ede ede gideriz."

Sabahın erken saatlerinde hazırlanıp ağıla giderler, beraberlerinde getirdikleri torbaları beyaz ve siyah yünle doldurarak köye geri dönerlerdi.

Bu gidiş gelişlerde keyifli hikâyeler anlatılır ve dedikodular yapılırdı. Bir gün adı çokbilmişe çıkmış Krustalenia:

– "Masurro'nun başına gelenleri duydunuz mu, bre şerefsizin ne yaptığını bir söylesem..."

Çaça Domni elleri ile yüzünü kapatarak,

– "Bre Krustalenia, bunu nerden öğrendin ki?"

– "Dün akşam Çaça Afendra'ya uğradım. Herkes oradaydı, köyümüzde işlenen bu ayıbı Çaça Zafirio, Sul-

4 Kuri: Koyunların kırkıldığı ormanın bulunduğu yer.

tanio, Manio utanarak tartışıyordu. Ne ayıp! Utanmaz kadın! Bir Türk genciyle yatmış..."

– "Orospu köyümüzü utandırdı. Allah kahretsin. Halen burada mı yoksa İstanbul'a mı gitti?"

– "Burada burada. Ah bir görsen hiç de utanmıyor."

– "Ay gülünecek bir şey anlatmak istiyorum."

– "Anton bir gece evinin sokağından[5] şarkı söyleyerek geçen Hristo, Panayi ve iki arkadaşını yakalayıp Konağa götürmüş. Kadı efendi onları görünce çok keyiflenmiş."

– "Bunların söyledikleri doğru mudur?" diye sormuş.

Hepsi bir ağızdan,

– "Doğrudur Kadı Efendi" demişler.

Kadı efendi yarı kızgın yarı gülümser bir tavırla:

– "Bre eşşek oğlu eşekler, hepinize birer mecidiye ceza kesiyorum" demiş.

Daha büyük ceza bekleyenler bile gülmüş, grubun en kabadayısı ortaya atılmış ve:

– "Kadı efendi, öyle ise müsaade et üç kere daha bu alaylı şarkıyı okuyalım sonra üçer mecidiye sana helal olsun" demiş.

Kadı efendi gülmekten bayılmış. Gençler de üçer mecidiye vererek gitmişler. Alay edilen genç tabii ki çok kızmış...

İşte böyle Krustalenia'nın dedikoduları eşliğinde yorgun argın köye dönerlerdi. Şimdi sıra yünlerin yıkanması, serilmesi, kurutulmasına gelmişti. Yünlerin kuruması beklenirken asla dinlenilmez, çoraplar örülür ve aralarında şöyle konuşmalar geçerdi:

– "Ben şimdi salonumuz için bir "apladi"[6] yapacağım."

– "Kızımın çeyizi için beyaz dokumayı "knikato"ya[7] boyayıp mindere bir "makat" hazırlayacağım, kızım da çerçevelendirip el işi işleyecek."

– "Ben de yünleri ince ince eğirip, iki tane sımsıcacık beyaz çarşaf yapacağım.

Yün tarama işlemi için beş, altı kadın davet edi-

5 Şile'de ahlak kaidelerine uymayan bir şey yapıldığı vakit yapan kişi tefe konulur, olayla ilgili alaycı şarkılar yazılır, avaz avaz çığrılır ve bu şekilde teşhir edilirdi.

6 Apladi: Bir çeşit dokuma halı.

7 Knikato: Al, kırmızı.

lir, hepsi yan yana halka şeklinde yere oturur ve yavaşça şarkılar mırıldanırlardı.

Ev sahibesi hanım bu arada "kabukia" ları[8] haşlar, yemek hazırlardı.

Sıra örekeye gelirdi. Bir ucu çatal şeklinde olan bu değnek Yunanistan'daki örekelere hiç mi hiç benzemez. Gövde, örekenin dayanağı, başı, iği, vb gibi küçük parçalardan oluşur ve sadece yün zamanı monte edilirdi. Yere oturulur, örekenin dayanağı sağlam dursun sarsılmasın diye dizlerin arasına alınır, işleme başlanır ve birazdan yünün ipliğe dönüşüp çatal şeklinde ahşap tek bir çivisi olan "ğliteros" adlı alete sarıldığı görülürdü. Yünü sarar ve çivinin üstüne ilmik atarlardı.

Günün yorgunluğu yetmezmiş gibi bazen hiç uyumadan sabahlarlardı.

– "Hadi gelin sabahlayalım..." diye birbirlerini davet ederlerdi.

Çarşamba, cuma ve pazara çalan gecelerde sabahlamazlar ve şöyle derlerdi:

> Hayatta ilerlemek arzusunda isen çarşamba ve cuma günü sakın tırnaklarını kesme, pazar günü ise sakın saçını yıkama. Ayrıca, cuma günü kocanın, çarşamba günü çocuklarının, çocuğun yoksa kendi sağlığın için dua et.

Geceleri umumiyetle masallar anlatılır ve iskambil oyunları oynayarak eğlenilirdi.

Biz çocuklar heyecanla büyüklerin masaya oturup kâğıt oynamasını beklerdik. Çünkü kaybeden grubun helva, baklava, kadayıf ikram edeceğini bilir, çok sevinirdik. Erkekler ve kadınlar çiftler olarak grup oluşturur, iskambil kâğıtları gelir, oyun başlardı. İzleyiciler çiftlerin komik yüz hareketleriyle birbirini gizlice ikaz ettiğini veya gizlice kâğıdını gösterdiğini rahatlıkla görürdü. Ası, birlisi olan bir gözünü kırpar, ikilisi olan iki gözünü kırpar, valesi olan omuz silker, bağrış çağrış oyuna devam edilirdi. Sonunda barışılır, dostça diğer oyun günü kararlaştırılır oyunla ilgili yorumlar yapılırdı.

Evdeki ve dışarıdaki bütün işleri kendileri yaparlardı. Çok çalışkanlardı. Sarnıca su almaya giderken bile ellerine el işlerini alır, "nebeti"[9] beklerken oyalanmak

8 Kabukia: Büyük bir kabak cinsi.

9 Nebeti: Sıra.

için örgü örerlerdi. Su taşımak büyük külfetti. Su testisini çeşitli yerlerde bulunan sarnıçlardan, alt sarnıçtan tut, taa uzaktaki Hristos'tan bile mızmızlanmadan eve taşırlardı. Şark zihniyetindeki erkekler efendilik taslar, bu işe pek karışmazlardı.

Kiliselerimiz

Köyün orta yerine inşa edilmiş iki kilisemiz vardı. Aşağı mahalle kilisesi denilen Ayios Eftimios ile küçük ve şirin bir kilise olan yukarı mahalle kilisesi Aya Paraskevi.

Aya Paraskevi, tersanenin girişindeki kayanın üstüne inşa edilmiş küçük bir kır kilisesiydi. Bembeyaz rengi ve genel görünümü ile tablo konusu olmaya değecek güzellikte olan kilise, bu vahşi ve kayalık bölgeye huzur veriyordu. Küçücük bir kapısı, küçücük bir penceresi, iki üç ikonası ve avlusunda sözde ayazma olan bir kuyusu vardı.

Akşamüzeri kiliseye gelen bir çaça kandili yakardı. Böylece aydınlanan pencere geceleri tersaneye yanaşan ve demirleyen kayıklara tatlı bir teselli yollardı. Güzel bir görünümdü. Ah... Fotini teyzenin silueti halen gözlerimin önünde... Hıristiyanlığın icabından olan görevlerini yerine getirmek üzere, kapkara elbisesini giyer, uzun boyu, kambur sırtı, bir elinde mum diğer elinde biraz zeytinyağı ile kayalıktan aşağıya doğru yavaş yavaş inerdi... Zarif bir görüntüsü vardı.

Aya Paraskevi dinimizde gözleri koruyan bir azize konumundadır. Aya Paraskevi yortusunda herkes kiliseyi çiçeklerle süsler, köydeki merkez kilisede ayini tamamladıktan sonra mutlak surette bu küçük kiliseyi de ziyaret ederdi.

Ayios (Aziz) Eftimios Kilisesi

Büyük ve görkemli Ayios Eftimios Kilisesi bazilika tarzında inşa edilmişti. Ayios Eftimios'un aziz naaşı kilisenin bitişiğinde bulunan küçük bir kır kilisesinde muhafaza edilirdi. Oldukça yüksek olan çan kulesindeki çanı kiliseye Rusya'dan gelen bir Hıristiyan hediye etmişti. Çan sesi yalnız tüm köyde değil, taa kalede ve "fuses"lerde[10] işitilirdi. Çok eski zamanlarda mezarlık olarak da kullanılan geniş bir avlusu vardı.

10 Fuses: Deniz kıyısındaki kayalıklarda bulunan mağaralar.

İlkbaharda kilisenin damında, çan kulesinde ve çevre duvarlarında hoş kokulu bir çiçek olan, mis kokulu "manağusia" lar biterdi. Resmi sayılan bütün dinsel törenler bu kilisede yapılır ve İstanbul'dan senede bir kez gelen Başepiskopos bu kilisede ayin tertiplerdi.

Aziz Marina yortusunda, Ayios Eftimios'un aziz naaşı kilisenin orta yerine taşınır ve o gün sadece bu kilisede ayin tertiplenirdi (monoklisi).[11]

Ayios Eftimios, İmparator Leontios Armenios ve oğlu Mihail Travlos'un* zamanında yaşamıştı. Ayios Timios veya Dede olarak da anılan büyük koruyucumuz aynı zamanda Şile'nin de koruyucusu idi. Her sene azizin anıldığı gün, Şile'nin aşağı Neohorion (Yeniköy) ve yukarı Neohorion mahallelerinden gelenlere İstanbul'dan gelenler de eklenir, tüm yöre kalabalıktan dolup taşardı.

Uzun boyu, beline kadar uzanan aksakalları ile o dönemde kilisenin yöneticisi olan Papastratis, saygın, seçkin hatta kutsallık derecesine varan sert görünümü ile dikkat çekerdi.

Bu kilisenin içinde sayısız düğünler, sayısız hüzünlü veya sevinçli ayinler yapılmıştı.

Şile'de yaşayan Türkler bile azizin mucizeler yarattığına inanır, ona saygı duyar ve anısına mum yakardı.

Türkler köyde ölümler olduğunda veya bir kuraklık yaşandığında, bir dini geçit töreni yapılması ve azizin naaşının köyde dolaştırılması için ısrar eder, sonra da dinsel coşkunluk, huşu ve saygı ile onu takip ederlerdi. Türklerin arasından Dedenin varlığına ve mucize yaratma kabiliyetine en çok inananlardan biri köyün gece bekçisiydi. Bizlere sık sık bir gece başından geçmiş bir olayı anlatırdı. Sizlere aktarmak istiyorum:

Bekçi gece vakti elindeki "Mantraka'sını"[12] yere vura vura yürürken kilisenin yanındaki kuyuya varmış. Kilise duvarının yanında Dede'yi görmüş.

Dede:

– "Nereye gidiyorsun, bu gece vakti neden sokaklarda dolaşıyorsun?" diye sormuş,

11 Monoklisi: Köyün sadece bir kilisesinde düzenlenen ayin.

12 Mantraka: Bekçinin, uzun ve ağır bir odundan yapılmış bastonu.

* Bizans İmparatoru Leon V. [Leo V.] (813-820) ve oğlu Mihail II. [Mikhael II.] (820-829) –ed.n.

– "Ben köyün bekçisiyim, köyü koruyorum..." demiş, bekçi titreyerek.

– "Köyü ben koruyorum..."

Bekçi düşüp bayılmış. Günlerce hasta yatmış. Bizler Dede'nin ve genelde bütün azizlerin gece vakti sokaklara asla çıkmadığına kendisini inandırmaya defalarca çalıştık, tabii ki nafile, bu mümkün olmadı, ayrıca korkusundan bir daha aşağı kilise mahallesine bile uğramadı.

Doktor Perikles'in de azizle ilgili bir hikâyesi vardı.

Perikles azizin mucizevi yeteneklerine inanmayıp,

– "Eğer mucizeler yaratabiliyorsa hadi beni de topal yapsın da görelim", demiş.

Bir gün atından düşen doktor hayatının sonuna kadar topal kalmış.

Ayios Eftimios'un anısına "Pentikostis" yortusunda panayır düzenlenirdi. Bu etkinlikleri daha sonraki bölümlerde anlatacağım.

Okullarımız

Okullarımız mütevazı küçük binalardı. Kız ve erkek öğrenciler ayrı binalarda eğitim görürdü. Aşağı yukarı 400 kişiydik. Okullarımızda din, lisan ve vatan sevgisi öğretilirdi. Kız okulunun büyük bir bağı, erkek öğrencilerle müşterek kullanılan avlusunda ise su içtiğimiz bir sarnıç vardı. Erkeklerin okuduğu binanın sonuncu penceresine yerleştirilen büyük zil her sabah bizleri derse davet eder, zilin sesi ile birlikte "Adem'i, Ade, Ade, Adem'i" diye tempo tutar sınıflara koşardık.

Sınıftaki büyük kürsü, sıralar, duvarda asılı kocaman coğrafya haritaları belleğimden hâlâ silinmedi.

Kız okulunda, ikiye ayrılmış merdivenin on adet kadar olan basamaklarına coşku ile sıralanır, çok sevdiğimiz sevgili öğretmenimizin gösterdiği biçimde "Vi+a –va ğu+a = ğa" diye ahenkli bir tarzda bağrışırdık. Okulumuzda ders veren öğretmenlerin her zaman iyi olmadığını göz önüne alırsak bizler ne hikmetse bu kötü eğitime rağmen derslerimizde son derece başarılıydık.

En güzel zamanlarımız bayram günleri, geziler ve çok güzel bir kadın olan öğretmenimizin elindeki çıngırağı ile verdiği müzik ve cimnastik dersleriydi. Cimnastik dersinde, hoplayıp zıplayarak ve şarkı söyleyerek büyüklerin de oynadığı "Chaine Anglaise" dansını yapardık.

Yeşilliğin gölgesinde duran
Bir keman
Güzel kızları oynamaya davet eder
Kızlar zıplar neşeli şarkılar söyler

El ele tutuşur
Neşe ile zıplar
Aşırı bir sevinçle
Çift çift olup dans eder
Aa Aa, herkes
Koşar, haykırır, oynar, dua okur
Ne eğlence, ne sevinç
Herkes birlikte dans eder, eğlenir.

Çıngırağın ahenkli sesiyle cimnastik hareketlerine böylece devam ederdik.

Öğretmenler her sene Aya Varvara ve "Büyük Çarşamba" günü okulda önce "Metalipsi" duasını okuŗ sonra bizleri "Efheleo" (kutsal yağ sürme töreni) için kiliseye götürürdü. Ertesi gün de papazdan "Kinonia"yı (kutsanmış şarap) alırdık.

Piyade bölüğü gibi hep birlikte okula döner, "Allaha Teşekkür" duası ederdik. Canla başla bağlı olduğumuz dinimize sonsuz bir inanç besliyorduk.

Öğretmenler o tarihlerde Ekümenik Patrik tarafından atanırdı. Herkes bundan dolayı öğretmenlere sonsuz saygı ve sevgi beslerdi.

Korkulu rüyamız, sene sonunda herkesin, sert öğretmenlerin ve mümeyyizlerin önünde verilen imtihanlardı. Çocuk kalplerimiz notlar belli olana kadar rüzgârda uçuşan küçük bir yaprak gibi titrerdi.

Şu şarkı hislerimizi çok iyi ifade ederdi:

Bizleri davet eden
Korkunç imtihan vakti geldi
Bizler de davete itaat edip
Derhal icabet ediyoruz

Ürkekçe geliyoruz
Heyecanlıyız
Saf yüreğimiz
Korku ve endişe dolu.

Derslerin bitimini ifade eden sevinçli şarkılarımız da vardı:

Nihayet bitirdik, Sevinç Sevinç Sevinç
İmtihanları verdik, Sevinç Sevinç Sevinç
Yaşasın okulumuz, Sevinç Sevinç Sevinç
Yaşasın kitabımız, Sevinç Sevinç Sevinç
Allahaısmarladık kitabım
Seni bir köşeye bırakıyorum
Çiçek dolu büyüleyici
Yaz geldi. Yaşasın!

Allahaısmarladık sene sonu
İmtihanları verdik
Şimdi dinlenme
Ve tatil zamanı

Allahaısmarladık ailem, arkadaşlarım
Öğretmenlerim
Sizler için dudaklarım
Hararetle teşekkür fısıldar

Bu okullarda, şahsiyetimiz ve karakterimiz demir gibi dövülür, biçimlendirilirdi. Rumca mükemmel bir biçimde öğretilir, tarih dersine önem verilirdi.

Çocuklar

Okullar kapandıktan sonra kız çocukları el işi ve ev işlerine başlar, erkek çocukları da denize koşardı. Erkek çocuklar çırılçıplak denize girer, fevkalade güzel yüzer, sabahtan akşama kadar denizin tuzuyla yoğrulurlar-

dı. Öğle yemeğinde bir dilim ekmek, bir parça "feli"[13] ve bir avuç zeytinle yetinirlerdi.

Tertemiz kuma ve kayalara uzanır, dinlenirlerdi. Kimin saçı, kirpiği daha ak olacak diye birbirleriyle sanki yarışırlardı.

Ufaklıklar, dört köşe ahşap çamaşır teknelerinin üç güverteli gemilere ve kendilerinin de cesur kaptanlara dönüştüğünü düşler ve büyük hayal güçlerini kullanarak dünyanın en ücra ve zengin limanlarına doğru yola çıkarlardı.

Teknelerle, Plaka, At, Topal taşı mevkilerine[14] gidip yüzdükleri vakit define bulan deneyimli dalgıçlar gibi denize dalarlar; büyük, leziz midyeleri kayalıklardan ustaca söker ve sandallarını küpeşteye kadar doldururlardı.

Şile'mizin çocukları bu değerli malı "Midyeeee.. tabağı on paraaa" diye sokaklarda satarlardı. Midyenin buğulaması yapılır, kırıp limon sıkarak çiğ biçimde yenir veya dolması ve leziz pilavı yapılırdı.

Yaşam Tarzı

Bir hayli ileri görüşlü olan Şileliler, kendilerine çok yakın olan İstanbul'un yaşam tarzından, özellikle ilkokulu bitirip İstanbul'daki okullara devam eden gençlerden ve öğretmen, doktor ve din adamları gibi Şile'ye çalışmaya gelenlerden son derece etkilenirlerdi. Genç kızların "Mantolinata" adında bir eğlence derneği, yaşlı hanımların ise "İpapanti kardeşliği" adında bir birliği vardı. Genç erkekler bir futbol derneği kurmuştu, fakat maalesef felaket zamanına denk geldiği için derneği tamamlamaya yetişemediler. Terzi, kunduracı, marangoz, fırıncı, fıçıcı vb gibi birçok usta vardı. Fıçıcılar özelikle İstanbul'da çalışırdı. Her türlü giyim, gıda malzemelerini dışarıdan temin ederlerdi. El sanatlarını ve dokumalarını İstanbul'da satma imkânına sahiptiler. Odun kömürünü ise Türkler satardı.

Toprak verimli olmadığı için tarımla pek ilgilenmezlerdi. Köyün sadece iki değirmeni vardı. En büyük sevdaları denizdi. Esas geçim kaynakları palamut ve torik avcılığıydı. Çoğu kişi kaptandı veya tekne sahibiydi. Şileliler delikanlılarını boğan denizlerinden çok şeyler beklerlerdi. Şile, irili ufaklı birçok tekneyle Karadeniz'i başından sonuna kadar kat eden değerli denizcilere sahipti. Un,

13 Feli: Beyaz peynir.
14 Plaka, At, Topal taşı: Kayalıkların adları.

kuru yemiş, bakliyat ve daha bir sürü değerli malı İstanbul, Pirğos, Varna, Odesa, Batum, Zonguldak, Karadeniz Ereğlisi gibi yerlerden getirirlerdi.

Karadeniz'de seyahat etmeyi başarmak, Karadeniz'in büyük vahşi dalgalarını ehlileştirmek, tekneleri doğru yönlendirmek o zamanlar gurur ve onur duyulacak şeylerdi. Denizlere çıkan kişilerin aileleri heyecan dolu günler geçirir, sabahlara kadar gözlerini kırpmadan denize bakar, sevdiklerinin geri dönmesini beklerdi. Ayios Nikolaos ve Eftimios'a yalvarır, boyları kadar mum yakmayı vaat eder, kandilleri devamlı yanan ikonalarının önünde bitmez tükenmez dualar ederlerdi.

Kaptan karısı ve kızı dokuma tezgâhında dokurken hep sevdiği için şarkı söyler, seyahat edenler de yabancı limanlara ayak basınca hep özledikleri yakınları ve sevdikleri yurtları için özlem dolu şarkılar mırıldanırdı. Gurbetin, limanları, güzellikleri, eğlenceleri ne kadar hoş olursa olsun, onlar yine de Şile'yi özler, dokunaklı şarkılar söylerlerdi.

Sizlere bu şarkılardan bazılarını sunuyorum:

Yelkenleri ne zaman açacağız
Sarı saçlı güzel kız
Dümene geçeceğim
Artık çalışmak yok
Şile'nin kalesini görmek istiyorum
Sarı saçlı güzel kız
Acılarım bitsin
Artık çalışmak yok
Senin için güzel kız

Deniz kıyılarında avare avare dolaşıyorum
Tek dostum hüzün
Denizlerde seyreden gemileri görünce
Ooh, seyredenler ne kadar mutlu diye düşünüyorum

Beyaz kanatlı deniz kuşları acaba beni
Ne zaman alıp hasret kaldığım limana uçuracak

Hasret duyduğum kucağa acaba ne zaman koşup kavuşup
Tatlı yanak ve dudaklarından öpeceğim

Deniz Karadeniz acı dalgalı deniz
Herkes sana deniz derken ben çiçekli bahçe diyorum
Delikanlıları boğan zehirli deniz
Şile'mizi daima siyah yaslara atan deniz.

Allahın yardımı ile tekne sahilden görününce veya denizcilerin tecrübeli gözleri taa uzaklardan karayı görünce ruhlara sevinç dolardı.

Kaptanın karısı ve çocukları hemen en iyi elbiselerini giyer, babalarını karşılamaya deniz kıyısına koşarlardı. Duydukları büyük sevinçten dolayı kelimeler yetersiz kalır, konuşamazlardı. Şileli erkekler genel olarak karılarıyla az ve öz konuşurdu.

Laf az ama öz olsun... derlerdi.

Tekneler havaların bozulmaya başlamasıyla erğati[15] denilen aletle karaya çekilir, denizciler de sımsıcacık yuvalarına, ailelerinin yanına dönerdi.

Deniz mevsimi yolculukları tekrar başlayana kadar kahvelere doluşulur, tatlı şarap içilir, iskambil oyunları oynanır, hoşça vakit geçirilirdi. Bu arada kahvehaneler çok para kazanırdı.

İşte böylece sizlere Şile'de yaşayan denizcilerin hayatını kısaca anlattım.

Torik ve palamut avından diğer bölümlerde söz edeceğim.

Konuştuğumuz Dil

Okullarımızda mükemmel bir şekilde Rumca öğretilir, karakterimiz şekillendirilirdi.

Eğitim almış genç kız ve erkekler bir kenara, okuma yazma bilmeyen ihtiyar nineler bile Rumcayı kusursuz konuşurdu. Türkçeyi çok iyi konuşan Anadolu Rumlarının aksine bizler Türkçeyi pek bilmez ve Türk dostlarımızla arkadaşlık ettiğimizde çarpık, kırık bir Türkçe-Rumca konuşurduk.

İstanbulluların konuşmasından etkilendiğimiz

15 Erğati: 5-6 kişinin yardımı ile tekneleri halatla karaya çeken, bir ekseni ve dört tahta kolu olan ilkel mekanizmalı bir düzenek. Irgat.

için onlara özenir, onları taklit eder "Politika" (İstanbul ağzıyla) konuşmaya çalışırdık. Hiçbir zaman kelimenin son hecesini kesmez ve sesli harfleri atlamazdık. Pek tabii birçok yerel deyişimiz vardı. Bunların arasında en göze batanı sıfatın isimden sonra kullanılmasıydı.

Yerinde kullanıldığı zaman önüne -n- harfi sonuna da -e- harfi ilave edilirdi.

Çoğu kelimede -e- harfi -a- ve -o- harfinin yerini alırdı. Tulpeni - tulpani (türban), pelamida - palamida (palamut), pelemos- polemos (savaş), klema - klama (aplama), pentikos - pontikos (fare), porpato - perpato (yürümek) gibi.

Ğ harfi olur olmaz yerlere girer veya ortadan kaybolurdu: Teos - Teğos (Allah), Spudea - spudeğa (önemli), neos - neğos (genç) vb.

Bizlerin aksanı Pontuslular, Kıbrıslılar ve On iki adalılar gibi çok ağdalı olmadığı için yabancılarla konuştuğumuzda onlarla rahatça anlaşabiliyorduk. Konuşmamızın bir özelliği de cümlenin sonunda tekdüze bir ses çıkarmamızdı. Kiria (hanım) yerine "çaça" Kirios (beyefendi) yerine de "dayı" kelimesini kullanırdık. Özelikle yaşlı beylere dayı derdik. Erkek ve kadın isimleri öyle değişikliklere uğrardı ki bazen isimleri tanımakta bile güçlük çekilirdi: Danai = Donayo, Fedra = Afendra, Anti = Atio, Beniamin = Meniamis, Damianos = Dumnianis, İordanis= Lordanis vb.

Evli kadınları, kocalarının isminin sonuna "ena" takısını katarak çağırırdık:

Statena (Statisin karısı), Leonidena (Leonidasın karısı)

Kız kardeşim Glikeria'nın da yardımıyla anımsadığım bazı deyişler şöyle:

Ekripses to ape tripa se kufo = To ekripses poli vatia (Çok derine sakladın)

Lolohori = Olos diolu aksestos (tamamıyla kaba-saba)

Skino kilies ke kano fanaria = Hano ton kero mu (vakit kaybediyorum)

Krio Ta-ta-tas = Krio fovero (çok soğuk)

Den to streğo = Den to sterğo –sta pehnidia (bunu saymıyorum), oyunlarda kullanılır.

Ta se doso mia na pas stin = Ena meros ipotitemeno poli makria (Şilenin Astravakia doğusunda uzak bir yere)

Perase apo tin skala = Perase apo to spiti tis aravoniastikias (Nişanlısının evinden geçti)

Ay skorpila mare =Ay skorpisu (haydi yıkıl, kaybol)

Lento, lento kolimento = Leğe leğe yinete (söyleye söyleye olacak)

Piye lağutos irte sapsakis = Tipota den ekane (hiç bir şey yapmadı)

Ekripses to sta hanta - hunta = To ekripses (sakladın)

Ehi to da = İne egios (hamiledir)

Lambane Apevale (çocuğu düşürdü)

Ti zareho (ti zori eho) = Ti me niazi (bana ne)

Ne tuto ne kino = Ute tuto ute kıno (ne o, ne bu)

Ne lalis ne avlis = Den milas (konuşmuyorsun)

Fos sta matia su da = Kalos ides tus ksenus (Yabancılar hoşgeldi)

Emena dies da = Kitakse me sta matia, liğo ironiko (gözlerime bak – istihzalı)

Kularise din avlağu = Pidise tin fraği (çiti atladı)

Hantroliotikes pia = Hatikes (kayboldun)

Afige salamati =Fevğontas afise doro (giderken hediye bırak)

Afti ne semane papuça = Yiristra (sokakçı)

Pino tremun ta arma mu =Tremun i armi mu (mafsallarım titriyor)

Ta mu kopsi to skuteliatıko = Ta su kopsi to simfero (işine geleni kesecek)

Kalimera su kira Haido simera = Hasomerisa (zaman kaybetme, oyalanma)

Ta katudia sti ğoniaki i foni sto urano = (hastanın yüksek sesle haykırması)

O skilos me do mancari =Aspondi ehtri (uzlaşmayan düşman)

Bi sta parlamata = u sta halia (vay berbat)

Muri polifadi = Prosopo mikro (küçük surat)

Ğula tu paraksenaki o ğamos Tu Tetradi = (acaip bir tip)

Seti polla = Ke ıs eti polla (çok yıllara)

Tu Ma to Psihosavato shola ke to melisi = Meğali arğia (büyük tatil)

Ehi mia miti skordokupano = Ehi mia miti poli meğali (çok büyük bir burnu var)

Den teriakse to astriko tus = Den simfonisane (anlaşamadılar)

To ksi ksi kani klosti to bulu – bulu pasma = Na min hasomeras (oyalanma, vaktini boşa harcama)

Vrohi sicim = Vrohi dinati (kuvvetli, sicim gibi yağan yağmur)

Eho se mia mani! = İme timomenimazi su (sana çok kızgınım)

Pu piğes pupete, ti ides tipota=Piğes ke ğirises apraktos (eli boş döndün)

Afises tina bointa = Tin afises elefteri (özgür bıraktın)

Osa me lei i mana mu ki =Den akuo tin simvuli kanenos (kimsenin nasihatını dinlemem)

Sğuro adrahti = Afti pu ta kseri ola (herşeyi bilen kadın)

Me do nu tu kurkes kani = Fantasiopliktos (hayalperest)

Driça- kaça den ehi = Den boris na to apofiğis (bundan kaçınılmaz)

Poni i ğula mu = Poni o lemos mu (gırtlağım ağrıyor)

Armo ğero den ehi = Telios katestrameno (tamamiyle mahvolmuş)

Ksino facani = Para poli ksino (çok fazla ekşi)

Prasino safrani = Prasinokitrino arostimeno (hastalıklı)

Yialam- stram kani = yializi poli (çok parlıyan)

Anus ke pai = An tihi ke pai (rastgele giderse)

Anus ke yeni = An tihi ke yini (rastgele olursa)

Me vğazi avania = Me sikofantis (iftira ediyorsun)

Ti me ağriomatizis = Ti me ağriokitazis (neden ters bakıyorsun)

Durma = Afu, eme (mademki)

Nihus trihus = Apo to kefali os ta nihia (baştan aşağıya kadar)

Duztise to horo = Estise to horo (oyunu düzenledi)

To ğarifalo sto afti ki =Fori lusa pu den tu teriazun (kendine yakışmayan süsler takmış)

U pu na se pi o papas sto afti ki o diakos sto kefali = İdos kataras yia ekinon pu den akui (söz dinlemeyenler için bir çeşit beddua).

İ soba kani guru guru = İ soba kei dinata (soba kuvvetli yanıyor)

To sitri ke to fitri = Eksetazi ti riza ke tin fitra (kökü ve kökeni incelemek)

Kenono to fayi to = Serviro to fayito (yemek servisi yapıyorum)

Me epiase me to efta ke = Me milise para poli timomena (benimle çok kızgın konuştu)

Piastike sistoli = Piastike olokliri (her tarafı tutuldu)

Palamida se mirizi, deymende na fas kolio = Epitimis prağmata pu den prepi (uygun olmayan şeyleri arzu ediyorsun)

Ela na se paro kapula = Ela na se sikoso stis plates mu (gel seni omuzlarımda taşıyayım)

Ta valo ti skupa mu na se klei = Oti ke na pis den me stenahori (ne desen de beni üzemezsin)

Krio Dunavis = Para poli krios o keros (hava son derece soğuk)

Efayes, kseğulises = Hortases (doydun)

Sto maitapi me pernis = Me koroidevis (benimle dalga geçiyorsun)

Aftia çilaria = Aftia pu akune kala (iyi işiten kulaklar)

Epar to ki armenize = Su to leğo su to htipo na to katalavis (anlaman için vurguluyarak söylüyorum)

Piğe na ton treksis = Piğene na to seryanisis (git dolaştır)

Türklerle Yaşam

Türklerle bir arada uyumlu bir şekilde yaşardık. Anlayış ve dostluk çerçevesinde birlikte çalışır, birlikte alışveriş yapardık. Bizler onlara kıyasla daha başarılıydık diyebilirim. Eğitim, ince işler, el işleri, panayır ve eğlencelerde birinci idik. Onlar ferace ve kafeslerin arkasında kapalı kalırken bizler ileriye dönük adımlar atardık. Düğünlerimize mutlak surette birbirimizi davet eder, hediyeler verirdik. Panayırlarımıza ise gizlice katılırlardı.

Bayramlarında bizleri davet ederler, şeker, karamela dağıtırlardı. Sünnet düğünü törenlerine davet edilen Rum çocukları, altın renkli işlemeli sünnet kıyafetlerine hayranlıkla bakardı. Sünnet olan çocukların bazıları geçirdikleri zor deneyimden sonra arabalara bindirilir ve bütün köyde dolaştırılır, bazıları da yataklarından çıkmazdı. Gazeller eşliğinde davul, zurna sesleri ortalığı şenlendirir, hareketlendirirdi.

Hıristiyan dinine saygılı idiler, Ayios Eftimios'a inanır ve mum yakarlardı.

Büyük bayramları olan Kurban Bayramında, öğretmenlerimiz öğrencileriyle birlikte çarşıdaki hükümet konağına iner, Türkçe şarkılar, tür-

küler söylerdi. "Padişahımız bin yaşaa... çok yaşaa..." Bütün içtenliğimizle büyük bayrama katılır, sevinirdik.

Tam anlamıyla uyumlu olan birlikteliğimizi bazen çocuklar arasındaki taş kavgaları bozardı. Bu kavgalar kısa süreliydi. Kavgaların en tipiği Türk çocuklarının bizim çoğunlukta olduğumuz deniz kıyısına gelmesiyle başlardı. Başlarına geleceği önceden bilmelerine rağmen, bazen cesaretlenir kıyıya gelirlerdi. O vakit nöbet tutan Rum çocuk "düşman göründü" diye haykırır, her iki taraf cephaneleri ile hazır bir durumda saf tutar, sonra bembeyaz yuvarlak taşlar birbirlerine fırlatılır, bazen tertemiz olan kumlara kan damlaları bile akardı. Türk, Rum babalar araya girer, kavgaya son verirdi.

Türk çocukları da intikamlarını bağlardan geçen Rum çocuklardan alırdı. Bağlardan geçtikleri zaman savaş yeniden başlardı. Kaçan kaçana, bizimkiler nereye kaçacaklarını şaşırır, bağrış çığrış dağılırlardı. Türk mahallelerinden geçen Rum kızlarına, Türk kızları ellerini yumruk yapıp birbirinin üstüne vurur ve hep bir ağızdan

"Mari, Mari pipiri, ne satarsın peyniri" diye tempo tutardı.

Türk kadınları dokumalarını bize ait deniz kıyısında değil, Lefkeni'de ve Türk hamamında beyazlatırdı. Hamama aynı gün gitmezdik. Sarnıç ve çeşmede öncelik daima onlardaydı. Sıra bekleyenler arasında ufak tefek anlaşmazlıklar yaşanırdı.

Şile'ye yakın, nüfusu tamamen Rum olan iki köy vardı. Yukarı ve Aşağı Neohorion (Yenişehir). İkisi de 1922 yılından önce tahrip oldu.

Ayrıca Türklerin yaşadığı birbirine yakın Ahmetli, Ömerli, Ağva, İçici, Domalito Kselise (Akçakese), Kapakozi (Kabakoz), Yenuzli (Yunuslu)... köyleri vardı. Bu köylerden sık sık alışveriş için Şile'ye gelenler olurdu. Şile'de hiç yabancı yoktu. O devirde küçük sanayinin ne olduğu hiç bilinmezdi.

Alamana: Sevinç ve çile dolu torik ve palamut avı

Alamana* Şilelilerin hayatında büyük rol oynardı. Alamana, yeni ağların hazırlanması, eski ağların onarımı, kayıkların tamir edilmesi, tüm balıkçılık araç ve gereçlerinin hazırlanmasını içeren büyük av dönemi anlamına gelirdi. Herkes o yıl mahsulün bol olması için dua ederdi.

Genç kız, orta yaşlı ve ihtiyar velhasıl köyün bütün kadınları durmaksızın metrelerce ağ örerdi. Düzenli, intizamlı yeniden boyanmış, "Yunus" "Denizkızı" gibi isimleri olan kayıklar hazır bir vaziyette oynayacakları rolü bekler, kaptanlarının ve gemici delikanlıların canlılığından hayat almayı ümit ederdi.

– Bu sezon acaba ne kadar şanslı olacağız?

– Sahillerimiz acaba torik ve palamuttan gümüş gibi ışıldayacak mı?

– Sonunda acaba iyi payın sevincini yaşayabilecek miyiz?

– Karıcığım, balıkçılığımız bu sezon iyi giderse "harhali"nin[16] borcunu ödeyeceğiz.

Patronlar ve tayfalar aralarında bunları konuşur, ümit dolu hayaller kurarlardı.

Bazıları Şile'mize yakın sularda avlanır, bazıları bir hayli uzak olan Nisopla, Riva, Soğanlı, Kilia gibi yerlere giderdi. Patronlar un, pirinç, fasulye, bakliyat, zeytinyağı, peynir, tereyağı, salamura balık gibi yiyecekleri tedariklerdi. Yaşlıların "Stavros" (haç) olarak adlandırdığı 14 Eylül günü kiliseye gidilip "Stavroluludo"yu (Haç çiçeğini) alana kadarki zaman telaş ve hengâme içinde geçerdi. Sonra kayıklar ayazma suyu ile kutsanır, Allahın yardımı ile işbaşı yapılırdı. Alt tarafta bulunan balıkçı barınaklarında beyaz ağlar koyu kiremit rengine boyanır ve bol güneş gören balkonlara asılırdı. Mantarlar ve kurşunlar gemilerin arka tarafına yığılırdı. Tecrübeli kartal bakışlı gözleri ile tepelerden Kalenin arka tarafındaki denizi, Fenere doğru uzanan uzak adaları kolaçan eden "bayırcı",[17] denizdeki "alay"ları[18] görür görmez...

– Varda bree, mola bree diye var sesiyle haykırır, kemerini veya ceketini çıkarıp havada sağa sola sallardı.

Patron ile nöbetçi tayfa tanıdık sesi duyar duymaz derhal denize açılırdı.

16 Harhali: Altın kolye.
17 Bayırcı: Yüksek bir tepede nöbet tutan bekçi.
18 Alay: Balık sürüsü.
19 İsta-Pruf: Bir makam adı.

* Türkçede balık avlamak ve yük taşımak için kullanılan büyük kayığa da alamana denir –ed.n.

Üç, dört veya beş çift kürekçinin "İsta-Pruf"[9] eşliğinde tempo ile kürek çekmesini, Alamanalarda dümen vazifesi gören büyük kürek "boğina"nın başında dimdik ayakta duran "boginacı"nın kayığı yönlendirmesini seyretmek büyük bir zevkti.

Geminin orta direğine çıkan patron veya bir başkası etrafa araştıran gözlerle bakarken balık sürüsünün herhangi bir gecikme nedeniyle kaybolmasından korkan "bayırcı" avaz avaz bağırır, bazen küfür bile ederdi.

Her birinin ayrı bayırcısı olan kayıklar genelde ikişer ikişer denize açılırdı. Bayırcılara ait kayıklar denize en önce çıkma hakkına sahipti. Aksi takdirde hır çıkardı. Deniz kıyısında, çayırlarda, Kale ve Tersane'de bulunan herkes denize açılanların heyecanını paylaşır, onlar için dua eder, bol balıkla geri dönmeleri için dileklerde bulunurdu.

Balık sürüleri bu mevsimde Karadeniz'den çıkar, Boğazı geçerek daha sıcak denizlere doğru yönelir, yani büyük göçe çıkardı.

Sürüler iki kayığın şekillendirdiği yuvarlak ağ sistemine kıstırıldığı vakit gemiciler balıkları korkutup ağlara düşürmek için küreklerle kuvvetlice kayığın dibine vurur ve denize taş atarlardı. Bir süre sonra ağları çeker, az veya çok olan ganimetlerini ambara yığarlardı.

Dönüş yolu sanki daha kısaydı. Avın değerine göre, kürekler tüy misali uçar, delikanlıların sevinç dolu şarkıları Kale'den yankılanarak duyulurdu. Aksi takdirde sessizlik hüküm sürer, kürekler bir yana cansız sarkar, herkesin yüzünü hüzünlü bir ifade kaplardı.

Kumların üstünde gümüş rengi kümeler oluşturan iştah kabartıcı torik ve palamutlar çifter çifter sayılırdı. Sayım işi genelde İstanbul'dan özel olarak getirtilen ve aslen Yahudi olan "Menekşes" tarafından gerçekleştirildi.

– Hacı Yorgi'nin 800 çift, Paraskevas'ın 500, Hacı Yianni'nin ağları taşlara takıldı, ürün yok... gibi konuşmalar işitilirdi.

Malın büyük kısmı, dünyanın en meşhur ve leziz lakerdasının yapıldığı ve satıldığı İstanbul'daki meşhur "balık pazarına" yollanmak için yüklenirdi.

Yerli tüketim için evlerin ihtiyacı göz önüne alınır, bir miktarı salamuraya yatırıp evde bırakılırdı.

Bu dönemde salamura balık kokusu bütün Şile'ye hâkimdi. Etraf mis gibi kokardı.

Balkonlara asılan tuzlu balıkları ızgara edip, tatlı şıra eşliğinde yemenin tadına doyum olmazdı. Sonra da susuzluğumuzu gidermek için okkalarca su içerdik.

Yörenin refahı balıkçılığa bağlı olduğu için sevinç, ilgi ve heyecanlar ortaklaşa hissedilir, balıktan payın ne kadar olduğu sorusu hep ortada dolaşırdı. Avın iyi gitmesi tayfaların mutlu olması demekti, yoksa fakirlik, sefillik ve sürekli "Platika"[20] çekme dönemi başlardı.

Fırtına Kopunca Gelen Lazlar

Karadenizde fırtına kopunca, "Lazudes" dediğimiz Laz kayıkları sığınmak için sahillerimize yanaşırdı.

Lazlar kalın bıyıkları, korku yayan bakışlarıyla vahşi görünümlüydüler. Kürk kalpak takar ve şalvar giyerlerdi. Kimseye bir zararları olmamasına rağmen çocuklar onları görünce çok korkardı. Deniz kıyısında havanın düzelmesini beklerken ateş yakar, sacayağı yani üçgen biçiminde demir desteğin üstünde veya derme çatma ocaklara küçük kazanlarını asar yemeklerini kaynatırlardı. Çarşıya doğru yöneldikleri vakit ne de korkardık! Bellerindeki kemerde "kama"larını taşır, Türkçeyi ağır bir aksanla konuşur, delikanlı yürüyüşlerinde tempolu bir eda bulunurdu. Yemekten sonra Lazca şarkılar söyler, meşhur horonlarını oynarlardı.

Hamsi kodum tavaya
Başladı oynamaya

Biz çocuklar da kimlerden öğrendiğimizi hatırlamadığım bir Laz horonu oynardık:

O... Oh, Oh, Allah denizi
Enine boyuna yarattı
Hamsilerin görünmesi için
Pencere bırakmadı

Ayia - Ayia Hristos ve Panayia (İsa ile Meryem)
O... Oh Trabzon'un pazarında

20 Platika: Avans.

On para buldum
Oturup Türkçe, Rumca saydım
Ayia - Ayia Hristos ve Panayia
Ayia - Ayia Hristo ve Panayianges
Karınlar içeri kıçlar dışarı

El ele kollarımızı yukarı kaldırıp zıplar, ayaklarımızı yere vururduk.

Havalar düzelince Lazlar dönüş yolunu tutarlar, Boğaz, Kafkano, Karadeniz Ereğlisi ve Zonguldak'a doğru hareket ederlerdi.

Yortular-Panayırlar

Ayios Eftimios'un aziz naaşının muhafaza edildiği kilisede ibadet için geziler tertiplenirdi.

Şile'nin Yukarı ve Aşağı Neohorion (Yenişehir, Yeni Köy) köylerinden, İstanbul'dan ve etraf Hıristiyan köylerden pekçok ziyaretçi ibadete ve panayıra katılmak için Şile'ye gelirdi. İstanbul'dan gelen Şilelilerin ve yabancıların çoğu gemilerle ulaşım sağlar, Pentikostis (Hamsin yortusu) ve Ayia Triada (Aziz Üçlü) yortularına katılmak üzere genelde iki günlüğüne kalmaya gelirdi.

Yabancıların konaklama sorunu olmaz, evlerin kapıları herkesi misafir edebilmek için ardına kadar açılırdı. Gelenleri kucaklamak ve misafir etmek için adeta yarışırlardı. Şile'nin yabancılara gösterdiği misafirperverlik çok meşhurdur. Bayramlardan bir hayli zaman önce evler hazırlanır, tertemiz bayramlıklar giyilir, tuvaletler hazırlanır ve devamlı bu konuyla ilgili konuşarak zamanın gelmesi beklenirdi.

– Acaba hava iyi olacak mı?

– Bu yıl misafir gelecek mi?

Misafirlere ikram edilen sütlaç ve zeytinyağlı dolmalar arifeden hazırlanır, İstanbulluların pek sevdiği taze köy ekmeği yoğrulurdu.

Zaman yaklaştıkça heyecan artar, misafirleri getirecek olan gemilerin sağ salim limana gelmesi için Ayios Eftimios'tan yardım istenirdi.

Pentikostis yortusu günü kilisedeki ayinden sonra millet otlağa, Katapada, Kale, Smili ve Ayenana'ya koşar, gözlerini açık denize diker, gemilerin ilk göründüğü nokta olan Aya Merkuri yönüne bakardı.

Deniz kıyısına yakın olan evlerde yoğun bir faaliyet göze çarpar, ikramlar, sevinç belirtileri, şarkılar gözlenirdi. Şahane bir manzaraya sahip olan Katapada ile Kale yöresi çiçekli bir bahçeyi andırırdı. Kırmızı, yeşil, pembe, "flantonia"[21] elbiseler ile altından geniş kemerler, "brulies",[22] "çakata",[23] harhali, "kambiça"lar,[24] genç kızların ve evli kadınların boynuna ve başına takılan "plehtres"[25] ta uzaklardan pırıl pırıl parlar, dikkatleri çekerdi.

Ceviz sandıklardan çıkarılan "tavanotes",[26] "paradenies",[27] "cafedenies"[28] ve "lahurenies"[29] desenli etekler ile takılan altın işlemeli gerdanlıklar yörenin yerel giysilerine aklın alamayacağı bir azamet eklerdi.

Genç kızlar kendi aralarında panayırlarda takacakları incecik çembere işlenen en güzel "sancağı"[30] yapabilmek için adeta yarışırdı.

Bu tarz panayırlar biri Paskalyada, diğeri Pentikostis yortusunda olmak üzere senede iki kez Kui ve Smili'de düzenlenirdi. Büyük eğlence ve esaslı keyif misafirlerin köye geldiği ikinci panayırda yaşanırdı.

Deniz kıyısında toplanıp, açık denize gözlerini diken ahali, geminin ufacık nokta şeklindeki görüntüsünü fark eder etmez sevinç çığlıkları atmaya başlar, etraf kuvvetli haykırışlarla adeta sarsılırdı.

– Göründü! Göründü!

Küçük çocuklar derhal tempo tutup "Tarla turlaları[31] ile Vapur geliyor" diye şarkı söylemeye başlar, etrafta hazır bir şekilde bekleyen bayraklar ve başka süslerle donatılmış kayıklar geminin demir atmasını bekler, sonra gemiye yanaşır ve misafirleri karaya çıkarmaya başlardı. Kıyıda bekleyenler heyecan dolu bakışlarıyla gelenleri izler, tanıdık simalar arar, bulunca da sevinirdi.

Kıyıya ilk önce "Pra pra"larıyla[32] gelen kayık yanaşır, sonra da sırayla diğer kayıklar gelirdi.

Hoş geldiniz... Sefalar getirdiniz... Duygulu gözyaşları içinde kucaklaşmalar, öpüşmeler başlar, art arda gelen misafirler, akrabalar, dostlarla kucak kucağa evlere çıkılırdı. Tamamen boşaltılan gemi, sadık bir koruyucu gibi limanda sessizce beklerdi. Herkesin aklı artık Kui ve Smili'de düzenlenecek panayırda olurdu.

21 Flantonia: Mor.
22 Brulies: Demet, deste.
23 Çakata: Alna konulan bir dizi küçük altın.
24 Kambiça: Başa takılan dizi altınları olan mücevher.
25 Plehtres: Başa takılan mücevher.
26 Tavanotes: Kırmızı ve altın renkli riye veya karo kumaştan ipek etek.
27 Paradenies: Kırmızının üstüne yuvarlak altın desenleri olan ipek kumaş.
28 Cafedenies: Çok renkli .
29 Lahurenies: Çin desenli yünlü şal.
30 Sancak: Çemberlere tığ ile işlenen çiçekler.
31 Tarla turlaları: Nefesli sazlar.
32 Pra pra: Nefesli sazların çıkardığı ses.

Gelenlerden bir grup adak adadığı için önce dosdoğru kiliseye gider, diğerleri de leziz kirazları tatmak ve dut ağaçlarını sarsıp dut toplamak için bağlara çıkardı.

Ahali, ulu çınar ağacının gölgesindeki, Şile'nin orta meydanında yer alan Kui'deki kilisenin etrafında toplanmaya başlar, erkekler kıraathaneye, kadınlar gölgeli köşelere ve meydana yakın evlere giderdi. Bu arada işportacılar bangır bangır bağırarak, macun, muhallebi, yer fıstığı filan satmaya çalışırdı.

Delikanlıların coşması, dans etmeye başlaması sonra da gidip kızları halay çekmeye davet etmesi için kemanlar, zurnalar, tamburlar, laternalar eğlenceli bir şekilde çalmaya başlardı. Halayda başı hangi kızın çekeceği zaten daha önceden kararlaştırılırdı.

Allah'ım ne zevk. Küçük, büyük, köyün bütün kızlarının zerafetle "kalamatiano", "sirto", "susta" (sirtaki gibi halay şeklinde dans) oynayışını seyretmek ne hoştu.

Benli'nin (keman çalan güzel sesli bir kişi), Psaro'sun (tambur çalan bir kişi) o anda uydurdukları övücü sözlerle dolu dizeleri dinleyen delikanlılar avuçlarında sakladıkları gümüş mecidiye ve çeyrekleri fırlatır, bu arada meydan "katia - katia" (sıra sıra) dans edenlerle dolar taşardı.

Delikanlılar, sevdalandıkları utangaç, yere bakan kızlarla birlikte "Alacahoros" adlı zarif dansı gurur içinde yaparlardı.

Halaylar umumiyetle "Ben balıkçının oğlu, ilahi okuyan, katip." şarkısı ile başlar, " Ey kızlar haydi dansa girin", "Bu yaz bir kuşu avlamaya çalıştım" şarkıları ile devam ederdi.

İstanbullu kız ve erkeklerin beceriksizce halay çekmesi gülüşmelere neden olurken "katrilya" dansındaki başarıları hayranlık yaratırdı. Katrilya dansına hazırlanırlarken aralarından biri kavalye eşlerini seçmek için yüksek sesle isimleri çağırır, bizler de özellikle çok beğendiğimiz, hatta bildiğimiz diyebileceğim bir figür yapmanın heyecanını yaşardık. Bu figürü bize çok iyi bir insan olan öğretmenimiz cimnastik dersinde öğretmişti.

İstanbullu kızlar incecik bellerini ortaya çıkaran ipekli geniş etekli elbiseleri, uzun topuklu ayakkabıları, süslü şapkaları, zarif çalımlı adımları ve endamlarıyla son derece çekici ve havalıydılar.

Eğlenenler arasında bazen kıskançlık veya içkiyi biraz fazla kaçırma nedeniyle ufak tefek anlaşmazlıklar çıkar ama araya düşünceli görgülü büyüklerin girmesiyle herkes hizaya davet edilir, asayiş sağlanır ve eğlence devam ederdi.

Pazartesi sabahı sadece "Alt Kilise"de ayin düzenlenir "artoklasia" (ayinde kutsanmış ekmek dağıtılması) yapılır, sonra da cümbüş başlardı.

Kemanlar çalar, danslar edilir, eğlence doruk noktasına varır, ama neye yarar!

Geri dönme zamanı gelip, çatmıştır.

Misafirlerden ayrılma zamanıdır.

Gemi hazırdır... Düdük çalar.

Eğlence biter, herkes hüzün içinde sahile yönelir, misafirler özen dolu ağırlamadan duydukları memnuniyeti belirtir, karşılık vermek için Şilelileri İstanbul'a davet eder.

Misafirlerle dolan kayıklar keyifsiz bir şekilde geminin yolunu tutar, gemi son düdüğünü çalar, kalplerimiz ayrılığın derin üzüntüsünü hisseder.

Gemi yavaş yavaş Aya Merkuri'ye doğru seyreder ve gözlerden kaybolur. Ardından panayırın uğultusu ve sevinci diner, geriye güzel anılar kalır.

İşte Şile'de Pentikosti panayırı bu şekilde yaşanırdı.

Bu panayırları yaşayan ve anımsayanlar, böyle güzel bir panayırın dünyanın hiçbir yerinde yapılmadığını gururla söylerler.

Aya Yorgi Yortusu

Aya Yorgi'nin kutlandığı gün yıllardan beri yerleşik âdetler uygulanırdı. Köyün genç kız ve erkekleri bayramlık elbiselerini giyerek sahile iner, erkekler kayıklarla genç kızları alır, Kastro'nun etrafından Kordonia'ya, Pera- Fusa'ya gezi tertiplerlerdi. Bu vazgeçilmez bir âdetti.

İlkbaharda tertiplenen ve bizim için sevinç kaynağı olan bu etkinliğe "Hıdreles" adını veren ve Aya Yorgi'ye inanan Türkler de katılırdı. Büyüklerin yasaklamasına rağmen bu özel günde denizin tadını çıkarırdık.

Bir gün Leblebici kuyusuna yakın, Aya Paraskevi'nin alt tarafında bulunan kayaya yanaşmaya çalışan bir kayıktan genç bir kızın denize düştüğünü, ardından geçlerin denize atlayıp kızı karaya çıkarttıklarını ve "Allahtan Leblebici kuyusu seni yutmadı" diye tempo tutup şarkılar söyleyip güldüklerini hatırlıyorum. Islanmış kediye dönen kızı tören alayıyla annesine teslim etmişlerdi.

1 Mayıs Günü

Her sene mayısın ilk günü şafak vakti kalkıp Kaya'ya gitme gibi bir âdetimiz vardı.

Deniz fenerinin alt tarafında bulunan, yeşillik ve çimenlerle çevrili Kaya'nın içinden damla, damla bir su sızardı. Bu ender ve değerli suyu toplar, ellerimizle saçlarımızı ıslatır... mırıldanırdık:

Ah ah iyi saçlar
Benim saçlarım
Uzasın saçlarım
Benden başka herkesin saçları
Kısa kalsın

Şarkı söyleyerek, Karağaçi, Ayios Konstantinos, Tambahanas semtlerindeki serin ve yemyeşil çayırlarda gezimize devam eder, topladığımız yabani çiçeklerden başımıza taçlar örer, sonra da neşeyle eve dönerdik.

24 Haziran, Aya Yaniu Klidonas

Genç kızlar her sene, şanslarını ve rubailerini (dörtlüklerini) dinlemek için Klidonas'ı sabırsızlıkla ve heyecanla beklerdi. Âdet birçok mahallede yerine getirilir, Klidonas beklenirdi. Ailelerin tek kız çocuğu veya ilk kız çocuğu gelin gibi giydirilip süslenir, eline bakırdan bir "harani" (kova) alır ve arkadaşlarıyla birlikte gece vakti sahile iner, kırk dalgadan "konuşulmayan" suyu toplamaya çalışırdı. Genç kızın başının üstüne "rokapati"[33] konur, beyaz ipek mendille başı ve yüzü örtülürdü.

33 Rokapati: Örekenin ortası delik, tepsi gibi yuvarlak olan parçası.

Genç kızlar güle oynaya mutluluk içinde sahilde şarkılar söylerlerdi.

Yeni yıl misali
İlk göz ağrısı çocuğunu
Anne
Buz gibi suları getirmeye
Yolladı.

Haraniyi dolduran genç kızların eve dönüş yolunda hiçbir şekilde arkalarına bakmamaları gerekiyordu. Şayet bakarlarsa taşıdıkları suyun hiçbir değeri kalmazdı.

Kızlar haraninin içine yüzük, düğme, anahtar gibi şeyler atarlar ve haraniyi evin dışında, yıldızların altında sabaha kadar bırakırlardı. Gün ağarınca bütün kızlar birlik olur, halka şeklinde olup haraniyi ortalarına alır ve tempo tutarlardı:

Klidonas'ı açınız
Kadifeleri döşeyiniz
Kral ve kraliçesi
Geçecek

Allah'ın yardımıyla
Klidonas'ı açarız
Her kim ise hayırlı olsun
Gelsin onu alsın

Bazıları alaycı veya komik bir dize söyler, bu arada küçük bir çocuk haraninin içinde bulunan nesnelerden birini çeker çıkarırdı.

Dizeler bazen şans eseri uyumlu olur, etraf kahkahalardan inlerdi.

Şaşı ve çarpık yürüyüşlü bir kadına şu dizeler rast geldi mi çok gülünürdü:

Mari eğri ekmek tahtası
Ekmeklerin eğri olsun

Donun
Bin bit yumurtasıyla dolsun

Karısı ile ettiği kavgalarından dolayı ünlü olan Speçaris[34] Stefanos sabah vakti eczanesini açmaya giderken kızlara; "Ben de size bir şiir okumak istiyorum", derdi:

Gözlerim bu denli iyi bir kadın
Görmedi
Ben bir kez öpeyim
O beni on kez öpsün

Çocuğun haraniden çektiği nesne, tesadüf ya, karısına aittir, ortalık karışır, Stefanos kızar, aceleyle koşarak uzaklaşır.

Hepimizin tanıdığı kısa boylu bir kadına ise şu şiir denk gelmişti:

Bre uzun bre servi boylu
Yay kaşlı hanım
Boyunu görünce
Korktum ve kaçtım

Başka bir dize:

Annenin sancıları tutup
Seni doğurduğu zaman
İnsan değil
Kaplumbağa olduğunu gördük

Sonunda tekrar hep birlikte "Yeni yıl misali" şarkısını söyler, gelecek yıl tekrar buluşmak üzere "seneye de" diyerek dilekte bulunur ve dağılırdık.

Paskaloyorta

Paskalyadan sonra "Paskaloyorta" yapılırdı.
Değişik mahallelerden toplanan her yaştan kadınlar

34 Speçaris: Eczacı.

sevinç ve mutluluk içinde şarkılar söyleyerek bütün bir hafta dans ederlerdi.

"Ayios Tomas'ın Pazarı" olarak anılan günden önceki cumartesiye "Morfosavato"[35] denir, köyün bütün kızları güzelleşmek için özel olarak bugün mutlak surette yıkanırlardı.

Şile'nin Aşağı ve Yukarı Neohhorion Köylerinde Panayır

Aya İlia ile Aya Panteleimon yortusu yaklaştıkça aklımız Şile'nin yakınındaki bu iki köye takılırdı.

– Acaba orda düzenlenecek panayırlara bizleri de götürecekler mi, diye meraklanırdık.

– Mamaka (anne), Aya İlia köyüne gidecek miyiz?

– Allahın izniyle gideceğiz.

Bu karar günler öncesi verilirdi. Elbiseler iyice ütülenir, bohçalara konur, arife günü hamama gidilir, yıkanılır gerekli hazırlıklar tamamlanır ve Neohorion Köyü Şile'ye yakın olduğundan hayvan sırtında veya yürüyerek yola çıkılırdı.

Bizim köyün arabacıları Dayı Polihroni ile Buldas bu dönemde yüklü para kazanırdı.

Aramızdan şanslı olan çocuklar Barba Ağapios'un özel dokumalarla örtülü püsküller ve zillerle süslü at arabasına biner ve onun evinde misafir kalırdı.

Barba Ağapios'un arabası görünür görünmez

– Geldi... geldi... hoş geldin, diye yüksek sesle bağırır koşardık.

Merhabalar... Sizi almaya geldim, haydi hazırlanın, iki küfeli süslü atların kapının önünde bekliyor, derdi o da.

– Gel kızım, şu küfeye otur.

– Gel oğlum sen de öteki yana geç.

Barba Ağapios denge sağlamak için ağırlığı sağa sola pay etmeye çalışır,

– Dur hele sen şu tarafa geç, diye çocukları yerleştirirdi.

En büyük çocuğu semere diğerlerini küfelere oturttuktan sonra sevinç içinde şarkılar, birbirimize takılmalar, çeşitli muzip-

35 Morfosavato: Güzel Cumartesi.

likler başlar, akşam serinliğinde yol alırdık. Sorumluluğunun farkında olan Ağapios gözünü dört açar, değerli yüklerini taşıyan atlarını yavaş yavaş, salına salına sürerdi.

Çocuklar bir süre sonra uyuyakalırdı.

Önce Hacı Paşa'nın sarnıcından geçer sonra Karağaç'ta çok güzel ideal bir konumda olan açık hava tavernasına gelir, oradan billur suları olan Tabahane'ye iner, sonra yolu bekçi gibi bekleyen kocaman iki yaşlı çınar ağacı olan Çınarya mevkiine varırdık. Bu noktadan sonra köyün vahşi görünümü gözlerimizin önüne serilirdi. Kavak, çınar, ıhlamur, ceviz, malta eriği ve kocayemiş ağaçlarıyla armoni içindeki bitkilerle dolu bostanlara bakmaya doyum olmazdı. Nihayetinde "Marula" adlı bir çeşmeye varan sığ ve geniş bir derenin sularından güle oynaya geçer ve Aşağı Köyün girişindeki, elimizi yüzümüzü yıkadığımız "Kuço" çeşmesine varırdık.

Misafirperver köylüler dost, akraba kimseyi ayırmaksızın herkesi büyük bir coşkuyla karşılardı. Köyün girişindeki ilk evin sahibi Barba Ağapios evinin önünde bizi arabadan indirir ve Aya Panteleimon yortusuna kadar misafir ederdi.

Bu iki köy Şile'den takriben 5 km uzaklıkta dağların içine kurulmuştu. Aşağı köy dağın eteklerinde, yukarı köy ise harika manzaralı tepede bulunuyordu.

İki köyün nüfusu da Hıristiyan Rumlardan oluşuyordu. Hiç Türk yoktu.

Rumcayı kendilerine has tekdüze bir şiveyle konuşurlardı. Hayvancılık ve tarımla uğraşmalarına rağmen son derece çalışkan, ileri görüşlü, medeni ve kültürlüydüler. Çevrenin yabaniliği erkekleri etkilemişse de, çoğu tahsilini tamamlamak, doktor, eczacı, öğretmen olabilmek için İstanbul veya Yunanistan'a giderdi.

Hayvancılıkla uğraşanlara, bütün gün dağlarda dolaşıp tehlikelere maruz kalmaları nedeniyle silah taşıdıkları için "Kehaya" derlerdi. Bu kişiler sonunda birer asi olurdu. Şile sakinlerinin aksine silahlardan korkmaz, iyi silah kullanırlardı. Okulları, kiliseleri ve panayırlarını gerçekleştirdikleri harman yerleri vardı.

Aya İlia Panayırı, Aşağı köyün biraz dışındaki tepenin üstünde bulunan bembeyaz Aya İlia kilisesinde tertiplenirdi. Laterna ve keman eşliğinde

başlayan eğlence, harmanlıkta kuzuların şişte çevrilmesiyle ve köyde üretilen tatlı şarabın içilmesiyle devam eder, şarkılar ve danslarla nihayetlenirdi.

Yukarı köy tepedeki yaylada, aşağı köy ise yemyeşil vadide yer alırdı. Aralarındaki mesafe çok azdı. Her ailenin evi, bağı veya tarlası, beslediği birkaç da hayvanı vardı. Sabahları;

– Armut bostanından ineği getiiir...

– Şile yolundan ineği getiiir... diye haykıran çobanların sesleri duyulur, köylüler de koşarak onları otlatmaya götürecek olan çobanlara hayvanlarını teslim ederlerdi.

Pentikostis panayırında bizim köye gelirler, biz de misafirperverliklerine karşılık verme fırsatını bulurduk. İşte hayatımız böyle huzur içinde geçerdi. Ender olarak dağlarda ve otlaklarda bazı "Kehaya"ların kıskançlıktan dolayı birbirini vurduğunu duyardık.

Bugün Şile'den köye arabayla on dakikada gidiliyor ama yolda pek bir şey yok!

Sadece hazmettirici serin suyunu hiç durmadan akıtan "Fluda"[36] çeşmesi kalmış. Çeşme gelip geçenleri ve mübadeleden sonra oraya yerleşen Pomakları serinletiyor.

Bazı Âdetlerimiz

"Ayios Lazaros'un Cumartesisi" olarak anılan günde köyün papazı elinde bir sepet taşıyan küçük bir çocukla sokağa çıkar ve Lazaros ilahisini okuyarak kırmızı paskalya yumurtaları toplardı.

"Ton Vaion" gününde (Paskalya bayramından bir hafta önceki pazar günü) hep birlikte herkesçe bilinen bir şarkıyı bağırarak söylerdik:

"Vağio, vağiooo balık ve kolyos yeriz, önümüzdeki pazara kırmızı yumurta yiyeceğiz."

Paskalya haftası boyunca neşeli şarkılar söylememiz yasaktı.

Bugün gökyüzü karanlık, gün karanlık
Bugün herkes üzgün dağlar hüzünlü

36 Fluda: Yeşillikler arasında kalan üç musluğundan tatlı içme suyu akan güzel bir çeşme.

Herkesin efendisi İsa'yı çarmıha germek için
Kanunsuzlar köpekler ve üç kere lanetlenmiş olan
Yasaları olmayan Yahudiler meclis kurdu
Amma Efendimiz bostana girmek
Havarileriyle yemek yemek istedi
Despina Panaya (Meryem Ana) *yalnız oturdu*
Tek çocuğu için dualar okudu
Gökyüzünün bilinen sesi Baş Meleğin ağzından
Yeter dualar yeter nedamet bitti artık
Oğlunu tutukladılar demirciye götürdüler

Demirci, demirci çivi ve üç toka yap
O alçak adam beş toka yaptı
Demirci yaptığın çivileri tokaları bize öğret
İkisi eline diğer ikisi ayağına girecek
Beşincisi en zehirlisi yüreğinin içine
Kan ve acı akacak yüreği parçalanacak
Meryem ana bunu duyar duymaz düştü bayıldı
Kendine gelmesi için üç çömlek mis kokulu su
Üç çömlek gülsuyu döktüler
Kendine gelince aklı başına gelince
Tek çocuğunun yerine bir bıçak alıp yüreğine saplamak,
Ateş bulup içine dalmak
Uçurum bulup atlamak istedi ağıt yaktı.
"Büyük Cuma" günü Yahudi'yi şarkı söyleyerek yakma âdetimiz vardı:

Yahudi çakı satar
Sızılar içinde kalsın
Yahudi bıçak satar
İki eli kopsun

"Büyük Cumartesi" günü, kiliseler defne yaprakları ve güzel kokulu çiçeklerle donanır, mis gibi kokardı.

"Paskalya Pazarı" gününde her yer bam-bum çatapat sesleriyle dolar, Kui ve Smili'de danslar ve eğlenceler yapılırdı.

Ayios Tomas haftasında Paskaloyorta âdetine devam edilir, mahalleler şarkı ve danslarla inlerdi.

İsa'nın doğuşu "kristuyena" günü kilise ayini sonrasında "çirihta" (bir çeşit hamur işi) dağıtılırdı. "Ta Fota" gününde (İsa'nın vaftiz edilmesi yortusu) denize haç atılırdı. Haçı denize atlayıp çıkaran, içinde bir portakal bulanan bir tepsi alarak köyü dolaşırdı. Köylüler tepsiye altın liralar, mecidiyeler iliştirirdi.

"Ayia Marina" günü denizde balıkların geçişini engelleyen hayali bir duvarın devrilmesi için geçit töreni düzenlenirdi.

"Mesopentikostis" (Paskalyadan 25 gün sonraki yortu) günü batıl bir itikada göre farelerin kemirmemesi için genç kızların çeyizlerinin güneşe serilmesi gerekirdi.

"İsim" günlerinde "hayiati" ye (evin üstü kapalı avlusu) güzel işlemeli bir örtü serili küçük bir masa konur, üstüne de konyak, uzo, şarap, çeşitli mezeler sıralanır, nice seneler dileğinde bulunan gelip geçen herkese ikram edilirdi. Turfanda üzüm, kiraz gibi meyveler tepsilere doldurulur ve kiliseye getirilirdi. Buna "başlangıç" denirdi.

Aile, çocuğun ilk dişini görene lokum, yumurta, şeker, tereyağı gibi malzemelerden bir hamur tatlısı yapmak zorundaydı. Buna mukabil dişi ilk gören kişinin de çocuğa bir elbise veya uygun gördüğü başka bir hediye alması gerekiyordu.

Söz kesme âdetinden başlayalım.

Nişandan önce mutlaka söz kesmek gerekirdi. Bu sırada umumiyetle altın takılırdı. O andan itibaren düğün hazırlıkları resmen başlamış olur, kız tarafı çeyizi tamamlamaya çalışırdı. Düğün günü yaklaştıkça gelinliği almak için İstanbul'a gitme hazırlığı başlardı. Eski yıllarda gelinliğin rengi sadece beyaz değildi. Pembe, açık mavi, açık mor gibi renkler de kullanılırdı. Bu hazırlık sürecinde damat, müstakbel gelinin evine gündüz vakti asla adım atmaz, sadece hava kararınca giderdi.

Düğünden bir hafta önce davetiyeler hazırlanır, dağıtılması için de yakın akrabalardan bir genç seçilirdi. Genç akraba yanına bir kadın ve bir şişe konyak alarak davetiyeleri dağıtmaya çıkardı. İlginç olan dağıtım esnasında gencin elinde bütün gün yanan bir fener bulunması ve davet edilenlere konyak ikram edilmesiydi.

"Pazar günü lütfen sevincimize katılın" denirdi.

Bir iki genç kız perşembe günü gelinin evinde çeyizleri açıp sergiler ve düğün ekmeklerinin hamurlarını hazırlardı. Bu âdete çeyizleri görmek için gelinin bütün arkadaşları katılır, şarkılar söyler ve hatta biraz dedikodu da yaparlardı. Şimdi sıra hamama geldi... Gelin, arkadaşlarıyla birlikte şen şakrak şarkılar söyleyerek neşeli çığlıklar ve kahkahalar atarak yıkanırdı.

Cumartesi günü ballı pirinç, etli nohut, dolmalar, çeşitli mezeler, Şile'nin tatlı şarabı, konyak, rakı ve "prasuça"[37] hazırlanırdı.

Ballı pirinç kayınvalide, kayınpeder, kirve ve nişanlıya namus ve şeref göstergesi olarak sunulan bir ikramdı. Pirinç balla birlikte haşlanır, kocaman çorba taslarına iri beyaz ve pembe şekerlerle süslenerek yerleştirilir ve ikram edilirdi.

Ballı pirinci alanlar haline vaktine göre tepsiye bir mecidiye, bir veya yarım altın atardı. Bu âdete "Ballar" denirdi. Cumartesi akşamı, günler önce çağrılan kemanlar, tamburlar, zurnalar toplanan köylülere neşe saçar, gelin ve arkadaşları bu son bekârlık gününü en iyi şekilde değerlendirir, eğlenirlerdi. Buna bakire eğlencesi denirdi.

37 Prasuça: Bir çeşit şarap.

Pazar sabahı sıra "nifostolia "(gelin süsleme) âdetine gelir, bütün çeyizler damadın evine el üstünde taşınırdı.

Kadın kirve, sabahtan pazara gider, nikâh töreninde gelinin başına takılacak "stefani" için pembe, beyaz, gök mavisi, mor, sarı incecik kâğıtlar satın alırdı. Kâğıtları mayıs ayında hazırlanan taçlar gibi ince kurdeleler halinde keserler ve tellere sararlardı. Bu çok güzel, neşe dolu zarif bir âdetti. Taçları başlarına taktıkları zaman taçların aralarından fırlayan "tres"ler[38] onları adeta rengârenk giyinmiş Havaili kadınlara dönüştürürdü. Kirve taçların yanı sıra içinde çeşitli şekerler, pirinç ve çiçekler olan bir küfe hazırlardı. Bazı zenginler küfeye ufak gümüş kuruşlar da ilave ederlerdi. Bunlar "İsa'iya horeve" (düğün sırasında papaz ile birlikte kutsal masanın etrafında dönme anı) sırasında etrafa savrulmak üzere hazırlanırdı.

Damadı tıraş etme âdeti günün anlam ve önemine layık bir biçimde büyük bir gösterişle yerine getirilir, gelinin evine gitme zamanı gelince de damat geline sunacağı hediyelerle birlikte eve doğru yola koyulurdu.

İpek iplikler, "Harhali" (altın kolye) "Çakato" (alna takılan sıra altınlar) veya altın zincir, hamam gereksinimleri, tarak, tas, sedef takunyalar gibi hediyeler bir aynanın üstüne serilir ve öyle sunulurdu.

Gelini süslerken hep birlikte şarkılar söylenirdi:

İsa ve Meryem ana
Hayırlı vakitler olsun
Gelinimizi giydirelim
En âlâ donatalım

Gelin oturduğu evin eşiğinden dışarıya adımını attığı zaman sazlar çalar ve gelin yanık bir şarkı tuttururdu:

Anneciğim ben gidiyorum
Bana duacı ol
Artık senin çocuğun değilim
Beni hiç doğurmamış gibi kabul et

38 Tres: Altın renkli iplik. Sırma.

İşte o an sevinç, ayrılığın getirdiği hassasiyetle birleşirdi.

Ağır adımlarla kiliseye gidilir, arada bir "stama"[39] verilirdi. Benli veya Psaros adlı çalgıcılar gelin, damat, kirve, kayınvalide, kayınpeder için maniler yakıştırır, söyler, etraftan mecidiye toplardı.

Akşamüzeri yapılan nikâh töreninden sonra gelinle damat el ele eve gider, sabaha kadar sürecek eğlenceler başlardı.

Sağ ayağıyla damadın evine adımını atan geline mutluluk ve bolluk simgesi olarak bir somun ekmek verilirdi.

Pazartesi gecesi kirveler misafir edilirdi. Onurlarına "Kulikia"[40] ile çeşitli yemekler ve tatlılar pişirilir, yine sabahlara kadar eğlenilirdi.

Salı sabahı eğlenceye şu şarkı ile son verilirdi:

Parlak kanaryam
Uyan artık uyuma
Yatağından kalk
Şarkı söyleyenlere bir bak...

Bütün bunlardan sonra pek tabii aile bir süre sonra doğumlarla çoğalır, vaftiz, diş çıkarma kutlaması gibi âdetler uygulanırdı.

39 Stama: Ara.
40 Kulikia: Bir tatlı.

Geline Övgü

Solomon'un aklına
Davut'un bilgisine sahip olsaydım
Sana hava ağarıncaya kadar
Övgüler yağdırır dururdum
Ey İsa, ey Meryem Ana, hayırlı saat geldi çattı
Süslerle donatılmış gelinimizi alma zamanı geldi
Bugün gelinimizi şan ve şerefimizle süslüyoruz
Allahın izni ile "stefani" takacak
Bugün gökyüzü parlıyor, bugün parlak bir gün
Bugün kartal güvercine taç takıyor
Gökyüzü açıldı tanrıya şükürler olsun
Bu gece gelin Aya Sofya'nın kandili oldu
Ananın doğurduğu gün tatil günü idi
On iki Havari seni rahatça güzellikle donattı.
Seni doğuran ananın karnı altın mıydı?
Sen çocukları arasından en güzelisin
Ressam hatasız güzelliğini sergilemek için
Kırk gün aç kaldı
Biricik çocuğum, binlerce kere övülen gelinim
Annen ve seni alacak damat sana kurban olsun
Fidan boylum yüzük gibi ince bellim
Dünya süsü mavi gözlüm
Çeyizlerini hazırlamak için bütün ustalığını kullandın
Gece gündüz zambak gibi parmakların aralıksız çalıştı
Tatlı dudaklarını çizen ressam
Kalem yerine karıncanın tüyünü mü kullandı?
Gelinim, Allahın izni ile artık bizi terk ediyorsun
Yeni yuvanda gururla yaşa

İşlemeli süslü çeyizlerini sağlıcakla kullan, parala
Yenilerine sahip ol
Size nar topu gibi bir gelin teslim ediyorum
Ne olur iyi bakın, biricik kızımdır.

Damada Övgü

Damadım seni kutlarım
Seçtiğin gelin gibi bir kadınla
Evlendiğin için
Seni kutlarım
Damadım altın kekliğe iyi bak
Bal ve gülsuyu kullan
Değerli ve iyi damadım çok yaşa
Karıkoca sağlıcakla yaşlanın

Kirveye Övgü

Selvi boyluları evlendiren kirve
Allah sana vaftiz törenlerini yapmayı da nasip etsin
Taç giydiren evlendiren kirve
Allah sana yağ[41] *sürmeyi de nasip etsin*

Berbere Övgü

Sevgili berber jiletini altın kapla
Damadımı kanatmadan ağır ağır tıraşla

Düğün Yemeği Şarkısı

Masamız altın, yemeklerimiz gümüş
Allah yılların getirdiği bu dostluğumuzu bozmasın

Düğün şarkılarının söylendiği her seferde dizelerin arasında aynı nakarat biteviye tekrarlanırdı:

41 Yağ sürmek: Vaftiz töreninde uygulanan bir âdet.

Badem badem seni paraladım
İçine de resim çizdim
Sabahyıldızı gelinin yürüyüşünden
Sakın serinliğini esirgeme

Gelin damadın evine gitmek için masadan kalktığı zaman, gelinin ailesi ve arkadaşları şu şarkıyı söylerdi:

Kayınvalide, suçum nedir
Söz kesme haçını neden yolladın
Kekliğimizi
Evimizin hanımını çaldın
Evin avlusu kardı
Sizinki aydınlandı
Pencerelere varasıya kadar
Evin her bölümü yatak odası dahil
Hanımımızı bekler
Hepsi bir ağızdan;

Ziyanı yok
Bizi artık unuttu
Başka kucağa gitti
Uykusu hafif olsun
Mutlu olsun
Kız erkek çocuk sahip olsun
Allah onu fırtınalardan korusun

Bel ağrısı

Kalçada kemik ağrısının usta sağaltıcıları Bayan Zambakio ile Putla Hanımdı.Bel ağrısı tutanlar "Mari apogopiketina" (bel ağrım tuttu) diye haykırırlardı.

– Aplalite (koşun) Zambakio'yu çağırın, derlerdi.

Zambakio elleri belinde sallana sallana gelir, bilgiç edası ile sorular yağdırırdı.

– Kimmiş bu beli ağrıyan Mari? Getirin bir bakalım...

Hastanın elini tutar, kapı girişine uzanmasını söyler, eline baltayı alır ve sertlik mertebesine varan bir ciddiyetle,

– Mari neden belin tutuldu? Hamur işleri mi yaptın? Ben iyileştirebilirim. Bana bu Allah vergisi... derdi.

Bütün kuvveti ile sanki kılıçtan geçirmek istercesine baltayı havaya kaldırır sonra yavaş yavaş ve müşfikçe baltayı beline doğru indirir, baltayla üç kez haç işareti yapar, 100 okkalık vücudu ile kadının üstüne otururdu. Mucize gerçekleşir, kadın iyileşirdi.

İltihaplı Bademcikler

Aşırı büyümüş iltihaplı bademcikleri tedavi için, önce parmaklarını "teriaki"[42] ve zencefile batırır sonra bademcikleri hem sağ hem sol taraftan kuvvetle bastırır, daha sonra da dış tarafına bu karışımı sürerlerdi.

Hasta hemen iyileşirdi.

Lohusalara Mahsus Meme İltihabı (Flegmoni, Trihoma)

Çocuklarını emziren annelerin memelerinde dayanılmaz sancılar başlar, memeler taş kesilir ve ateşlenirler. İyileştirmek için eve gelen kadın ağrıyan memeye önce üç kere haç şekli yapar ve acı çeken kadının başından bir tutam saçı eline alır, dua okuyarak nazikçe tarar sonra da aşağıdaki anlamsız lafları söylemeye başlardı: "Hiç ayrılmayan ve kavga etmeyen üç elti nehre inmş, yıkanmış ve temizlenmiş. Yolda yürürken bir karış boyu ve beş karış sakalı olan Ayios Trifon'a rastlamış. Kahkahalar atıp gülmüşler.

42 Teriaki: Kahverengi, tatlımsı bir merhem.

– Beni görünce neden kahkahalarla güldünüz? Çenemden bir kıl kopar memenize giderse, anne çocuğunu kaybeder, çocuk sütünden olur.

Yoo Yoo Ayios Trifon
Gülmemiz senle ilgili değil
Altın terliğimiz
Nehre düştü
Gülmemizin nedeni bu

Haa öyleyse kıl memenizden çıksın
Tekrar çeneme girsin
Allah anneye çocuğunu bağışlasın
Çocuk annesini kucaklasın

Ayios Trifon'un, bebeklerini emziren anneleri koruduğuna inanırlardı. Lakabı Trikonaydı. Meme iltihaplanmasına bundan dolayı "Trihoma" derlerdi.

Yılancık Hastalığı (Anemopiroma)

Hastalığı tedavi etmek için bir siyah, bir kırmızı bez alır, hastanın yüzüne koyar, bir şey yakar, haç çıkarır ve şunları söylerlerdi:

Ey denize açılan yelkenli
Nerelerden gelirsen gel
Nereye gidiyorsun?
Manio'ya giderim
Manio vaftiz oldu
Manio vaftiz esnasında
Kutsal yağ ile kutsandı
Git dağlara taşlara
Çorak ormanlara
Hıristiyanların bulunmadığı
Milletin olmadığı
Yerlere git
Sen şeytan kadın kaybol

Ellerini gökyüzüne doğru kaldırır ve hastalığın geçmesini beklerdi. Bu güneş batmadan önce üç kez tekrarlanırdı.

Kırık çıkıklar

Zafirio ile Venetia Hanım kırık çıkıkları tedavi ederlerdi. Şile'nin en ünlü ve iyi ortopedisyenleri idiler. Orta yaşlı, uzun boylu olan Zafirio daha ustaydı. Maharetli elleriyle masaj yapar sonra da ani bir hareketle çıkık kemiği yerine oturturdu. Hemen sonra yumurta pişirir ve ağrıyan yerin üstünü kaplardı. Tabii adam acıdan derhal bayılırdı. Velhasıl tedavi yine de çoğu kez başarıyla sonuçlanırdı.

Gluci

Kadınlar "Ah Marii, glucim çıktı" diye sık sık haykırırlardı.

Kanımca bu hastalık, üzüntü sonrası peydahlanan bir psikolojik rahatsızlıktı ve sadece kadınlarda görülürdü. Erkeklerde asla rastlanmazdı, kadınımsı nitelendirildiği için de zaten tabu idi. Galiba dünyanın başka yerlerinde bilinmeyen bir hastalıktı. Zaten ne tedavisi, ne de tedavi edeni vardı.

Tavukkarası

Bazı kişiler hava karardığı vakit gözlerindeki bir hastalıktan dolayı etrafı pek iyi göremezler. Şile'de tedavisi olmayan bu garip hastalığa ornitotiflia denirdi. Bu rahatsızlığı olanlar acınacak haldeydiler.

Korku

Aniden dehşete kapılan kişi "Korku" hastalığına tutulurdu. Uygulanan bir sürü kocakarı ilacının yanı sıra bir güvercin kesilir, kalbi çıkarılır ve hastaya yutturulurdu. Güvercinin eti siyah olduğu için yenmez, çöpe atılırdı.

Yılanın boynuzunu suya daldırır, üç gece balçığa yatırır ve hastaya içirirlerdi.

Sarılık, nöbet, paroksizm gibi hastalıklar da tedavi edilirdi. Maalesef bunlarla ilgili tedavi şekillerini hatırlayamıyorum.

Kendine özgü pek çok insan vardı.

Dayı Ağatos (saftiron) uzun boylu, zayıf, miyop bir tellaldı. Bütün dillerde allahaısmarladık diyebildiğini söyler, övünürdü.

Hacı Hrisos da komik bir tellaldı.

Tin diye başka biri vardı. Köylüler Tin'e "kız" lakabını takmışlardı.

Ksis Dimitri kumazdı. Fani hiç durmadan en az üç saat gülerdi. Eğlencelerin vazgeçilmez simalarından olan berber gerektiğinde kocaman bir kerpetenle diş çekerdi.

Kızlar, peşlerini bırakmayan, gördüğü vakit onları sıkıştıran Vizos'tan korkarlardı. Kedi ve köpeklerle birlikte yaşayan Flurio, bütün gün sokaklarda dolaşan tembel Bakla. Ben sadece iki kişiyi anlatmak istiyorum: Zumaryalı Krustalenia ile Masalcı İstavro Liurbi Dayı.

Zumaryalı Krustalenia

Yokluk ve sefillik içinde dul annesi ve alkolik teyzesi ile birlikte yaşayan iyi niyetli, saf, evde kalmış kısa boylu bir kadındı. Şişmanlığı ve kamburluğu zor nefes almasına neden olurdu. Tahta iğnesi ve örgü kalıbı elinden düşmez, birkaç mecidiye kazanmak için çalışır dururdu.

Tek odalı derme çatma eski bir evde otururlardı. Balkonunu köyün en güzel karanfilleri ve en kokulu fesleğenleri süslerdi. Krustalenia çiçekleri çok severdi. Saçlarına uzun örgüler yaptıktan sonra kulak arkasına bir karanfil iliştirir, sokağa öyle çıkardı. Hayatını kazanmak için gece gündüz ağ ve dantel örer, annesi Mario ve teyzesi Smaragdi Türklerin oturduğu evlere su taşırdı. İkiz olan kız kardeşlere usareli, yani sulu lakabı takılmıştı. Alkolik olan Smaragdi teyzenin iş bulması, para kazanması kolay değildi. Şarapçı dükkânlarının önünden geçerken testisini omzundan indirir, eteğinin gizli cebinden çıkınını çıkarır, Türkçe olarak,

– Ver oğlum elli dirhem rakı, der bir dikişte dudaklarını şaplatarak içerdi.

– Ver kızım elli dirhem rakı... ayol...

İçmekten yorulmaz, devamlı içerdi. Bir gün aşırı alkolden yolda ölü bulundu. Böylece Krustalenia da utanmaktan kurtuldu.

Krustalenia'nın evinin önünde kendilerine ait büyükçe bir çayır vardı. Stavros yortusunda çayırda panayır düzenlenirdi. Krustalenia Panayır gününün sabahı keyifle erkenden kalkar, etrafı siler süpürür, "Kui"yi ceviz oyunu oynamak için ince kum ve taşlarla doldurup hazırlardı. Sandıktan ufak, yusyuvarlak, siyah, parlak cevizleri çıkarır, komşuların gelmesini beklerdi. Mario, Evantia, Katingo, konu komşu şık giysiler giyer, ellerine ceviz dolu mendiller alır ve oynamaya gelirlerdi. Biz küçükler dikkatle izlememize rağmen bir türlü nasıl oynandığını anlayamazdık. Onların bu denli kendilerinden geçerek zevkle oynamalarını hayretle seyrederdik.

Fanio ile Zambakio, uzun boylu, zayıf iki kız kardeş kollarında renkli cam bilezikleri ile oyuna katılır, her ceviz atışlarında bileziklerin şıngırtısı taa alt mahalleden işitilirdi. Oyun bittikten sonra eğlence başlar, kalkar dans ederlerdi. Stavros yortusunun perhiz şartı, onları "triğona" (bir baklava çeşidi) baklava ve gül suyu kokan muhallebiyi, üçgen şeklindeki teneke kaşıklarla yemelerine mani olmazdı.

Bir köşeye çekilen baklavacı şöyle mırıldanırdı:

Triğonacı geçiyor
Triğona satıyor
Triğona ile baklava
Aile reisleri buyrun
Triğona ile baklava
Delikanlılar buyurun

Konu komşular uzaktan oyun oynamaya gelen misafirleri ağırlamak için çeşitli ikramlar hazırlardı. Oyun bittikten sonra cevizler seneye tekrar kullanılmak üzere sandığa kaldırılırdı.

Başka mahallelerde de oyun oynanırdı ama Krustalenia'nın evinin önünde düzenlenen "Kui" en başarılı ve eğlencelisiydi. Bu başarı tamamıyla Krustalenia'nın becerisinden kaynaklanırdı.

Masalcı İstavro Liurbi Dayı

Uzun boylu, gür kaşlı, kocaman bıyıklı, sempatik, sonu başı olmayan güzel masallarıyla tanınan bir kişiydi.

Usta bir doğramacıydı. Kardeşi Lazari ile birlikte ilkel bir tarzda ağaçların gövdelerini testere ile keserlerdi.

Biz çocuklar, etraflarına toplanır, onlara hayranlık duyar, sarı talaşların altında kalmalarını zevkle izlerdik. İstemeyerek çalışmalarına mani olurduk.

– Bre haydi çabuk gidin... bi tane patlatırım...

"Alamana" zamanı balık işlerinde çalışır, işi olmadığı zamanlarda ise alt kilise yakınında bulunan köyün meydanında, evinin tam altında kendisine ait kahvehaneyi çalıştırırdı. Genç, ihtiyar, orta yaşlı müşteriler tavla, iskambil, kâğıt, oynar, rakı içerlerdi. Müşteriler hava ağarmaya başlarken ancak kalkarlar o da dükkânı kapatır, yukarıya sevgili karısı Malamatio'nun yanına çıkardı. Allah onlara çocuk vermemişti. Duydukları acının derin üzüntüsünü gidermek için öksüz kalan küçük ve güzel bir kız çocuğu olan yeğenlerini evlat edindiler. Çocuk şirinliğiyle, az da olsa acılarını hafifletmişti. Onu taparcasına seviyor, geleceği için hayaller kuruyor, süslü püslü giydirip duruyorlardı.

Soğuk kış gecelerinde Malamatio samur kürkünü, İstavro kalın patatukasını (kabanını) giyer, evlatlıklarını sımsıcacık giydirir, şefkatle kucaklar, ellerinde fenerleri komşuları ziyarete, eğlenmeye giderlerdi. Kar, yağmur, ayaz umurlarında bile değildi. Uzaktan ayak seslerini duyar duymaz, nedendir bilmem yüreğimizi sevinç kaplardı.

– Ahh geliyorlar diye koşar çaka-çaka sesleri çıkaran zarif kadın eli görünümündeki demir bastona bakardık.

– Ohhh dışarısı pek soğuk... ayaz var.

– Ellerim buz kesti Mario feneri söndür gel, mangalın yanına oturup ısınalım, sen de gel kızım...

Bizler de yanına hangimiz oturacağız diye adeta yarışırdık.

– İstavro Dayı bu gece masalın hepsini anlatacaksın.

Haido Pipiça iki elini kavuşturup İstavro'nun dizine koyar, iri siyah gözlerini açarak,

– Dedee, bu gece hangi hikâyeyi anlatacaksın, diye sorardı.

İstavro önce etrafa bir göz gezdirir, kuru kuru öksürür, hangi masalı anlatacağını hatırlamak için bir süre düşünür gibi yapardı.

– Mari, daha henüz geldiler bırakın önce dinlensinler. Aceleye ne gerek var? İyice azıttınız...

– Masalıma başlamadan evvel sizleri uyarmak istiyorum. Sessiz olunuz. Konuşanı... der öksürürdü.

– Hangisini anlatsam? Acaba bin koyunu olan kralı mı? Keli, işkembeyi mi? Yoksa kaz hikâyesini mi?

Hep bir ağızdan... Keli keli, işkembeyi diye bağırırdık.

– Kırmızı iplik bağladık. Bir varmış, bir yokmuş diye uzun uzun girişler yapar, bizi heyecandan patlatırdı. Bizler ise anlattığı masaldan tek bir kelime bile kaybetmemek için neredeyse dayının ağzının içine girerdik.

– Bir varmış bir yokmuş fakir, sefil ve dul bir kadının Fani adında bir oğlu varmış. Fani hem salak, hem tembelmiş. Başı dazlak olduğundan ona kel derlermiş.

Zavallı annesi Kel'i bir fırına çalışmaya götürmüş. Fırıncı ertesi günü sabah vakti Kel'i yanına çağırmış ve,

– Al şu bir zembil işkembeyi, deniz kıyısına in, iyice yıka. Kar gibi bembeyaz olsun. Tamam mı? Anladın mı? demiş.

– Anladım zembili işkembenin içine koyup denize atacağım...

Bizler bu arada gülmekten bayılırdık.

– Bre hayvan işkembeyi yıkayacaksın!

Şöyle böyle derken nihayet anlamış. Deniz kıyısına gitmiş, amma nasıl yapacağını bilememiş. Kayaya oturup düşünmeye başlamış. O sırada denizde bir kayık görmüş:

– Kayıkçı iyiliğin için sahile gel.

– Ne istersin Bre.

– Bana işkembeyi nasıl yıkayacağımı göster.

Kayıkçı kızmış, önce Kel'i tartaklamış sonra da "Güle güle git kayıkçı, yelkenlerin rüzgâr dolsun ve önüne fırlatılmış kuşlar çıkmasın" şarkısını söyletmiş.

İstavro Dayı duralar, biraz dönelir, bir sigara yakar ve devam ederdi.

Bizler ise, "Ee ne oldu? Ne olur anlat" diye ona hiç rahat vermezdik.

Kel yaptığı patavatsızlıktan dolayı çok dayak yemiş. Başında kocaman bir "fokalo" (şişkinlik) ile yürümeye çalışırken zembili de yere sürtünüyormuş.

Aniden beliren iki köpek işkembeyi alıp kaçmış.

– Ah zavallı kel, diye üzülürdük.

Kel fırına geri dönmüş –Oğlum işkembe nerde?

Eh anlarsınız ya bir dayak da fırıncıdan yemiş. Çaka çuka kıçına iki üç sopa. Sonra da eve dönüş yolunu tutmuş.

E.. geç oldu şöyle böyle derken vakit geçti. Haydi, herkes yatağa. Hayırlı akşamlar, der, ailecek fenerlerini yakar, yola koyulurlardı.

Bizlerse annelerimizin çoktan hazırladığı mis kokulu tertemiz yataklara koşar, uyurduk.

Mutsuz Yıllar Başladı

İşte iyi yıllar böyleydi. Hepsi geçti bitti. Ardından göçmenliğin melun yılları geldi. Yurdumuzdan koparılmanın, yerlerimizden edilmenin neticesinde hepimiz Yunanistan'a göçtük. Başka nereye gidebilirdik ki? Bu aile de göçtü.

Mutsuz yıllar başladı. Fakirlik, ihtiyarlık, açlık. İki ihtiyar artık eskisi gibi çocuklarına bakamaz oldu. Güzel kızın irsi bir hastalığı vardı, tedavi edemediler. Kız hastalandı, yataklara düştü ve tek tesellileri olan kızlarını kaybettiler. Kısa bir süre sonra onlar da göçüp gitti.

Ailem

Müsaade ederseniz ailemin anısına biraz da onlardan söz etmek istiyorum.

Şile'de denizci bir ailenin evladı olarak doğdum ve 1922 yılına kadar Şile'de yaşadım.

Karadeniz'in azgın dalgaları babamın vakitsiz ölümüne ve çocuklu bir ailenin öksüz kalmasına neden oldu. Bu satırları yazdığım şu an gözümün önüne hazin bir puslu sonbahar sabahı geliyor. Acı bir ifadeyle evimize gelen köyümüzün gençleri, dikkatlice tuttukları sedyeye yatırılmış babamı getirip kapımızın önüne nazikçe koydular. Babam ikiye katlanmış inliyordu. Küçük yaşta olmamıza rağmen bu görüntü belleklerimizden hiç silinmedi. Delikanlıların acıklı yüzü de.

– Efendimiz düştü... maalesef çok kötü...

Annemin ağlaması ve dehşete kapılmasını, konu komşunun üzüntülü bakışlarını, köyde işitilen uğultuyu asla unutmadım. Geminin orta direğinden düşen babamın bel kemiği kırıldı ve ayakları tutmaz oldu. Canavar diyebileceğim kadar güçlü ve hayat dolu olan babam beş ay acılar içinde yatakta kıvrandı kaldı. Hastaneler, doktorlar, tedaviler... Hepsi nafile. Annem dokuz çocuğuyla dul kaldı. Her şey siyaha büründü.

Bir zamanlar sevincin yuva kurduğu pırıl pırıl çocuk sesleriyle dolu evimiz artık üzgün ve kapkaraydı. Yüreklerimiz korku doluydu.

Türk, Rum herkes ağladı, yasımızı paylaştı. Annem civcivlerini toparlayıp kuluçkaya yatan tavuk misali bizi etrafına topladı ve duyduğu büyük acıyla yapayalnız yüce Allahın merhametine sığındı.

Annem ölünceye kadar kara giysilerini çıkarmadı. Uzun yıllar evimizden ağıtlar, gözyaşları, figanlar eksik olmadı. Zavallı annem nasıl ağlamasın ki? Aşkla evlendiği sevgili eşini kaybetmişti. Babam köyün zengin ve aristokrat bir ailesinin oğlu, annem ise fakir ama onurlu bir ailenin kızıydı. Babam onun her şeyiydi. Annemin evi babama ait fabrikanın hemen yanı başında Aya Eftimios Kilisesi'ne yakın ufak bir evdi. Babam ilk kez annemi orda görmüş, onun tatlı sesine ve iyilik dolu davranışlarına âşık olmuştu. Annem dokuma tezgâhına oturduğu zaman sabahtan akşama kadar bülbül gibi şakırmış. Çorbacı Diamantis'in oğlu, yani babam onun tüm mahalleden işitilen güzel sesine deli divane âşık olmuş ve hemen evlenmişler. Mutlu yıllarını birçok çocuk dünyaya getirerek perçinlemişler. İyi bir aile reisi olan babam aynı zamanda son derece müşfik bir insandı.

Babamın alamana kayıkları, onu seven ve sayan tayfaları vardı. Bizim refah içinde yaşamamızı sağlayan, rakı ve konyak imal eden küçük bir fabrikanın da sahibiydi. Bizlerle çocuk olur, akıl almaz oyunlar oynardı. Akşamları eve döndüğü zaman en çok hazzettiği şey yere oturup bizi etrafına toplayarak okul şarkıları, yurtsever şarkılar söylemekti. Sonra da itiraz kabul etmeyen bir sesle,

– Haydi, herkes yatağına, diye bağırırdı.

Gecikmeden koşar yatağa girerdik. Çocuklarla çocuk, yaşlılarla yaşlı olur, sevimli yüzünden iyi yürekli gülümsemesi hiç eksik olmazdı.

Allah ona çocuklarını büyütmeyi nasip etmedi, bu dünyadan erken göç etti. Mario'sunu ve bizleri, bitmek tükenmek bilmeyen dertleri tek başımıza göğüslememiz için bıraktı gitti. Yıllar geçti... çocuklar büyüdü ve 1922 felaketinde hepsi çil yavrusu gibi dağıldı. Kendilerini kabul edecek misafirperver bir yer buldukları vakit onlar da aile kurup tekrar buluştular.

Anadolu'da yaşanan büyük trajedi, halkların mübadele edilmesi Mario'ya çok dokundu. Hastalandı ve Nil ülkesinde hayatını kaybetti. Alınyazısı böyle imiş. Onu Kahire'deki Aya Yorgi mezarlığında yatan amcam Neofitos Adamantidis'in yanına gömdük. Amcam Kahire'deki Aya Yorgi Manastırı'nda başpapaz görevindeydi ve 1920 yılında ölmüştü.

Mültecilerin Yerleştirilmesi

Şile halkı, korkunç felaket ve büyük kovulma döneminde çektikleri birçok ezadan sonra önce İstanbul'a getirildi, sonra da Limnos adasına mülteci olarak yerleştirildi. Şileliler Limnos adasında kısa bir süre kaldıktan sonra adayı terk edip hep birlikte Aleksandrupolis'e (Dedeağaç) göç ettiler.

Aleksandrupolis'in birkaç km uzaklığında Aleksandrupolis-Makriten yolunun sağ ve sol tarafına "Yeni Şile" köyünü inşa etmeye başladılar. Köy denize yakın, bol suyu olan güzel bir konumdaydı. Bin bir zorlukla küçük mülteci evleri kurmaya ve tarımla uğraşıp yaşam savaşı vermeye çalıştılar. Sağlık durumları verimli ve yoğun çalışmalarını engelliyordu. Sıtma baş gösterdi. Çoğu yöreyi terk etmek zorunda kalarak Aleksandrupolis'e yerleşti. Bugün hâlâ orada yaşıyorlar. Birçoğu öldü. Şilelilerden bazıları ise Pire'de, Selanik'te ve Kalğreza'da yaşamlarını sürdürüyorlar.

Şile'de yaşanılan son günleri, yerlilerin acıklı durumunu, ayrılma sahnelerini Bayan Kleopatra Kasapi, Limnos adasına vardığı günlerde yazdığı şiirlerde en iyi şekilde ifade etti. Şiirleri Aleksandrupolis gazetelerinde yayınlandı.

1963'te Şile'yi Ziyaret

Hayatım boyunca doğup büyüdüğüm yeri ziyaret etme arzusuyla kıvranıp durdum. Bu büyük arzum sevgili Şilemizin uğradığı felaketten yıllar sonra, en nihayet gerçekleşti. Ziyaretimiz huşu dolu bir ibadet şeklini aldı.

Yüreklerimiz anlatılması zor bir sıkıntı içinde, araba vapuruna binip Şile otobüslerinin kalktığı Üsküdar'a doğru yol aldık. İlk şaşkınlığımı otobüsü beklerken gözlerim küçük bir otelin altında bulunan bir kahvehanenin tabelasına takılınca yaşadım, "Güzel Şile" tabelası beni gururlandırdı.

– Vasili tabelanın önünde resmimi çek. Vatanımızın güzelliğini ve canlılığını sorgulayanlara ve bizimle gelemeyenlere göstermek istiyorum.

Otobüse bindik. Yol almaya başladık... Bir buçuk saat sonra yemyeşil manzaralı köylere ve aziz vatanımızın sevgili topraklarına ayak bastık. Aşağı yukarı on kişiydik.

1963 yılının Ağustos ayı. Köyün meydanında, ayakta gözlerimiz dolu dolu, kalbimiz hızla atarak, şaşkın bir vaziyette etrafa bakıp hülyalara dalıyoruz.

Vatan hasreti ile geçmişlerimizi anımsayınca kalplerimiz çocukluk hatıraları ile dolup taşıyor, birbirimize sessiz ve suskun bakışlarla bakıp duygulardan boğulduğumuzu hissediyoruz. Aramızdan en soğukkanlı olan arkadaşımız;

– Hey... çocuklar kendinize gelin... böyle yapmayın, diyor.

Türk mahallesine yöneliyoruz. Hepsi aynı. Evler eski, boyaları zamanla solmuş, camiler, sarnıçlar, dar kaldırımlar hepsi aynı. Sadece merkezdeki meydana bir banka, bir doktor muayenehanesi, bir otobüs acentası, bir iki lokanta ile dükkânlar ilave edilmiş. Eskiden olmayan yeni yapılmış asfalt bir yol, çarşıdan geçip sahildeki cankurtaran istasyonuna iniyor, diğer yönde ise dereyi geçip deniz fenerine vardıktan sonra Türk mezarlıklarına, daha sonra Karağaç'a yöneliyor. Dere artık eskisi gibi değil, yemyeşil derin ve serin bir sel yatağına dönüşmüş.

Şahane bir manzarası olan Mehtap Otel'e yerleşiyoruz. Bakışlarım açık denize, görkemli bir başbuğ gibi etraf denizlere hâkim bir konumda kimsenin oturmadığı Kale'ye, Karda, Plaka, Faros'a, dantel gibi uzanan sahillere, yeşilliklerin içinde adeta boğulur gibi duran Türk evlerine, Yangın mahallesine saplanıyor.

10 Ağustos, Şile'de ilk gecemiz...

Gece ilerledi. Çok geç. Yatamıyorum, haklı olarak gözüme uyku girmiyor.

Tatlı, sükûnet dolu bir ışık her 1-2 dakikada bir penceremi aydınlatıyor. Acaba ne olabilir? Hayalimin mahsulü mü? Pencereye koşuyorum inanılmaz güzelikte bir manzara ile karşılaşıyorum.

Faros'tan (deniz feneri) bir demet ışık, sessizce, okşar gibi etraftaki evlerin damlarına ve yöreye yayılıyor, dolaşıyor, çevreyi döne döne aydınlatıyor, kayboluyor ve sonra yeni baştan geliyor.

– Ölümsüz Faros... Kimbilir kaç gece etrafı aydınlattın, diye kendime kendime soruyorum. Hiç kıpırdamadan, on-yirmi hatırlamıyorum kaç kere ışığının turunu seyrediyorum. Aklım çocukluk yıllarıma takıldı. Küçükken kocaman cüssesi ve ulaşılamayan görünümü ile Şile'nin en görünür yerinde olan Faros'a hayranlıkla bakardım. Hiç değişmemiş. Hâlâ geceleri bizi hayal dünyalarına götüren Kastromuza arkadaşlık etmeye devam ediyor. Kastroyu aydınlatıyor, ışıklandırıyor hava kararınca da eminim iki dost gibi aralarında sohbete dalıyorlar.

– Ebedi ve ezeli dostum Kastro, her gece gözlerimi açar açmaz seni karşımda görüyorum. Sen benim en sadık arkadaşımsın. Sana baktığım zaman eski günleri hatırlıyorum. Krallar, paşalar, önemli kişiler hep sana sığındı. Ülkeyi düşmanlardan kurtardın. Üstündeki vakur duruşun kayaya ululuk kazandırıyor. En güzel yerler bile senin güzeliğine erişemez.

– Sevgili Faros galiba beni biraz fazla methettin kendi rolünü unuttun. Sen kendini insanlara yardım etmeye vakfettin. Kapkaranlık gecelerde denizcilere gösterdiğin yardımı, şefkati unuttun. Dalgalı denizlerde yaşam savaşı verdikleri zaman ışığın sayesinde kurtuluyorlar. Var olma nedenini ve iyiliğini ancak uçsuz bucaksız ve erişilemez olarak niteliyebilirim. Ben artık hiç bir hedefi olmayan bir nesneyim. Hiç kimsenin bana ihtiyacı yok. Belki bir zamanlar güçlü kuvvetli fethedilemez bir kaleydim. Şimdi sadece eski zamanları anımsatan bir nesneyim.

Şile'deki ilk günlerimizde Rum olduğumuzu anlayan yöre Türklerinden bazıları bize şaşkınlıkla, bazıları ilgisizce, bazıları da düşmanca bakıyor.

Vatana dönüşün en hazin kısmı harabelerin üstünde yürümeye çıktığımız keşif gezisi oldu. Konuşmalarımızda yer alan her isim, her konum aklımıza halen canlılığını koruyan hatıraları ve ikonları getirdi

Hiç bir şey kalmamış... Okullarımız, kiliselerimiz, evlerimiz, ihtiyar çınar ağacının yanındaki Kui, Smili, Aya Tetradi, Aya Paraskevi, Katapada, genelde Rumların yaşadığını kanıtlayan herşey yok olmuş. Hepsi yanmış, kül olmuş. Yıkıntı ve enkazların üstünde yürürken ağlıyoruz...

– İşte dut ağacımız...

– Okulun sarnıcı...

Yönümüzü bunlarla tayin ediyoruz. Ailelerimizin oturduğu evleri bulmaya çalışıyoruz.

– Burası Aşağı Kilise. Kutsal Mihrabın olduğu yer... Kilisenin avlusu... alt tarafta "akaretler."[43] Her taraf yaban çiçekleri ve taşlarla dolu.

Hatıralarım canlanıyor, duygulu bir sesizlik içindeyim. Mırıldanıyorum... Babamın mezarı buralarda bir yerde... gözyaşlarımı tutamıyorum... yerlerde üzerine çiğ düşmüş mor renkli yaban çiçeklerini toplayıp haç şekline getiriyorum, gözyaşlarım çiçeklerin üstündeki çiğ damlaları ile birleşiyor, eğilip bir köşeye bırakıyorum.

Dere, yemyeşil ağaçlıklı, çiçekli derin ve serin bir sel yatağına dönüşmüş.

Yanıp kül olan, eskiden Rumların oturduğu "Yangın mahallesi"nin bazı kesimlerine yeni şık vilalar inşa edilmeye başlanmış.

Oturduğumuz süre zarfında Şile'yi baştan sona defalarca yürüdük. İşte o zaman kendimle ilgili bir şey keşfettim. Kayalık, engebeli alanları ve değişik yükseklikteki kaldırımları 20 yaşındaki bir genç kız gibi hiç durmadan, yorulmadan inip çıktım. Arkadaşlarım bu aşırı gayretime hayranlık duymalarına rağmen benimle dalga geçmeye başladı.

– Şile'nin suyu, havası beni gençleştirdi, bana kanat gerdi, diye karşılık verdim onlara.

Yolumuza devam ettikçe hatıralar tazelendi. Bazen teker teker, ağır ağır ve üzüntülü, bazen de kolaylıkla çarçabuk.

"Kastro" (kale) aniden karşımıza çıktı. Bizi küçüklüğümüzden beri tanıyan, kuleli, büyük "fusalı"

43 Akaretler: Kiliseye ait evler

(mağaralı), denizin amansız dalgalarının biteviye dövdüğü, kötü hava şartlarının kızgınlığını milyonlarca kez yaşayan Kastro.

İri kayanın merkezinde " Kule" ve etrafında yeşillikler. Kulenin en köşesinde bulunan iki üç yabani zeytin ağacı hâlâ yerinde duruyor. Kuzeydoğu tarafında yarasaların, yaban güvercinlerinin ve kargaların yaşadığı mağara "fusa." Etrafı da bir grup kayalıklarla çevrili. Her birinin bir adı olan kayalıklar: Vurduna, Ayenana, Plaka, Mesa ve Ekso Nisi (iç ve dış ada).

Sahildeki tertemiz kum bizlere küçükken kumsalda oynadığımız oyunları anımsatıyor; Patlavuçia... ve başkaları.

Cankurtaran istasyonunun yanındaki sahil İstanbulluların da tercih ettiği kalabalık bir plaj haline getirilmiş. Bazı balıkçı barınakları bulunmasına rağmen yörede balıkçılığın öldüğü kesin. Kadınlar plajlarda kendi dokudukları elişlerini veya hazır aldıkları dokumaları satmaya çalışıyor. Bu görüntü Şileli kadınların dokumalarını beyazlatmak için indiği kıyıda denize çıplak atlayan ve güneşlenen erkek çocuklarını hayalimde canlandırdı. Çocuklar "ileri-ileri" diye bağırır, kayalardan denize atlarlardı.

Grup arkadaşlarımdan bazıları denize girdi ve otele elleri midye dolu döndü. Midyeleri çiğ ve buğulama yaparak yedik. O gün kahvehanede oturdum ve akrabalarıma bunca yıl aradan sonra ilk kez Şile damgalı kartlar gönderdim.

Bağ ve bahçelerde sanki artık bülbüller ötmüyor, canlılık bitmiş gibi geldi bana. Her taraf sanki çorak. Hani o bağlar, meyve dolu bostanlar neredeler? Etrafta bir-iki bostan ya var ya yok. Tarlalar manzaraya hâkim. Karağaç yöresindeki büyük arazi ise dikenli tel örgülü bir askeri kışla olmuş.

Bakir güzeliğe sahip diye Şile'yi pek seven, Şile'de tatilini geçirmeye gelen karısı İskoçyalı bir İsviçreli de otelimizde kalıyordu. Bir gezisi esnasında bir Kopt manastırına rastladığını söyledi. Pek bir güldük. Nazikçe bunun bir Türk hamamı olduğunu izah ettik, o da güldü. Şile'de Kopt ne gezer.

Hamamın yıkıntıları Alman bir turistin ilgisini çekti, günlerce gayet itinalı resimlerini çizdi.

Yörenin turistik açıdan bir hayli gerilerde olduğu söylenebilir.

Şile'de bazı yaşlı Türklerle tanıştık, yaptığımız konuşmalardan gitmemize üzüldüklerini ve 1922 felaketi için acı duyduklarını anladık.

Acaba samimi miydiler?

Şile'de toplam yedi gün kaldık. Arayış ve duygu dolu yedi gün...

Büyük bir arzumuzu gerçekleştirdiğimiz için duyduğumuz memnuniyetle, ama kalplerimizdeki burukluğu atamadan dönüş yolunu tuttuk. Grubumuzdaki kadınlardan biri,

– İşte bu kadar, adağımızı yerine getirdik, diye fısıldadı ve başını hüzünle önüne eğdi.

Şile, unutulamayan sevgili vatanım,
Kalbimin derinliğinde gizlediğim vatanım,
Seneler geçti, ihtiyarladım saçlarıma aklar düştü
Sen hâlâ hatıralarımdan silinmedin.
Hayalimde çocuk olur sokaklarında güzel sahillerinde ,
Sayfiyelerinde koşar oynarım.
Baba ocağına gider hülyalara dalar,
Gamsız çocukluk günlerimi anarım.
Evlerin damlarında kırlangıç yuvalarına bakar,
Neşeli cıvıltılarını dinlerim.
Şirin sahiline iner,
Tepeye hâkim yılların eskitemediği,
Şerefli Kastro'ya bakarım.
Aradan elli sene geçti aklım hâlâ o diyarda.
Bulunan o sevgili yeri unutmadı.
Hasret tasavur edilemez derecede gittikçe büyüyor
Gönlümdeki o yere can katıyor.

Son Panayır İçin Şiir

Şile'nin panayırları bitti gitti
Kemanlar şakımıyor, zurnalar çalmıyor
Kui'de Smili'de ses seda yok
İhtiyar çınar ağacı şaşkın soruyor
Güzel kızlar genç delikanlılar nereye gitti
Sevinçler gülüşmeler şarkılar nerede

Laternalar neden sustu
Tavernalar neden kapalı
Aziz kilisenin kapısı neden kapandı
Herşey aniden neden sustu
Şile'nin panayırları bitti, gitti
Bir daha da hiç olmayacak

Kale İçin Şiir

Ben Şilenin büyük ve şerefli kalesiyim
Artık bana bakmaya kimse gelmediği
Gücümden yararlanıp şansını denemediği için
Kayanın tepesinde kederli duruyorum
Harabe haline geldim yıkıldım.
Denizin dalgaları beni mahvetti
Kar yağmur fırtına soğuk rüzgârlar
Seller tayfunlar kuduran poyrazlar
Yığılmam için sanki ittifak ettiler
Eski günlerin var olduğunu
Herkese hayatlarını kurtardığımı hatırlatmak için
Ben kayanın üstünde gururla hâlâ ayakta duruyorum
Oyunbaz yunuslar, kale deviren denizkızları
Ayaklarımın altına serildi bana taptı
Gece gündüz hiç durmadan doğudan batıya uçan
Altın sırtlı, çift başlı kartallarla
Aşkın ve nefretin buluştuğu diyarlarda oynaştı
Alamana zamanı erkek kadın anne baba çocuklar
Sevinç dolu sesleri ile yanıma yaklaşır
Ohh bu şahane diyarda ne uyumlu yaşarlardı.
Şimdi yapayalnız sessiz ve garip kaldım
Etrafımda uçuşan kargalar yaban güvercinleri martılar yarasalar
Çığlık çığlığa üzülerek yitip giden acı dolu ruhları hatırlatıyor
Tahkir edilmeme, sesizce ıstırap çekmeme rağmen
Yaşadıkça onları hiç unutmayacağım

Kale'ye Dua

Kadın kucağında hasta çocuğu ile
Karanlık, bilinmeyen diyarlarda derman aramaya çıktı
Güzel sahile varınca
Gözleri yine yaşlarla doldu
Uzun uzun ağladı dövündü. Haçını çıkardı
Gözleri kocaman ölümsüz Kaleye takıldı kaldı
Dua eder gibi mırıldanmaya başladı
Sevgili Kale hepimizi koru
Bize kötülük etmek isteyenlerin ellerini dolaştır
Öfkelerini azalt, felaketi önle
Geçmişte halkları, kralları korudun
Çocukları öksüz, anneleri üzgün bırakma
Rüzgârların, karların saygı duyduğu yüce kale
Gücünü ve merhametini göster
Zavalı kadın bedduadan kurtulmak için
Saatlerce yalvardı
Kaleye güç verdi, adata tanrılaştırdı
Kale, sessiz, güçsüz
Birşey yapamamanın ezikliğiyle hareketsiz
Zavallı kadın ateş gibi yanan kumun üstüne baygın yığılır kalır
Ta ki... acımasız düşman eli
Alı, ordan geçen bir geminin ambarına atıp
Karadeniz'in açık sularına götürür
Kaybolur gider.

İhtiyar Çınar Ağacının Şikâyeti

Kui mahallesinde, meydanın tam orta yerinde, kilisenin ve okulun yanı başındaki, büyük cüsseli çınarın şikâyeti.

İhtiyar çınar ağacı neden içini çekip durursun?
Nasıl ağlayıp inlemem ki,
Kapkara ateş etrafı sardı.
Yapraklarım yolundu dallarım kırıldı.
Gövdem yara doldu, ölümü bekliyorum.
Bunları düşündükçe deliriyor, ağlıyorum
Hangi birini hatırlasam
Taa... uzaklardan işitilen, tatlı çan sesleriyle
Kilisemizi mi?
Etrafımda uyum içinde yaşayanların seslerini mi?
Aziz Koruyucumuzu mu?
Şarkılar türküler eğlenceler nerde?
Tatlı tatlı öten bahar kuşları nerde?
Sabah akşam okula giden çocukların
Sevinçli sesleri nerde?
Yıllardır yörenin kralıyım
Şimdi kötü kaderime küskün ağlıyorum

Ek

Topla oynanan bir oyunun şarkısı
Alaca dostum gel Kaleye gidelim
Yianni Kaloyianni geldi
İçeri girecek bir kapı arar
Bulamazsa kırar girer

Berber

Berber köyündeki berberde
Bülbül ile kırlangıçlar oyun oynar
Genç kız düşen tüyleri gördü
Topladı çantaya koydu
Aldı erkeklere, delikanlılara götürdü
Onlar kıza elmayla ayva verdi
Sakın yeme güzel kız
Bunlar büyülü
Kız dinlemedi yedi
Bir erkek çocuk doğurdu. Nerde mi?
Ufacık bir odada. Peki, çocuğun ismi ne?
Hacıpeçeli. Kimi seviyor?
Ali Paşayı...
Kırmızı, beyaz renkli elbise giyer
Tambur çalar eğlenir.

Dansın Başını Çeken

Dansın başını çekene şarkılar helal olsun
Sana bahçe gibi çiçekli elbiseler yaraşır
Nakarat;
Sana söylüyorum servi boylu efendim
Arabulucuları, görücüleri kovan efendim
İnci belli efendim, belini ancak

Cevizden yapılı sandalyeye dayaman yaraşır
Nakarat;
Sana söylüyorum beni iyi dinle
Al eline kâğıdı kalemi yaz bunları
Beline saat yaraşan efendim
Sağ parmağına mercan tespih yaraşan efendim
Nakarat;
Sana söylüyorum sanaa...
Efendim sana ipek eşarplar yaraşır
Buluşacağımız zaman takmanı isterim
Nakarat;
Sana söylüyorum sanaa...

Şahane Vücudun

Şahane vücudunu şereflendirmeye geldim
Ellere gitmeden önce methetmeye geldim
Zeytin misali menevişli gözlerin
İnci gibi sevimli burnun
Al yanakların, iki küçük kulağın
Aşkın oyununu anımsatan yüzük ağzın var.
Serin sular gibi bembeyaz boynunu
Öpenler yığılır kalır
Göğsün seyyar satıcının fermanı gibi
Her kim ki okur aklını yitirir
Beni ince ellerin deli divane etti
Alımlı ellerin
Bilezik gibi belini görenlere acırım
Kucaklayanlara gıpta ederim

Bu Yaz

Bu yaz bir kuşu çok kovaladım
Arzu ettim ama yakalayamadım

Kollarımı açtım kuş geldi
Bana gel beraber gökyüzünde uçalım dedi
Melekleri yeryüzüne indirelim
Denizi bostana çevirelim
Çiçekler limon portakal ağaçları ekelim

Fesleğen Ektim

Fesleğen ektim
Susta delikanlılar
Sevgilim geçtiğinde
Günaydın deyip vermek için

Delikanlılar içeri
Genç kızlar dışarı
Oh burası fesleğen kokuyor
Susta delikanlılar
Sevgilim geçiyor
Ne olur bırakın göreyim
Susta bir daha bir daha
Canım çıktı

Delikanlılar içeri
Genç kızlar dışarı

Geniş yapraklı fesleğen
Kırk yapraklı
Seni kırk kişi istedi
Ama ben aldım

Delikanlılar içeri
Genç kızlar dışarı

Fesleğen solsa da
Kokusu kalır
Sevgilim evlense de
Aklı bende kalır

Sevdiğim Kız

Uykudan uyandım sevgilin gitti dediler
Sahile indim
Acı acı dalgalanan
Denize yalvardım
Sevgili deniz
Tatlı tatlı dalgalanan deniz
Gül bahçesi deniz
Yalvarırım sevdiğimi geri getir

Papaz Manolis

Papaz Manolis ne istersiniz
İhtiyar bir hatun dertlerini sayıp
Günah çıkartıp tövbe etmeye geldi
Ben ihtiyarlara günah çıkartmam
Güzel kızların günahlarını çıkarır sonra da eğlenirim
Hayde bre papa Manolis güzel bir kız geldi
Papaz efendi bir genci sevdim
Beni dudaklarımdan öptü
Ben de onu öptüm
Kızım öpüşmek günah değil gayet tabii bir olay
Bak gör şimdi ben de seni öpeceğim

Eşeği Yükledim

Eşeği yükledim
Eşeğe bir kilo buğday yükledim
Eşek yolda giderken

Tökezledi buğdayı döktü
İnci gibi tane tane topladım
Aldım ablamla anama yollandım
– Hoşgeldin Yani oğlum bize pide getirdin
– Unu kaybettim ana pide ne gezer
Tokmağı alır oğlunun başına vurur
Bir vurur iki vurur üç vurur gebertir
Gidin papaza haber verin
Yani'yi gömsünler
Ne kilise ne manastır
İncir ağacının altına gömdüler

Tepelerdeki Pencereler

Tepelerde bana büyü yaptın
Tepelerde beni delirttin
Tepelerdeki pencereler siyah gözler kara kaşlar
Oturup, büyü...
Oturup, sen ve ben
Oturup gelip geçen gemileri izler
Bre bana büyü yaptın
Bre beni delirttin
Bre armatör kaç para verirsin
Beş kuruş beş büyü
Beş kuruş ya sen...
Allığın dirhemi beş kuruş
Surata sürülen pudra on dört

Frangia'ya (Avrupa'ya) Gitmek İstiyorum

Frangia'ya gitmek istiyorum
Ciki ciki, cala vay ciki co
Bir Frenk almak istiyorum
Ciki ciki, cala vay ciki co

Yanına oturup sormak istiyorum
Sevgiye nasıl yakalanılır
İlk önce gözlerden başlar
Sonra dudağa iner
Dudaktan kalbe gider
Kök salar orda kalır

Yabancı Diyardan

Uzak yabancı bir diyardan
On iki yaşında bir kız geldi
Nazı ile beni delirtti
İki lafladı ben de beğendim
Siyah gözleri kıvırcık saçları
Yanağında siyah bir beni vardı
Hem satmazsın hem ödünç vermezsin
Gösterip işkence edersin
Satmam ödünç vermem
Gösterip işkence ederim

Kasap İşte Paran

Kasap al parayı iki okka et ver
Al parayı etin iyi tarafından kes
Efendim kemiği verdi
Kemiği verdi tencereye attım kaynattım

Efendi beş gün kaynattım
Beş gün kaynattıktan sonra yedinci gün ateşten indirdim
Komşumun köpeği misafirliğe geldi
Tencerenin içinden kemiği kaptı gitti.

Hanımın Kayığı

Hanımım kayığın olduğunu öğrendim
Kayığınla balığa çıktığını öğrendim
Bana kayığını ödünç ver ne olur
Ödünç ver işimi göreyim ne olur
Kayığını balık, ıstakoz, kalamar
Doldurup getireceğim
Şile'den toriği alıp
Kapının eşiğine gelip
Öpücük alacağım

Dün Gece Sabahladım

Dün gece sarışın bir kadının
Kucağında sabahladım
Allah onu zerafetle donatmış

Omzuna kıvır kıvır dökülen
Örülü kıvrılmış
Altın sarısı saçları vardı

Mercan rengi boyalı
Al dudakları
Aklımı başından aldı

Yanağında bir ben
Koltuk altında bir ben
Bunun gibi dilbere
Bugüne kadar hiç rastlamadım

Annem Beni Evlendirdi

Annem beni Yeniköy, Yaleli değirmenindeki
Tenekecinin arkadaşıyla evlendirdi.
Gümüş bardakla ikram ederdim
İçtiği zehir olası

Ayaklarını, kalın çoraplarını
Pislikten simsiyah olan iğrenç sularda
Yıkardım
Yıkamaz olaydım

Terziler

Bir gün terzilerin işi yoktu
Tüfeği alıp kuş avına çıktılar
Yolda yürürken elma ağacına rastladılar
Elma dolu ağacın tepesinde bir kız vardı
Güzel kız gel, in aşağı
Ak gerdanına altınlar takayım

Avcı

Biri siyah biri beyaz iki köpeğimi alır
Tavşan ile keklik avlamaya dağa çıkardım
Dağ yolunda servi ağacının altındaki çeşmede
Çamaşır yıkayan güzel bir kız gördüm
İyi günler zarif kız
Hoş geldin avcı
Köpeklerini limon ağacının dalına bağla
(Yarım kalmış, yazar gerisini hatırlamıyor)

Zampara Lemoni Bey

Elinde gece feneri
Nereye gidersin
Dokuz yavuklusu olan
Beni de katarsan on yavuklu
Kiço'nun Domni
Yianno'nun karısına giderim

İki Kuş

Biz sevişen iki kuş gibiydik
Kahrol avcı neden birimizi öldürdün
İkimizi vursaydın
Kucak kucağa öleydik

Ey Kız Feneri Yak

Ey kız, al feneri sahile in
Fırtınaya dikkat et
Alıp seni götürmesin
Kafkanu adalarına
Vücudumu kayık
Ellerimi kürek
İki örgümü kayığın halatı yapar
Dönerim

Bilmeceler

Bağlarım yürür, çözerim durur = Pabuç

Bin düğümlü, bin bağlı, bin kere desen bulamazsın = Ağ

Yüzükoyun dolar, sırt üstü boşalır = Fes

Kapımızın arkasında bir gelin gururla bekler = Süpürge

Şıp diye çıkar şıp diye iner = İğ

Ette ibik asılı = Küpe

Kocaman dişleri olan Teodor dedem dağa çıkar, öküz indirir = Tarak

Seni sırt üstü yatırıp işlerimi görmek için satın aldım = Tekne, derin kap

Peynir gibi beyazım peynir değilim, fare gibi kuyruğum var fare değilim = Turp

Bütün gün asılı kalır, geceleyin kalkar = Kol demiri

Taa yukarıdan Rusya'dan bir kadın iner, iki uşak onu yakalar, yere atar = Sümük

Yukarı çıkar aşağı iner, donunu hem çözer hem bağlar = İpli kandil

Atasözleri

Yağmur aleni yağar, kar bembeyaz parlar. = Zenginlik saklanamaz

Yüzük düşse de parmaklar yerinde kalır. = Her ne olursa olsun halen muktedirim.

Cam için söylensen bile cam saydam olsun. = Söylenenler beni ilgilendirmez.

Gelinim sana söylüyorum, kaynanam sen dinle.

Kulağına küpe olsun.

Lakaplar

Şile'de hemen hemen herkesin bir lakabı vardı. Sıradışı bir davranış veya bedensel bir eksiklik, aksaklık sonucu hemen bir lakap takılır, artık böyle anılırlardı.

Örnekler:

Hrimuzi "Çahila" = Koca dudak Hrimuzi

Manolis "Mağula" =Alyanak Manolis

Panayotis "Psalidas" = Makas Panayotis (terzi idi, psalidas = makas)
Konstantin "Francolas" = Francala (ekmekçi fırını vardı) Konstantin
Yorgi "Zembil" = Zembilli Yorgi
Yani "Angura" = Hıyar Yani
Antonis "Lamba" = Lambacı Antonis
Anestis "Buzis" = Soğuk nevale Anestis
Stavris "Mayemenos" = Stavris'in annesine "meyemenli" derlermiş.
Panayotis "Mahalebi" = Muhallebi (sıcakkanlı olduğu için) Panayotis
Manolis "Çumbi" = Salkım Manolis
Dolmaz = Dolma
Anlam veremediğim daha bir sürü lakap vardı.

abacia = angaje
adrefinos = yunus
afrayeloti = darmadağın
ağali = ağıl, mandıra
ağeranos = vinç
ağumastos = bir üzüm çeşidi
ahelona = kaplumbağa
Aiksestratiğos = Serdar Mihail
aklutisto = ava gitme
alacahoros = kızlı erkekli yapılan bir dans
alacayiastro = oyun başlangıcı
alahalem = göründüğü gibi
alay = sürü
alestizo = alışmak
alokontizome = bana mani olunuyor
amblalo = koşmak
amnia =teyze
anağnostis = okuyucu
anakafes = son yemek
anakara = manevi güç
anayelo = alay etme
anemohantro = ortadan kaybolma
anesa = nefes
anevreto = zor bulunan
apelenome = aylak aylak dolaşma
aplada = dokuma örtü
aplakosies = düşüncesizlik
aplakoti = düşüncesiz
aplastoria = sofra, üstünde yufka açılan alçak masa
apotazo = var, benim
apto = yakmak
arantizo = aramak, –istemek

erğati = kayıkları çeken tahta alet
aripori = mesela
artikas = kilisedeki dış dehliz
arukiko = imkânsız
aski = ustalara verilen hediye
astravikia = uzak bir yer
ateksis = öğrenci
ati = çiçek
avania = suçlama
avlağu = ahşap çit set
avramila = can eriği
Aya Donayio = Azizlerin Azizi
Aya Katrakolos = deniz kıyısında bir belde
Aya Rontis = Ayios İrodis (Herodes)
Ayenana = denizde bulunan büyük kaya
ayerada = peri
bacas = kiremitlerdeki açıklık
bakla = köyün en tembeli
bambala = ortada dolaşan, rahatsızlık veren
bayırcı = yüksek bir yerden kayıklara "bareta bre mola bre" diye seslenen kişi
bayraki = bayrak
bereta = genç kızların başını örten bağın şekli
biblo = küçücük
bisti = ip ile oynanan sert bir oyun
bointa = hareket serbestliği
bombaraos – bombos = umacı
boyantes = kâğıttan küçük kayık
boyina = dümen olarak kulanılan büyük kürek
boyinancis = boyinayı tutan
bubala ekanes = yere düştün
bukeleki = delilik
bukios = çok kısa boylu olan

bukios = yuvarlak taş
bulamas = çarşıda satılan bir çeşit tatlı
buncacizome = kirleniyorum
burcukenia = ipekli
butuna = varil
caki = ocak
can cin = kimsecikler yok
çaça = hanım, teyze
çaflaka = büyük burun
çakapisunos = sonuncu
çakato = alnın üstüne sıralanan altınlar
çakotiğania = karıştırma
çakukas = deniz kuşu
çalapatizo = çırpınma
çaska = çay fincanı
çatevo = tökezleme
çavidi = dilbaz
çeri = açık bir yer
çetula = fırıncının kullandığı dişli tahta
çırpıntı = hemen çarçabuk
çiçilakis = çıplak
çiçis = amca
çiflitis = körebe
çigani = canın istemesi
çihri çihri = azar azar (yeme için)
çimbara = çörgü iğnesi
çimblida = kıvılcım
çimbrismeno = biraz kırık
çingi = diş
çingono = yarım gülümseme
çiopuli = küçüğün bakması
çiosmenos = aç
çipa çipa = ağzına kadar dolu

çiria = yağsız
çirihta = lokma
çiriti = koşuşturma
çivikono = çimdk atma
çoni = baldır kemiği
çöhtise = çöken, zayıf düşen
çuluka = büyük gagalı bir kuş
çumiasma = bebeğin okşanması
çuna = yan kesici kadın
çuntani = bezden yapılı okul çantası
çurta = çöp
dalonome = başım dönüyor
dami = az
dehato = bu
dentriko = ağaç
detorna = daha evvel
dika = bir dikişte
dio na dio = bakmak
dioli = keman
dionete = ağlamak
doksa = gök kuşağı
dombas = inek
dontokilia = damak
driça kaça = yoksa yoktur
drosero = salatalık, hıyar
duduka = düdük
dupani = davul
dutia = dut ağacı
dutize = birini ekme
duziko = rakı
elbeta mu = elbet, tabii
embre = bre
ene = ..dir

etona = bak
facani = çok ekşi
fairap = çabucak anlamına gelen bir deyiş
fali = yere yakın alçak küçük dolap
favaties = ısırgan otu
felaki = hapis
felamidi = sandığın içindeki küçük bölmeler
feli = dilim
feridi = açık dar ve uzun dolap
fidiu lilia = kırmızı çekirdeği olan bir ot
fika fika = ağzına kadar dolu
flatoni = menekşe rengi, mor
flicani = fincan
fokalo = şişkinlik
fokas = mürekkep hokkası
foliazome = aşılanmak
forçades = salıncakta hızlı sallanma
fteno = ince
fusa = denizde mağara
gluci = kadınların çıkardığı sinirli tiz ses
güvendizome = güvenmek
ğanidi = bit
ğarğaloni = cır cır böceği
ğlikadi = sirke
ğliteros = yün sarılan ahşap alet
hacimana = hacca giden nineler
hacipişmaniz = kolayca pişman olan
haidunis = hayırsız
halamantaria = ihtimamsız, savsak
halhaneto =kapının yuvarlak tokmağı
hara =düğün
harci –burci = karmakarışık
harhali = altın kolye

hasa = sakladın kayboldu
haymantas = hayırsız
hlopoto = yemek, içmek, eğlenmek
hria = hela
huhuto = enayi
huliara = dedikoducu
huliaros = kaşıkların konduğu kap
hupala = hepsini birlikte ye
iposos = keyif
isani = hedef
ista pruf = kürek çekerken çıkarılan ses
kafas = büyük bilye
kafas = çok büyük bilye
kakozakanos = şansız
kalavuria = tahterevalli
kalomana = anneanne
kalozakanos = şanslı
kambiça = sadece evli kadınların başına taktığı mücevher
kambuka = karpuz gibi bir yuvarlak
kamisto = saklanan
kamno = alette örmek
kaneti = kanata, testi
kantalemata = berbat durumda olma
kapaçuli = ibik
kapi = oturmak için yere serilen kalın yaygı
kapiro = kızarmış ekmek
karamukaros = bozuk hava
karçuklia = küçük pavurya
kardiohuliaro = kalp
karğes = karga
kariçavlos = çok konuşan
karono = üşümek
kata = kedi

katrulu = sadece yağmur yağdığı zaman suyu olan sarnıç
kayas = Kaya, bir yer adı.
kayiada = kaya
kenonon = yemeği servis etme
kenti = akşam üzeri
keta = sonra
kiari = kiar
kinikato = kıpkırmızı
kiries = öğretmenler
kiukiurti = kükürt
klemata = ağlama
klevani = bodrum kapağı
kliameno = çirkin
kloços = tekme
klutia = yudum
kolomikolo = kalça
kolopordinos = beyaz renkli deniz kuşu
konaki = hükümet konağı
konortos = boylu, eğilmez
kontilo = bocalamak
kontima = nakarat
kontizo = cesaret etmek
kordonia = cankurtaran istasyonu
kreğas = et
kremasta = balkon
krevatini = dokuma tezgâhı
krias çiçidi = çırılçıplak
krina = kâğıt kutu
krotalo = yaylı mekanizma ile açılıp kapanan küçük demir kutu
ksefteria = kilise ayinlerinde kullanılan simge
ksemerdizo = bozuyorum
kserohanieme = esniyorum
ksestreme = kumaşın tersi

kseva = çık
kuçamia = topal (bir oyun ismi)
kuçupa = balık varili
kuçurina = küçük balık
kudurdismeni = kudurmuş, kızgın
kui = kuyu
kukuzela = selvi ağacı üyesi
kularo= tırmanma
kulikia = düğünlerde kirvelere verilen şeker
kumasi = kumaş
kumasi = rezil, gülünç, anlamında bir deyim
kumbulia = yığınlar
kumesi = kümes
kurantas =keskin olmayan bıçak veya makas
kurkoma = kuru öksürüklü soğuk algınlığı
kurkulinas = ekinler
kurtepes =çok yüksekte olan
kutrumi = kurşun gibi ağır
kutupa = palamut kafası
kuzi = kuzu
kuzunites = mısır unu, zeytinyağı ve tereyağı ile yapılan hamur işleri
laçita = çok olgun meyve
laditis = yağ kokan ceviz
lağara = kaburga kemiği
lahurenies fustes = lahur şalı desenli etekler
laina = testi
lakerta = lakerda
lambane = çocuk düşürme
lamnimos = bir yüzme stili
laos = tavşan
lauto = kayıkdan su boşaltmaya yarayan ahşap kürek
layinostatis = testilerin konduğu yer
lazuti = mısır unundan yapılan ekmek

lekumia = lokum
lesi = leş
liakos = balkon
ligurizo = mide kazınması
liğora = çabuk
lihnostatis = lamba ayaklığı
lituryia = kutsanmış ekmek
loğosumado = nişan için verilen altın
loyies = işleme yünü
lupa = saçları darmadağınık
maçoksilo = oklava
maçuka = kırbaç şeklinde bükülü ip
maçuka = tavuğun kaynatılmış ayağı
maitapi = dalga geçme
maitapi = uçurtma
makati = set örtüsü
malies = bilye
mamuki = yaşlı kadınların başına sardığı çember
manağusi = güzel kokan bir çiçek
manganos = kasa
mantapola = patiska
mantrakia = ağır kalın baston
mantrakos = kurbağa
masa = masa
matrapaziko = çevik küçük kayık
meci = yün atmak için toplanan kadınlar
merminies = öğüt
mesia = geçit
metasena = seninle beraber
misofusta = yarım kombinezon
miyiçes = menekçe
momilo = mobilya
muskas = muska, nazarlık

neğos = genç
neoloğa = gençlik
nihus-trihus = baştan sona kadar
nipiağoğio = anaokulu
nipsomantilo = dokuma ipek peçete
noitos = işte o
nomos = omuz
nuğas = bilge
nunizo = düşünüyoruz
nura = çiş
o nartos = kilisede verilen kutsanmış ekmek
odas = oda
oğro = sulu
oreğa = güzel
ortoma = kumaşın ön yüzü
orvitia = nohut
paflia = geveze
pafluki = çok sert
palalo = beceriksiz
pambori = gemi
panaia = Meryem
paradenies fustes = kırmızı çizgili ve yuvarlak altın desenli ipek etek
paraksismos = sıtma
parastoliasmata = berbat
paripi = kaybolan şey
parlamata = berbat
pasa ora = her saatte
paso mera = her gün
pastelenia = parlak koyu renkli mendil
patera = kiremitlerin altındaki tahta iskelet
peçofas = her şeyi mahfeden
pedopulo = çocuk
pehnidia = kemanlar

pelamida = palamut
pelaos = açık deniz
pembia = pembe
pençelies = kör bıçak veya makas
pennetuki = kalem sapı
Penteleimonas = Panteleimonas (bir aziz)
pentikos = fare
petaksamenos = aklı başında olmayan
pilavi = pilav
piliti = meşe palamutu
pinaki = tabak
pinakotiki = tabak konan yer
pirtia = ufak tefek eşya
pişmanevo = pişman olmak
piti piti = yavaş yavaş
pitikos = ani hareketle şaşırtma
platika = avans
plehtra = başa takılan altın mücevher
polieleo = avize
poserka = ishal
pra pra = nefesli sazlar
protsuça = çipuro (bir çeşit rakı)
prozumi = maya
pruka = çeyiz
prukia = çeyizler
psastiki = kızgın, kötü
pulia = Pul
puliros = aklı başında olmayan
rimni = çıkmaz sokak
rustala = ustalar
saidizo = saymak
sala = geçit
sala = geçiş

salahoris = dağınık
salamagiözis = darmadağınık olan, düzensiz
salces = orta yaşlı kadınların başına taktığı çember
samas = beş metre uzunluğunda sarılı mum
samdani = üstüne lamba konan etajer
sancakia = tığ ile örülmüş narin çiçekler
sapsaki = kayığa dolan suları boşaltmaya yarayan bir çeşit tahta kap
saraylı = Türk tatlıları
sarniçi = sarnıç
saşirdizo = şaşırıyorum
savurdizo = savurmak
seba = gir
sedia = sedye
seli = bulanık akan su
sergi = yatak
semane pabuça = sokakçı
seti = yerli kanape
setipola = nice senelere
sicimi = sicim
sifotiazo = aklın baştan gitmesi
simea = bayrak
sintiheno = konuşmak
siriase = pişik
sitri ke to fitri = herşeyi dikkatlice inceleme
skasma = sabun köpüğü
skordokupanos = çok şişman
skorpila = dağıl, kaybol
skufunia = çurapia = çorap
skuliga = solucan
skutariça = kertenkele
spudeğa =çok önemli
steka = dur
stilizi = mis gibi kokan

strakose = taş kesildi
sugrizome = çok kızmak
sulinisi = don büzgüsü
sungrizete = kızgınlık, fettanlık
superi = kuytu
tafras = küstahlık
tahsildaris = vergileri tahsil eden
taifas = personel
tami = küçük kulübe
tarla, turla = çalgılar
tarna = daha önceden
tavanotes fustes = kırmızı renkli, altın şeritli çizgili veya kareli ipek etek
telesimi = hortlak hayalet
temeli = pek tabii
tenebre = nedir bre?
teoloğos = İlahiyatçı
Teos = Allah
terlikia = çorap
timarevo = ortalığı toplamak
tnima = bölüm
toafedentes fustes = etek
tomu = amma
tomu = şu an
travudi = şarkı
tres = gelin duvağı
trimata = kırıntı
ttionarko = Üş piskopos günü (dini bayram)
tunus = kimin
vantakia = yığın
venteres = inekleri dürten sivri uçlu sopa
veveğa =pek tabii
vlinia = olta
vogili = yusyuvarlak

voitina = uzun kavun
vola = defa
vroma klistis = kötü kokan şey
vuli = varel
Vurtuna = kaleye yakın dev kayanın adı
yadi = küçük surat
yaleli = kısa yelek
yemisia = kuru meyve
yeneos = cesur
yeniturya = doğum masası
Yerasis = Yerasimos (özel isim)
yialam-stram = parlayan, ışıl ışıl
yiama = dağılmak
yüki = yastık ve yorganların konduğu kapalı dolap
zaharato = evlerde dağıtılan şeker
zehiri = acı zehir
zufono = toplanmak
zularikies = mızıkçılık, dalavera
Zumarika = ikizler
Zuriazo = büzülmek
Zuzuli = çok küçük

Şile; Karadeniz'de Bir Rum Ocağı

Yeoryios E. Papastratos

Şile'nin eski adı Artani'dir. Burası Karadeniz'in Asya kıyılarını süsleyen, Bitinya yöresine ait bir kasabadır. Denizden Boğaz'ın doğu girişine yirmi deniz mili, karadan ise Üsküdar'a 65 km uzaklıktadır. Ulaşım savaştan önceki yıllarda bu fırtınalı denizlerde sadece teknelerle, karada ise yol demeye bin şahit isteyen aşılması zor karayollarında ilkel arabalarla gerçekleştirilirdi. Günümüzde ulaşım[1] eski günlere nazaran çok daha gelişmiş gemilerle, karadan ise stabilize yollarla gerçekleştiriliyor.

Bugün Şile'de sadece Türkler yaşıyor. Eskiden nüfusun büyük çoğunluğunun yaşadığı, sahilin dörtte üçünü kaplayan Rum tarafı ateşe verilmiş, yanıp kül olmuş. Geriye kalan viraneler, ziyaretçilere bir zamanlar burada üç bin kişilik Rum milletinin yaşadığını nostaljiyle anımsatır.

Ben sizlere Şile'de yaşayan Rumlardan söz edeceğim için hep geçmiş zamanı kullanacağım.

Şile denizde nihayetlenen iki tepe üzerinde inşa edilmişti. Bu iki tepe, kara istikametine 700 metre mesafede birleşerek çok güzel bir vadi oluştururdu. Vadinin tam ortasından geçen dere yaz kış akardı. Kanalizasyon sisteminden yoksun olan kasabanın atıkları bu derenin sularına karışırdı.

İki tepenin arasında, deniz tarafından batı sahili istikametinde zengin bir kumsal uzanırdı. Şimdi yaz aylarında İstanbul'dan sayfiyeye gelenlerin yararlandığı meşhur plaj işte burası.

Savaştan önceki yıllarda şahane bir kuma sahip olan ıssız sahil, yaz mevsimi boyunca kendini dalgaların sevecen okşamalarına, bazen de çocukların gürültülü oyunlarına bırakırdı.

Savaştan hemen önceki yıllarda ulaşımın *Kürdistan* adlı ufacık bir tekneyle yapıldığını ilave etmeyi

1 Bu gün Üsküdar'la Şile arasındaki asfalt döşeli 72 km lik yolda ulaşım düzenli ve rahat otobüs seferleriyle gerçekleştiriliyor. Özelikle yaz aylarında şahane sahillerine deniz banyosuna gelenler için ilave otobüs ve araba seferleri yapılıyor.

unuttum. Tekne köhne ve salaştı. Önceden kestirilemeyen fırtınaları olan kalleş Karadeniz'e çıkmak için Anadolu Kavağı'na sığınır, denizin durulmasını beklerdi. Ben sadece bir kez bu motorlu tekneyle seyahat ettim. Kavaklara varasıya kadar çektiğim heyecanı, yürek çarpıntısını hâlâ unutamadım.

Kayalık adacıkları, o zamanlar da Şile'nin göze hoş gelen en güzel manzarasını oluştururdu. Şile'ye ismini veren bu adacıklar aynı zamanda dalgakıran vazifesini görürdü.[2]

Kayalık adacıklar deniz banyosu için uygun, tertemiz suları olan, sığ, küçük bir deniz alanını da korurdu.

Yarımada şeklinde ve 30 metre yüksekliğinde olan iki kayaya "Ayenanes" denirdi. Kesin bir kanıt olmamasına rağmen bir rivayete göre bu ad "Ayia Anna"dan (Azize Anna) geliyordu. Çılgın dalgaların öfkesini üstüne çeken 25 metrelik kocaman, dar ve uzun başka bir kayaya da "Vurtuna" adı verilmişti. Bu kaya Şile'nin en önemli dalgakıran kayasıydı ve kış aylarında tersaneye çekilen gemileri korurdu.

Bu kayalardan biraz ötede, aralarında bir-iki yüz metre mesafe olan, konik biçimli, küçük çalılarla kaplı iki adacığın yanında bütün adacıklardan daha büyük, yüzlerce metre yüzölçümü olan ve üzerinde hiç ağaç bulunmayan "Kastro" (Kale) denilen başka bir adacık vardı. Adını güneybatısındaki en yüksek yerinde bulunan "Kule" denilen hisardan alıyordu. Kare biçimli bu hisarın duvarları 12 metre uzunluğunda ve 15 metre yüksekliğindeydi. Duvarlarında mazgalları ve gözetleme delikleri vardı.

Sizlere verdiğim rakamlar tam olarak doğrudur. Bir zamanlar merak edip bin bir heyecanla, düşüp paramparça olma tehlikesini göze alarak kuleye tırmanmış ve size sunduğum ölçüleri bizzat almıştım.

Bu kule takriben sekiz yüz sene evvel inşa edilmiş. Yağmur sularının toplanması için etrafı taş duvarla çevrili bir havuzu da varmış. Bu havuzun ve taş duvarın kalıntıları virane halinde günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bu adacığın üstünde hâlâ meyve veren bir iki zeytin ağacı var.

2 Şile kelimesi geviş getiren hayvanların toynağındaki yarık anlamına da gelir. Surların eteğinde duvarları dalgalardan koruma amacıyla inşa edilmiş çıkıntıya da bu ad verilir. (Ksenofon, On Binlerin Dönüşü, Z, 1, 17,). Tukididis'e göre bu dalgaların kırıldığı doğal bir çıkıntı olabilir. (Tukididis T.90).

3 *Istoria tis Vizantinis Aftokratorias*, (Bizans İmparatorluğu Tarihi), A.A Vasiliev Yayınları, Bergadi, 1954, sayfa 468.

Bizans imparatoru Andronikos'un emriyle inşa edilen Kastro'nun kulesi, o devirde isyancı olarak suçlanan prens Aleksios"un[3] sürgün yeri olarak kullanılmış.

Herkes tarafından tanınan ünlü Bizans tarihi yazarı Honiatis, Bizans imparatoru Komninos'lar soyundan Andronikos'un hayatını kaleme aldığı hikâyesinde Şile'nin "Kule"si için şunları yazar:

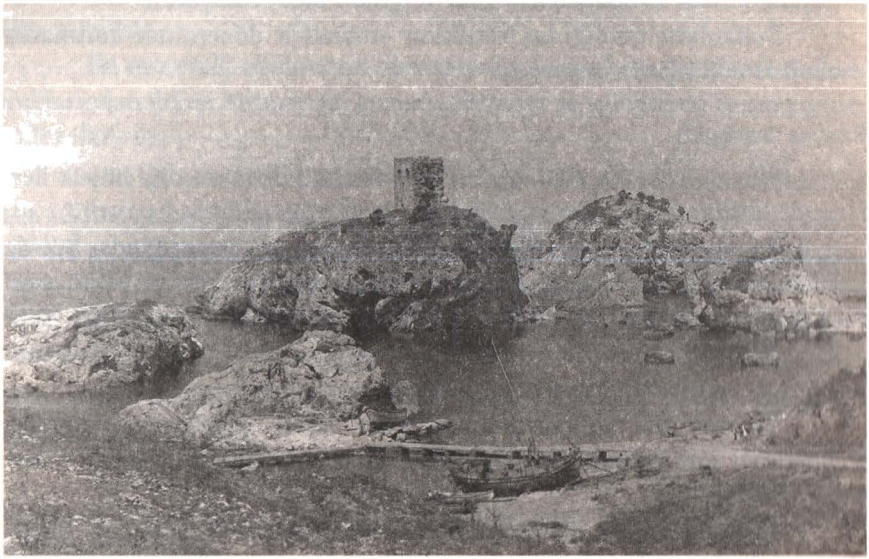

Şile'nin Kayalık Adacıkları ve Kule

> Aleksios'u tutukladıktan sonra önce hapse attılar, sonra gözlerini kör ettiler ve sonra Vosporos'un (Boğaz) ağzında küçük bir sahil şehri olan Şile'ye sürgüne yolladılar. Aleksios'un hapsedilmesi için Şile'de özel olarak küçük hisar inşa edildi.

Şile, Müslümanların Hazreti Muhammed'in doğum tarihini temel alan takvimine göre H. 742 yani 1341 yılında Selçuklular tarafından işgal edildi. Şile'yi fetheden sultan Şile'ye bir çeşit ayrıcalık tanıyan iki berat verdi. Bu beratlar 1822 yılına kadar yürürlükte kaldı.

Beratın biri, "Rum Ortodoks" olmayan herhangi bir kişinin Şile'ye yerleşmesini yasaklıyordu. Burayı ziyaret eden Ortodoks olmayan yabancılar ancak, Şileli üç Rum'un güvence vermesi halinde burada kalabilirlerdi, aksi takdirde güneş batmadan önce Şile'yi terk etmeleri gerekiyordu. Aynı beratta Şile'ye bir saat yürüme mesafesinden yakın yerlerde yerleşmek de yasaktı.

İkinci berat Şile halkını yaşadıkları arazinin verimsiz ve umumiyetle kayalık olması nedeniyle her türlü vergiden muaf tutuyordu.

Sultanların verdiği bu beratların[4] mübadele döneminde korunarak muhafaza edildiğini sanıyorum.

Sosyal Gelişme

Şile 19. yüzyılın sonlarında deniz ticaretinde gösterdiği büyük ilerlemeyle birlikte eğitim alanında da hatırı sayılır bir gelişme kaydetti.

Papaz ve öğretmen Efstratios Papastratos'un önderliğinde, Şile'de yaşayan zenginlerin de yardım ve desteğiyle erkek lisesi restore edildi, yeni bir kız lisesi kuruldu, bir müddet sonra da bir anaokulu inşa edildi. Yeni açılan eğitim kurumları, dönemin aydın ve eğitimli ruhani liderinin sorumluluğunda yarım asra yakın bir süre Şilelilere hizmet verdi.

Yörenin ileri görüşlü bazı zenginleri "Ayios Nikolaos" adlı cemiyeti, girişimci yöre kadınları ise "İpapanti Adelfotis" adlı bir dayanışma derneği kurdular.

Kaliopi Kuntura, D. Sarkopulu, Pavlis Çapanis ve diğer bazı kişilerin önayak olmasıyla I. Dünya Savaşı'ndan hemen sonraki yıllarda şahane bir mandolin orkestrası oluşturuldu. I. Dünya Savaşı'ndan önce ise "Poseidon" adlı bir atletizm kulübü de kurulmuştu.

Eski yıllarda, yerli halktan az çok okuma yazma bilen kişiler, her zaman köy için gerekli reformcu çabalara destek verir, her türlü yardımlarını esirgemezlerdi. Çoğu kez okul yönetiminde mütevelli olarak görev alırlar, hatta kendi yöntemleriyle okulları denetlerlerdi. Amatörce icra ettikleri denetlemenin fevkalade olduğunun bilhassa altını çizmek isterim.

Mütevelli heyetine ait kişilerin cahilliğini anlatan, insana şaka gibi gelen bir hikâyeyi sizlerle paylaş-

4 Beratlar maalesef kurtarılamadı. 1821 yılında verilen imtiyazlar iptal edildi (bu tarihten itibaren Türkler civar köylere yerleşmeye başladı). Artık bir işe yaramayan beratlar da unutuldu. Şileliler 1922'nin kargaşası içinde beratları kurtaramadı.

mak istiyorum. Hayal gücümün icat ettiği bir olay olmayıp, cehaletlerinin mertebesini gözler önüne seren gerçeğin ta kendisidir.

Okulların mütevelli heyetleri umumiyetle üç kişiden ibaretti. Bunlardan ikisi seçildikleri günün ertesinde görevlerini devir almak için okulu ziyarete giderlerdi.

O devirde erkek okulunun ana giriş kapısının üstünde eski zamanlardan kalma, kaligrafik bir yazıyla "Mütevellilerin Mütevellisi" diye bir vecize yazılıydı.

İki mütevelli okula vardıkları zaman yazıyı görür, bu şerefe nail olduklarından dolayı birbirlerini gururla dürterler ve yüzlerinde beliren onurlu bir ifadeyle,

– Bak... mütevelli... mütevelli... İkimiz yazılıyız... Senden ve benden söz ediyor. Mastrokosta'dan hiç bahsetmemiş! derler.

Bu cehalete rağmen babam her zaman "bu cahil kişiler okullarımızın en becerikli denetleyicileri olmayı başarmışlardır" derdi.

Şile'nin 5000 olan toplam nüfusunun 2800'ü Hıristiyan Rum'du.

Rumlar gemicilik, ticaret, zanaat işlerinde çok becerikli ve başarılıydılar. Ayrıca bazıları İstanbul'da çeşitli zanaat dallarında ve özel olarak fıçı imalatında çalışırlardı.

Şile'nin Türk nüfusu umumiyetle tarım, kamu hizmeti, tatlıcılık işleriyle geçinir ve kahvehane işletirdi. Özelikle odun kömürü ihracatı yapan gemicileri de vardı.

Şile'de Rum evlerinin bulunduğu mahalleden 1500 metre kadar bir mesafede bağlar, dut, incir, şeftali, ayva ağaçlarının çoğunlukta olduğu meyve ağaçlarıyla kaplı bahçeleriyle çok güzel kokan bir ova vardı. Hıristiyan ailelerin hemen hemen hepsinin kendi özel ihtiyaçlarını karşılamak, sene boyunca içeceği şarabı çıkarmak için ufak da olsa bir bağı vardı. Kadın-erkek herkes mis kokulu misket şarabı içmeyi pek severdi.

Türk ailelerin bağları yoktu. Taa felaket yıllarına kadar.

Türkler mübadelenin ikinci yılından hemen sonra bu bağları söktü ve çok verimli tarlalara dönüştürdü. Bağlar zaten onlar için gerekli değildi. Kuran'ın yasakladığı şarabı o yıllarda çok az kişi ağzına sürerdi. Şarabı iç-

mekten kaçınmalarına rağmen uzoya, rakıya, çipuroya, mastikaya hayır demezler, afiyetle içerlerdi.

Şile'nin zengin aileleri 19. yüzyılın sonuna doğru adeta rekabet edercesine çocuklarının en üst düzeyde eğitim alması için onları İstanbul'a Fener'deki "Megali tu Yenus" (kırmızı okul) gibi seçkin okullara yollamaya başladı. İlk gidenler Papastratis, Hacıantimos ailelerinin çocukları oldu. Daha sonra Dim. Sarkopulos, Hacistatis Mavridis'in çocukları onları takip etti. Bu çocukların her biri İstanbul, Atina, Selanik şehirlerinde toplumun önde gelen bilim adamları ve seçkin simaları olup insanlığa hizmet verdiler.

Yedi sene süreyle Atina ve tüm Yunanistan başpiskoposu olan Spiridonos Vlahou da Şile doğumluydu. Yarım asır Tanrıya hizmet eden din adamı 21 Mart 1956'da hayata gözlerini yumdu.

Şile Rumlarının konuştuğu dil, örf ve âdetler, kadınların giyim tarzı her ne kadar fazlasıyla ispat ediyor ise de, yerleşimin Bizans köklerini kanıtlayan en büyük delil, evli kadınların alınlarına taktığı "kaviça" denilen bir takıdır. Bu takı uyumlu ilaveleriyle iki başlı bir kartal şeklindedir ve hakiki bir Bizans simgesidir.

Tarih

Bitinya antik yıllarda, Marmara Denizi, Boğaz, Karadeniz arasında güneybatı tarafından ve Anadolu yönünden Misya, Frigya, Galatya ve Paflagonya antik ülkeleriyle sınırlı olan ülkeye verilen isimdi. Bitinya'nın mukimleri Trakya asıllıydı ve çok eski yıllardan beri burada yaşıyorlardı.

Perslerin boyunduruğuna giren Bitinya MÖ 277 yılında bağımsızlığına kavuştu. I. Nikomidis'in kurduğu Nikomidia (İzmit) şehri 264'te başkent oldu. MÖ 74 yılında bir Roma vilayetine dönüştü. Daha sonra Bizans imparatorluğunun bir parçası oldu.

Latinlerin 1204 yılında İstanbul'u işgal etmesi üzerine Bitinya Nikea'yı başkent yapan Yunan krallığının bir bölümünü oluşturdu.

Türklerin kuvvetlenmesi ve ilerlemesi neticesinde şehirler bir bir düşmeye başladı. 1306 yılında fethedilen Prusa (Bursa) Osmanlıların başkenti ilan edildi.

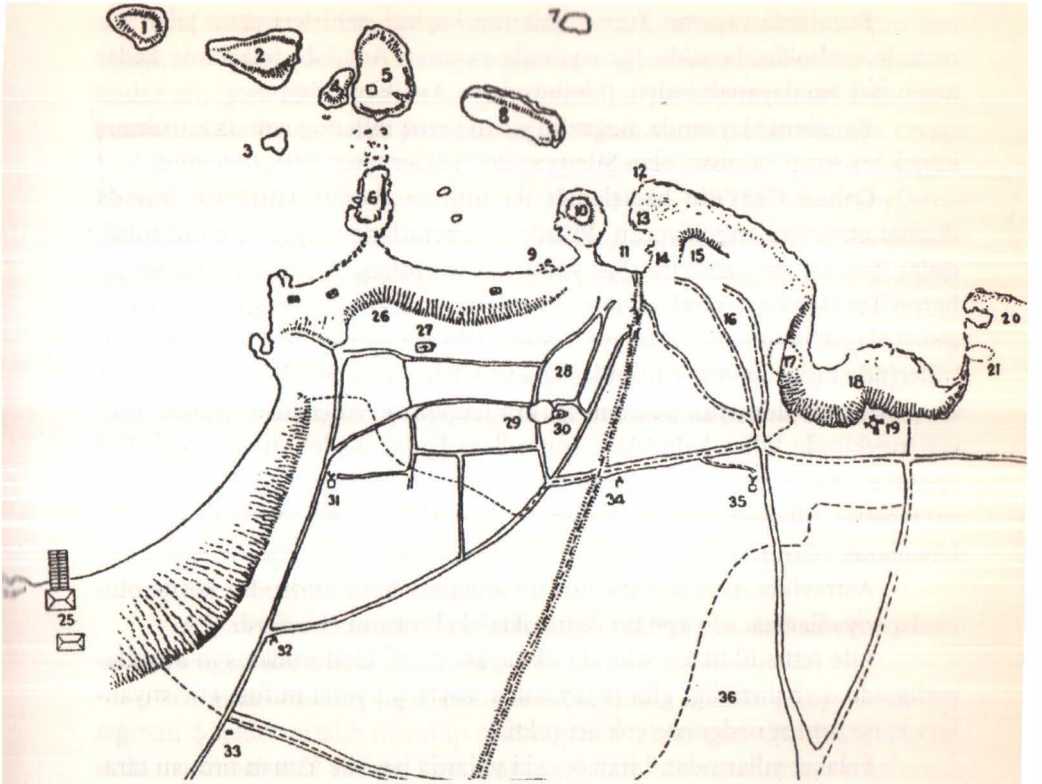

1. Ekso Nisi (Dış ada)
2. Mesa Nisi (İç ada)
3. Pera Plaka
4. Nisoplo
5. Kastro (Kale)
6. Pera Ayenana (Ayenana)
7. Plaka
8. Vurduna
9. Kokinopetres (kırmızı çakıllar)
10. Ayenana
11. Tarsanas
12. Kazani
13. Tripiti
14. Truli
15. Kale
16. Smili
17. Megali fusa (büyük fusa)
18. Lefkeni
19. Fanari (fener)
20. Aya Katrakilos
21. Skotinofusa (karanlık fusa)
22. Aya Yani
23. Kardas
24. Hristos
25. Kardonia
26. Katapada
27. Aya Paraskevi
28. Mesaria
29. Kuyi
30. Eklisia (kilise)
31. Cami
32. Üç çeşme
33. Sternoplo
34. Boyacının çeşmesi
35. Cami
36. Veniamin'in değirmeni

Buralarda yaşayan Yunan halkının köyleri, şehirleri uzun yıllar süresinde kayboldu, boşaldı. 1922 yılında yaşanan Anadolu felaketine kadar zaten pek azı dayanabilmişti. (Elefterudakis Ansiklopedisi)

Karadeniz kıyısında, Boğaz'ın yirmi deniz mili doğusunda kurulmuş küçük bir Rum kasabası olan Şile 1327'de Türkler tarafından fethedildi.

Orhan Gazi'nin bağışladığı iki imtiyaz (berat) Türklerin burada ikamet etmesini engelliyordu. Rumlar bu beratlarla vergiden muaf tutuldular. Şile bu imtiyazlarını 1821 yılına kadar muhafaza etti. Bu tarihten itibaren Türkler önce etraf köylere, Rumların mahallelerinin yanı başına ve genel olarak bölgeye yerleşmeye başladı. Bitinya yöresindeki Karadeniz sahillerinde bulunan diğer Rum kasaba ve köyleri zamanla birer birer harap olup viraneye dönüştü. Şile'den 10 km uzaklıkta "Ahçeklise" (Beyaz Kilise) mevkiinde kilise kalıntıları, son yıllara kadar ibadet etmeye gelenleri ağırlayan Aya Teodoros Ayazması bu mıntıkada da Rum köyü bulunduğunu ispatlar. Şile yakınlarında bulunan "Astravikia" köyü en son terk edilen köy olarak bilinir.

Astravikia Avas'la Kafkanos'un arasında bulunurdu. Bu köyde oturanlar soyadlarına... "o ape tin Astravikia" kelimesini eklerlerdi.

Şile fethedildikten sonraki ilk üç asırda K. Elefterudakis'in ansiklopedisinde de belirtildiği gibi (1927, cilt 1. sayfa 9.) yerel nüfus, Hıristiyanlara karşı tutum nedeniyle çok acı çekti.

Felaket yıllarından biraz önceki yıllarda ise Şile Yunan ordusu tarafından işgal edildi.[5] Şile'nin işgal edildiği yıldan felaket yılına [1922] kadar olan dönemi özetlemek isterim:

I. Dünya Savaşı bittikten sonra Türklerin milliyetçi organizasyonları 1918 yılında ülkenin kırsal alanlarına yerleşik Şilelileri ve Neohorionluları tutuklayıp öldürmeye, korkutmaya başladı. Şileliler köylerinden uzaklaşamaz, çıkamaz hale geldiler. Bu duruma 11 Nisan-3 Haziran 1920 arasında iki ay kadar süren İngiliz işgali döneminde ara verildi. İngilizlerin ayrılmasıyla onlarla birlikte, hatta İngilizlerin yardımcı olmasıyla (Türk makamları Şilelilerin ayrılmasına müsaade etmiyordu) birçok Şileli İstanbul'a göç etti. Ama yerlerinde kalanlara daha büyük bir baskı ve şiddet uygulanmaya başlandı.

5 27 Haziran 1920'de Şileli Rumlar, Türklerle birlikte Yunan ordusunu Tepsiköy'de karşıladı.

Kemalist akıncılar ev ve dükkânları yağma etmekle yetindi, zira özel olarak aradıkları Şileliler kaçmayı başarmıştı. Şilenin iki Neohorion köyü sakinlerinin gösterdiği kahramanlığa rağmen bu iki köy maalesef felaketten kurtulamadı. Bu köylerin yedi bin kişiye varan Rum nüfusu dünya savaşı başlarında zorla Eskişehir'e göç ettirilmişti. Bundan dolayı da yörede gerilla birimleri oluşmuştu. Barışın sağlanmasıyla hayatta kalanlar tekrar köylerine geri dönmeye başladı. Türklerin aşırı milliyetçi organizasyonları daha önceki faaliyetlerinden dolayı gerillaları yok etme arzusuyla amansız bir mücadeleye girişti. Neohorion gerillaları cephanelerini tükettikten sonra beraberlerine köylüleri de alarak etraftaki dağlara dağıldı. 800'e yakın kişi Şile'ye sığındı. Bu sırada 200 kişinin başı kesildi ve her iki köye ait toplam 1350 ev yakıldı...

Şile'de birkaç cinayet ve yağma haricinde buna benzer bir felaket yaşanmadı.

Şile'nin Türkleri, yıllardan beri kardeşçe yaşadığı, gemicilikte, balıkçılıkta birlikte uyumlu olarak çalışıp para kazandığı dostlarını korudu, dünya savaşının başladığı tarihte Rum komşularının zorla göç ettirilmesine de karşı çıkmış, onları korumuştu.

Şile ve çevresi emniyete alındı, İngiliz ordusu ve sivil savunma kuvvetleri bölgeyi koruması altına aldı.

İngiliz ordusu yöreyi terk ederken onlarla birlikte gidip İstanbul'a sığınan Şileliler ortalık durulup sakinleşince tekrar geri döndüler. Yunan ordusu sonbaharda buraya konuşlandı. Halkın bir ara hürriyet rüyalarına kapılması çok kısa sürdü.[6] İşte o zaman zor günler başladı. Şile'nin erkekleri hüküm süren belirsizlik yüzünden kendilerini emniyetsiz hissederek Şile'den uzaklaştı. Her ne olursa olsun eylül ayında Alamana zamanı gelince palamut avına çıkmak için hep birlikte geri döndüler.

Şile'nin sonu 1922 yılının Eylül ayında yaşandı.

Kemalist akıncılar bölgeyi temizlemek için 115 Rum erkeği tutukladı. Bunların arasından sadece 5-6 kişi gece vakti kaçmayı başarabildi, diğerleri akıncıların öfkesine maruz kalıp, feci bir şekilde öldürüldü. Daha sonra ev ve dükkânlar yağma edildi, kaçanlar öldürüldü, kadın ve çocukların her şeyleri alınarak İstanbul'a kovuldu.

6 Yunan ordusu 27 Haziran'da İzmit'i terketmişti bile. Şile'yi ise 1922 yılının Ağustos ayında boşalttı.

Kısa bir süre sonra Rum mahalleleri yakıldı, hatta çarşıya yakın Türk evleri de bu yangında telef oldu. Diğer Türk evleri seyrek olarak inşa edildiği ve etrafları bahçelerle çevrili olduğu için yanıp kül olmaktan kurtuldular.

Bugün yörede sadece Türkler ikamet ediyor. Eskiden burada yaşayan Türklerin varlıklıları da artık İstanbul'a taşındı.

Eskiden Rum nüfusunun yoğun olduğu, bitişik Rum evlerinin bulunduğu yerlerde şimdi viraneler, fundalar, dikenler var.

Mübadele Öncesi

Mübadele öncesi, Şile idari olarak İstanbul iline bağlı bir kaymakamlıktı. Ruhani lideri Halkidona Metropolitiydi. Mesaria, Smili ve Aya Paraskevi adlı üç büyük Hıristiyan mahallesi ve iki kilisesi vardı. Panayia[7] (Meryem Ana) Kilisesi eskiden çıkan büyük bir yangında kül olmuş, daha sonra 1603 yılında restore edilerek Ayios Eftimios Kilisesi adını almıştı. Diğer kilise kasabanın kuzeybatısında aynı isme sahip mahallede bulunan Aya Paraskevi Kilisesi'dir.

Sardis Piskoposu Aziz Eftimios, ikonalara savaş açan Bizans İmparatoru Leontios E 'Armenios ve oğlu Mihail Travlos'un* zamanında yaşamıştı. Defalarca sürgüne yollanmış ve yine ikonalara savaş açan İmparator Teofilos döneminde tüyler ürpertici bir şekilde öldürülmüştür. Azizle ilgili yazdığım ileriki bölümlerde sizlere bunları detaylı olarak anlatacağım.

Şile Trakyalıların en eski sömürgesidir. Bazı ansiklopedik sözlükler Midialıların Şilesi diye söz eder. Bu tamamen yanlıştır. Midialıların Şilesi, Türkçe ismi Kefken adası veya Kafkanos olan Dafnusia[8] adasının kuzeyinde ve Boğaz'ın ağzından aşağı yukarı 100 km uzaklıktaki Şilekaya adında küçük bir Türk köyüdür.

7 Panayia (Meryem ana) kilisesi olarak inşa edildi ve hep öyle kaldı. Kilisenin güney tarafında Ayios Eftimios'un aziz naaşının konduğu küçük bir kır kilisesi daha sonra inşa edildi. Kilisenin resmi adı Ayios Eftimios olarak kaldı.

8 Dafnusia; Ksenofon'un yazdığı *Kiru Anavasis* (On Binlerin Dönüşü) kitabında askerlerin denizden çıkıp kara yoluyla Hrisupoli'ye (Üsküdar) doğru hareket ettikleri nokta.

9 Faros: Fresnel döner merceklerine sahip, ışık merkezi deniz seviyesinden 81 metre yükseklikte olan ve 18 deniz mili mesafeden ışığı fark edilen birinci sınıf bir fener.

* Bizans İmparatoru Leon V. [Leo V.] (813-820) ve oğlu Mihail II. [Mikhael II.] (820-829) –ed.n.

Şile sahilindeki kayalıkların en yüksek noktasında, sahilin doğu tarafında bugüne kadar da kullanımına devam edilen bir "Faros"[9] mevcuttur. Sahilin batı kesiminde ise Karadeniz'in kudurmuş dalgalarından birçok kişiyi kurtarmayı başaran özel yapılı cankurtaran filikaları ve simitleri olan bir cankurtaran istasyonu vardı.

Daha önce bahsettiğim beratlardan anlaşıldığı gibi Şile'nin yedi km uzaklığında hiçbir Türk köyü yoktu. Sadece iki buçuk km uzaklığında bulunan "Çayırbaşı" adındaki bir köyde muhacir diye söz ettiğimiz çok az sayıda, kulübelerde ikamet eden Türk göçmenler yaşardı.

Şile'den altı buçuk km mesafede Ano (Yukarı) ve Kato (Aşağı) Neohorion (Yeniköy) Hilis adını taşıyan ve sadece Rumların ikamet ettiği 8.500 nüfuslu iki Rum köyü vardı.

Halkı tarım ve hayvancılıkla geçinen bu köyler 18. yüzyılın sonlarında Bitinya'nın, Nikomidia'ya yakın olan, Taşköprü kasabasından 1770 yılında çıkan Orlof isyanı* döneminde yaşanılan olaylardan canlarını kurtararak bu yöreye yerleşen halk tarafından kurulmuştu. Şileliler bu köylerin halkını "Horiani" (köylü) olarak görürdü. İlk günlerde derme çatma kulübelere yerleşen köylüler kısa sürede çalışkanlıkları sayesinde hiçbir dış yardım almadan burayı güzel bir köye dönüştürmeyi başarmıştır.

İtinayla inşa edilmiş kiliseleri, geniş ve ferah okulları olan ve aralarında 500 metre mesafe bulunan bu iki köy idari olarak Halkidona Metropolitinin yetkisi dahilindeydi.

I. Dünya savaşından önce her iki köyün yetiştirdiği toplam keçi ve koyun sayısı on binleri aşıyordu. Ano Neohorion 1914'te çıkan bir yangın sonucu tahrip oldu. 1922 yılında ise her iki köy tamamen yandı. Bu yangınlar şüphesiz köyü terk ederek gidenler tarafından çıkarılmıştı. Amaç hazır köylere konmayı bekleyen kişilere mallarını kaptırmamaktı.

Kato Neohorion halkı her sene 20 Temmuzda Aziz Profitis İlias (İlyas Peygamber) gününde bu kilisede bir panayır düzenlerdi. Kilisenin bir de ayazması vardı. Diğer köyün panayırı 27 Temmuzda köyden iki buçuk km uzaklık-

* Çariçe Katarina döneminde (1762-1792) Gregori Orlof'la kardeşi Aleksi Orlof bir Yunan ayaklanması başlatmak için görevlendirmişti. Osmanlı idaresi aldığı tedbirlerle isyanı kısa zamanda bastırmıştı –ed.n.

taki ağaçlarla kaplı "Bayır" adlı vadide düzenlenirdi. Vadiye ulaşmak için tablolara konu olabilecek güzellikte kocayemiş bitkileriyle süslü dik bir patikadan çıkılırdı. Bayır'da ayazması olan küçük bir kır kilisesi de bulunurdu.

Şile'de belediye, sulh hukuk mahkemesi, şeriat mahkemesi, asayişi sağlayan polis karakolu, gümrük, liman müdürlüğü, tutukluların yargılanmak üzere Üsküdar ceza mahkemesine sevk edilmesini sağlayan jandarma kuvveti mevcuttu. İşlenen suçlar genel olarak önemsizdi ve sayıca çok azdı, senede en çok on veya on beş diyebilirim.

Türklerin ve Rumların ortak yaşamı 1908 yılına kadar son derece uyumluydu. Dış kaynaklar tarafından yönlendirilen Jöntürkler o yıl gösterilerle Hürriyet Bildirisi'ni ilan etti. Ama Türkiye'ye hürriyet, eşitlik ve adaleti getirmek yerine kapkara günleri, imha ve ölümü getirdi. Onların yaptıklarıyla kıyaslarsak Abdülhamid'in tertiplerini tedirginlik veren okşamalar olarak nitelendirebiliriz.

Müteakip yıllarda Jöntürklerin, Türkiye'yi baştan aşağıya saran Alman siyasetçilerinin ve askerlerinin kuklası olduğu ve ileri görüşlü herkesi Rum, Ermeni, Musevi dahil yok etmeye çalıştığı anlaşıldı. Almanya tertiplediği gizli toplantılarda "Hasta Adam" olarak adlandırdığı Türkiye'yi sömürgesi haline getirmek istiyordu.

Yayınlanan yeni anayasadan sonraki dönemde, o zamana kadar iyi yürekli olan ve buna uygun bir siyaset izleyen Türklerin tavrı aniden değişti. Fanatik ve şovenist politikalarla Hıristiyan ve Rum olan her şeyi kovalamaya ve onlara karşı Müslüman halkı kışkırtmaya başladılar.

Şileli Göçmenler – Dağılma

Kovulan Şilelilerden çok az kişi İstanbul'da kaldı. Çoğu Yunanistan'a geldi. Bazıları da diasporaya dağıldı.

Şile asıllı 28 aile Aleksandrupolis'in 4 km batısında Makri'ye giden yolun üstünde Yeni Şile adıyla inşa edilen bir mülteci yerleşim birimine yerleştirildi. Yörede bulunan bir bataklık nedeniyle sıtma salgını başlayınca çoğu yöreyi terk ederek Aleksandrupolis'e yerleşti.

Bir kısım nüfus Selanik'e diğer bir kısmı da Edesa'nın kuzeyindeki Almopia'ya gitti. Neohorion köylerinden gelenlerin çoğu Pire'nin Evge-

nia semtine yerleşti ve geride bıraktıkları köylerinin anısına gelirken birlikte getirdikleri Azizin kutsal başını koydukları Aziz Eftimios Kilisesi'ni inşa ettiler.

Soyadı Eksikliği

Soyadı eksikliği Makedonya ve Trakya'da mübadillere toprak dağıtılırken epey sorun çıkardı. Duvarlara herkesin payına düşen toprak parçasını içeren isim listeleri asıldığı vakit çok zor durumda kaldık. Göçmen gelen çiftçi bulunduğu yerin nüfus kütüklerinde başka, eline verilen karnede başka, Tarım Bakanlığı'nın dağıtım listesinde başka soyadıyla yazılıydı.

Türk kökenli soyadları taşıdığımız için ve bunları telaffuz ederken kullandığımız değişik şivemiz yüzünden Yunanlılar tarafından iyi anlaşılamıyorduk. Bunun neticesinde karmakarışık bir durum yaşadık. Sabit bir soyadı edinmemizin gereğini o zaman anladık. İlk önce bulunduğumuz yerin nüfus kütüklerine başvurduk ve onların kabul edeceği bir soyadı edindik. Payımıza düşen toprak parçasını alabilmek için Göçmenlerin İtibarını Kurtarma Komisyonu'na gittik sonra da Yunanistan Ziraat Bankası'na başvurduk.

Ticaret

Mübadele öncesi Şile'de ticaret Rumların elindeydi. Karadeniz'i baştan sona tarayan deniz kurdu olmuş usta kaptanların yönettiği on adet yelkenli tekneleri vardı. Genel olarak Bulgaristan, Romanya'ya seyahat eder, üstün kalite un, petrol, inşaat kerestesi ve gerekli başka mallar taşırlardı. Bu gemilerden bazıları doğuya yönelir, özelikle elma, kestane, her türlü bakliyat ve kuru yemiş gibi ucuz Anadolu ürünlerinden getirirdi.

"Pazar kayığı" denen büyük kayıklarla İstanbul'a gidilip gelinirdi. Bu kayıklar bakkaliye malzemesi, kırtasiye, kumaş, ağ yapımında kullanılan ipler, kadınların dokuma tezgâhında kullandığı iplikler gibi her türlü mal ve yolcu taşırlardı. Kadınlar kaba ama dayanıklı iç çamaşırı dokur, diker sonra da İstanbul'da kurulan halk pazarlarına giderek bunları yüksek kârla hamallara ve liman işçilerine satarlardı. Aldıkları paralarla İstanbul'da satılan en âlâ şeyleri alır, Şile'ye zembilleri dopdolu dönerlerdi.

Sosyal Yaşam

Şile'nin sosyal yaşamı tekdüzeydi. Yolların hareketlendiği bazı tatil günleri hariç, kadınlar evlerine kapanır, hararetle ev işlerine ve kız evlatlarının çeyizliklerini hazırlamaya odaklanırlardı. Çeyizler, savaş öncesi yıllarda çardaklarda özel olarak beslenen ipek böceklerinden elde edilen ipeklerle hazırlanırdı. Evin kızları çeyizleri için tığla danteller örerdi.

Şile'nin kadınları, dünyanın her tarafında olduğu gibi dedikoduyu pek severdi. Kimin kızı ya da karısının ne renk yeni elbise giydiği gibi şeyler dedikodu konusu olsa da, düğünlerde gelinin kız arkadaşları en çok çeyizin yünlü, pamuklu iç çamaşırları hakkında dedikodu yaparlardı.

Masa örtüleri ve yastık kılıflarına işlenen ender güzellikteki ipek işlemeler, tül gibi ince kumaştan yapılmış itinalı çemberler anımsanmaya değer nitelikteydi. Şile erkeklerinin dikkati, değişik zanaatlarla uğraşmalarına rağmen çoğunlukla denize yönelikti. Daha önce de belirttiğim gibi İstanbul'da fıçı imalatında çalışanlar da vardı. Karadeniz'de çok bol bulunan palamut, istavrit, hamsi için sık sık birlikte balığa çıkılırdı.

Deniz

Karadeniz yaz boyunca sakin, uysal duruşuyla her isteyene zenginliklerini cömertçe dağıtırdı. Kasımdan marta kadarki dönemde değişir, vahşileşirdi. "Tramundana"[10] estiği zamanlarda hele hele bir de "maistros" (karayel) eserse birbirine çarpan dev dalgaların uğultusu sahilden binlerce metre uzaklıktan işitilirdi.

Bütün denizcilerin korkulu rüyası olan köpüklü Karadeniz dalgaları sahilden çok görkemli görünür, yüksek kayaların üstünde tarif edilmesi güç bir vahşetle, adeta kudurmuş gibi patlar, korkunç bir manzara oluşturur ve insanların yüreğine korku salardı.

10 Tramundana: Bütün rüzgârların birlikte esmesi. Sahili geniş bir şerit şeklinde köpükler süsler, göze pek hoş görünürdü. Karayel, gregale (Akdeniz poyrazı), levanti (güneydoğu yeli), punentes (batı yeli) ve yıldız yeli hep birlikte eserdi.

11 Bu deniz faciası bana 1899 yılında üç yelkenli bir geminin başına gelenleri hatırlattı. 26 Aralık gecesi kocaman bir gemi Kardonia (cankurtaran istasyonunun) açıklarında büyük bir gürültüyle kayalara oturdu. Gemi 26 gün önce Batum'dan akaryakıt ve benzin dolu gaz tenekeleriyle hareket etmişti. Gemi akşam karanlığında Boğaz'a vardığını sanarak Şile'ye dümen kırdı. Anlaşılan Kardonia tarafında şekillenen körfezi Boğaz'ın ağzı zannetmişti. Yanlışını anlayınca artık dönüş yapması da mümkün değildi, çünkü kuzey rüzgârı çok kuvvetliydi. Ertesi sabah hava ağarmadan Paraskevas Hacıyorgis'in evinden Hristos istikametinde art arta durmadan yanıp sönen alevleri seyrettim. Patlayan gaz tenekeleri havai fişek gibi gökyüzünü aydınlatıyordu. Kıyılar, kasalardan boşalan benzinle kaplandı. Gittikçe artan fırtına gemiyi bütün gücüyle sahile attı ve gemi parçalandı, bütün yükü de denize

Yanlış hatırlamıyorsam 1906 yılında kudurmuş dalgaların öfkeli köpükleri sahile yakın evleri bütünüyle örtmüştü. Şile gemicilerinin en korkulu rüyası rüzgârların "maistros"a dönüşmesiydi. Bunu fark eder etmez antik devirlerden kalma çekme sistemi olan "Erğati" (ırgat) dedikleri alete koşar, aceleyle teknelerini karaya hatta bir hayli içeriye çeker, kalın halatlarla yere çakılmış sağlam kazıklara bağlarlardı.

Çok sık deniz kazası olurdu. Küçük bir çocukken büyük teknelerin vahşi dalgalardan kurtulmak ve kıyıya yanaşmak için gösterdikleri çabalara sık sık şahit olmuştum. Bir keresinde yılbaşı öncesi iki bin tonluk üç güverteli bir gemi korkunç dalgalardan kurtulmak için Plaka'ya yakın Tarsana açıklarında oldukça geniş, deniz seviyesinden bir iki metre yükseklikteki iskelenin açığında demir attı. Fırtınalı günlerde dalgalar bu iskeleyi tamamen örterdi. Gemi iki pupa, iki pruva olmak üzere dört demir atmıştı. Attığı demirler tutabilseydi, küpeşteleri yüksek olduğu için kurtulabilecekti. Küpeştelerin yüksekliği deniz sularının bir taraftan girip diğer taraftan çıkmasına olanak sağlıyordu. Gemiciler ambarları iyice kapattılar ve cankurtaran istasyonundan acil yardım alabilmek için sinyal vermeye başladılar. İstasyondan hemen hareket eden iki büyük cankurtaran teknesi gemiye anında ulaştı ama yanaşmayı, gemi mürettebatını ve kitapları almayı bir türlü başaramadı. Denizin azgın dalgaları cankurtaran teknelerinden birini adacılardan birinin üstüne fırlattı ve cankurtaran ekibi maalesef öldü. Açık denizlerde mağrur dolaşan üç güverteli kocaman geminin demirlerine bağlı halatlar birkaç saat sonra koptu, gemi kayalara çarparak bin parça oldu.[11]

Bir hayli zaman sonra olayı yerinde incelemek üzere sigorta şirketinin getirttiği özel bir ekip, deniz hukuku yasası gereğince demirleri denizden çıkrıkla çekerek büyük bir mavnaya yükledi ve karaya çıkarttı. Demirler o tarihten itibaren orada kaldılar. Zincirin her bir

boşaldı. Kazayı Atina'da çıkan 28 Aralık 1899 tarihli Asti gazetesi bile yazdı. Boğaz'ın Karadeniz'e açılan ve 2 deniz milinden daha dar olan ağzı, Odessa'dan (350 mil), Batum'dan (580 mil) gelen gemilere zorluklar yaşatıyor. Karadeniz'de akıntılar olmamasına rağmen şiddetli rüzgârlar gemilerde deniz millerinin yanlış hesaplanmasına ve rota değiştirmede hatalar yaşanmasına neden oluyor. Denizcilliğin emniyetli olması için Şile'de kayaların en ucunda bulunan parlak, sarı kumların yığıldığı tepe (Kumbaba) gündüzleri önemli bir istinat noktasıydı. Gece ise sabit ışığı olan Rumeli Deniz Feneri'yle, döner ışığı olan Anadolu Deniz Feneri ve Boğaz'ın açıklarındaki gemi feneri önemli yön bulma unsurlarıydı. Yazın denizin durgun olduğu dönemlerde pek sık görülen sis basınca, ağır ağır hareket eden gemilerden ağlamaklı, şikayetkâr boru sesleri yükselirdi. O zaman her on beş dakikada bir Boğaz'ın ağzındaki iki deniz fenerinden sıralı olarak birer top atılırdı. Yunan mitolojisinde yer alan Simpligades Petres efsanesi de (açılıp kapanan kayalar) herhalde Boğaz ağzının tehlikeli geçişlerinden kaynaklanmıştır.

halkasının uzunluğu yarım metre, genişliği kırk santim, halkaların kalınlığı ise altı santimdi. Karaya bin bir zorlukla çıkarılan ve karaya neden çektiklerini bir türlü anlayamadığım demirin ağırlığı 3 tondan fazlaydı. Vahşi dalgalar işte bu büyüklükteki demirden bir zinciri bile makarna gibi parçalamayı başarmıştı.

Ulaşım

Şile'nin Kavaklar'a mesafesi 20 milden fazla olmasa da özellikle kış aylarında, hatta bazen yaz aylarında bile ulaşım kolay değildi.

İstanbul'a ulaşımı zembilleriyle birlikte on kişiyi zor sığdıran küçük kayıklar sağlardı. Bu kayıklar umumiyetle Anadolu Kavağı'na kadar giderdi, çünkü Şirketi Hayriye'nin İstanbul'a giden tarifeli vapurları oradan kalkardı. Son derece lüks salonlara sahip olan bu vapurların çoğu yandan çarklıydı, bu da onlara ayrı bir güzellik katardı.

Şile'den Kavaklara veya yaz aylarında tersine yapılan bir yolculuk bazen 24 saatten fazla sürebiliyordu. Denizin dinginliği gün boyu hatta gecenin ilk saatlerine kadar sürer, kayıklar kürek çekerek, kaplumbağa yarışı yapar gibi yavaş yavaş ilerlerdi. Herhalde kaplumbağa bizi geçerdi. Sabahın erken saatlerinde meşhur "Dışarı"[12] başlar, yelkenler iki mil sürat alırdı. Sahilde gezinen bir yayanın süratinin bu kadar olduğunu düşünürsek...

Kış aylarında Şile'den Kavaklara gidebilmeyi başarmak adeta bir mucizeydi. Şile'nin küçük kaptanları tepelere çıkarak, denizin bir anlık sakinleşmesi ve rüzgârın müsait esmesi fırsatını yakalamak için gözlerini gece gündüz demeden açık denize diker, yolculuğu ancak bu şartlar altında göze alırlardı. Yolculuk için büyük cesaret gerekliydi derken asla abartmıyorum. Kalleşliğiyle tanınan Karadeniz'de kış aylarında yolculuğa çıkma cesaretini gösterebilmek ancak kararlı ve gözü pek olan Şile kaptanlarına mahsustu.

Pazar kayığı dediğimiz bu kayıkların ani bir fırtınada karaya vurmaları veya sahile zorlukla yanaşıp yolcularını boşaltmaları hiç de ender yaşanılan bir olay değildi. Benim de başıma iki kez geldi. Birincisinde Şile'de yaşayan tek Yunan vatandaşı olan aydın Todoros Çakonas ve birkaç kişi birlikte Patu'nun kayığıyla yola çıkmıştık. Bir saat

12 Dışarı: Türkçeden alınmış bir kelime. Geceleri karadan deniz istikametine esen rüzgâr. Karayel veya avra da denir. İmbatın tersi. İmbat gündüz vakti denizden karaya doğru eser.

kadar önce sakin olan deniz aniden kudurdu, vahşi dalgalardan kurtulmak için Soğanlı sahiline sığındık. Soğanlı'da barakaları olan bizim balıkçılar yaşıyordu. Bizi iki gün misafir ettiler ve yardımcı oldular.

İkincisinde I. Dünya Savaşı'nın sona erdiği yıllarda kardeşim Panayiotis'le Şile'ye gidiyorduk. Aniden fırtına çıkınca Riva'ya[13] sığındık, oradan da yürüyerek Şile'ye ulaştık.

Denizin yaz aylarında yaşanan tehlikeleriyle ilgili bir olayı daha aktarmak istiyorum. İstanbul'da yaşayan Şilelilerle anlaşarak ananevi "Pentikosti" gezisi için 1919 yılının Mayıs ayında bir gemi kiraladım. İstanbullular dahil olmak üzere 400 yolcu Allahın izniyle Şile'ye hareket ettik. Kavaklardan çıkış yaptığımızda hava fevkalade güzeldi. Geminin filarmoni orkestrası etrafa neşeli nağmeler saçıyordu. Riva'ya kadar böyle devam ettik. Riva'dan iki mil sonra aniden kimsenin beklemediği bir "maistros" esmeye başladı. Küçük gemimiz azgın dalgaların içinde kaldı. Rüzgârın da kuvvetlendiğini görünce derhal kaptana geri dönmemizi söyledim. Şile'de liman olmadığından böyle havalarda yolcular sahile ancak cankurtaran kayıklarıyla çıkarılabilirlerdi.

Kaptan bencilliğinden mi cahilliğinden mi, neden bilemeyeceğim ısrarla yoluna devam etti. Şile'ye varasıya kadar birçok kez hayatımızı tehlikeye attı. Varınca da hiçbir kayık azgın denize çıkıp bizleri gemiden alma cesaretini gösteremedi. Kaptan işte o zaman çok müşkül durumda kaldı ve zar zor gemiyi adaların arka tarafına doğru döndürmeye çalıştı. Saatlerce canımız burnumuzda dalgalarla boğuştuk, zembillerimiz, valizlerimiz su içinde kaldı, neredeyse boğulacaktık ve nihayetinde Kavaklara geri dönmeyi başardık. Ben bütün bu heyecanlı gelişmeler esnasında hep geminin arka tarafında, gerekirse kendimi derhal suya atabilmek için hazır bir vaziyette ayakta bekledim. Sahil yüzme mesafesinde, bir mil kadar uzaktaydı. Ama gemi delikanlı çıktı, sonuna kadar dayandı. Yolcular arasındaki sakin ve ılımlı kişilerin müdahalesiyle olay büyümedi. Kaptanın işini kaybetmemesi için olayı örtbas ettik. Esasında suçluydu. Hepimizi tehlikeye atmıştı. Geminin sahibi zarar ziyanı ödemek istedi. Hiçbirimiz kabul etmedik ve ucuz kurtulduğumuz için Tanrıya şükrettik.

13 Riva: Denize yaklaştığında eğim yoksunluğundan yayılan, genişleyen ve bundan dolayı görkemli bir görünüşe sahip olan küçük bir nehir. Sularının durgunluğundan kaynaklanan bataklıktan Şileliler acı tecrübeler yaşadı. Akarsuya "Garip Rivas" adını vermişlerdi. Rivas nehrinden Rodos'lu Apolonios da *Argonaftika* eserinde (B 349, 789) "hızlı akan " olarak söz eder.

Kış aylarından da biraz söz edelim. Kışın ay boyunca tek bir yolculuk dahi yapılmayabilirdi. Şile'den İstanbul'a gitmesi gerekenler havanın açmasını beklemez, 65 kilometrelik harap, bazı bölümleri su dolu çukurlarla kaplı yolu arabalarla kat ederdi. Karadan ulaşımı sağlamak için hiç kimse bir araba çalıştırma arzusuna sahip değildi. Yolun yapılması ihtimali olsa dahi karadan yapılan taşımaların fiyatı denize oranla altı misli daha yüksekti. Şileliler böyle bir fiyat farkını ödemek istemiyorlardı.

Ulaşım, işte böyle çözülmesi çok zor olan büyük bir sorundu. 1911 yılında Paskalya tatilimi Şile'de geçirmek üzere Metaksas'ın "Laziki" adlı kayığına bindim Kavak'lardan Şile'ye varmamız 48 saat sürdü. Şalvar giyen sempatik Metaksas'ın "Haydi kuzum", "Haydi süpür" demesi bugüne kadar hâlâ kulaklarımdan silinmemiştir. Yorgunluktan bitap bir halde kayığın arka tarafında bulunan büyük küreği çekerek kayığının daha hızlı gitmesi için "süpür" demesi sanki bir yakarış niteliğindeydi. Kayık ise tüm çabalara rağmen kaplumbağa gibi denizi ağır ağır süpürüyor, yani ilerliyordu.

Ulaşımın sorunlarını anlatan en karakteristik olayların başında eski Şilelilerin mutlak surette anımsadığı bir hikâyeyi anlatmak istiyorum. Hayal ürünü gibi olan bu hikâye gerçekten yaşandı. Şile'nin gurbete çalışmaya giden gençlerinden biri uzun yıllar Amerika'nın Şikago kentinde yaşadıktan sonra doğduğu yeri ve özlediği anasını görmek için Şile'ye gelmek ister. Dünyanın taa öbür ucundan tren yoluyla binlerce km, transatlantikle binlerce mil, Havre limanından İstanbul'a yine binlerce mil kat eder ve yılbaşı arifesinden, İsa'nın doğum gününden birkaç gün evvel Kavak'lara yani Şile'nin kapısına varır. Gençken bırakıp gittiği sevgili aziz vatanının topraklarına saçları ağarmış, yüzü buruşmuş ama cepleri dolarlarla dolu bir vaziyette tekrar ayak basan adam Boğaz'ın ağzında durur, özlem dolu gözlerini Şile'ye doğru çevirir, havayı içine sindirmek istercesine derin nefesler alır, adeta mutluluktan uçar.

Karadeniz o günlerde yine azgın dalgalar içindedir. Kavak'larda daimi ikamet eden yurttaşlarımız adamı nazikçe, korkutmadan fırtınanın dinmesi ve havanın açması için bir iki gün, belki de biraz daha fazla bir süre gerektiği ihtimalini dile getirip uyarmaya çalışır. Zamanın geçmesini sabırsızlıkla bekleyen yurttaşımız vakit geçirmek için Kavak'larda Şile-

lilerin tavla oynadığı bir kıraathaneye gider. Şile'den çocukken ayrıldığı için tavla oynamasını bilmeyen adam, Amerika'da da çalışmaktan bu oyunu öğrenme fırsatı bulamamıştır. İlk üç gün düzenli bir şekilde oyunu seyreder ve ara sıra Boğaz'ın ağzına bir göz atar. Dördüncü gün tavla oynamaya karar verir. Onuncu gün herkesi yenebilecek kadar iyi oynamaya başlar. On beşinci gün valizlerini toplar ve... tatilinin nihayetinde Şile'yi göremeden Amerika'ya döner. Bu arada Karadeniz'in azgın dalgaları hâlâ durulmamıştır.

Tarsanas

Şile'nin yapay limanı[14] yoktu. Kıyıların kayalık olması, böyle bir girişimin kolayca gerçekleştirilmesine olanak sağlayacak nitelikte olmasına rağmen liman yapılması düşünülmemişti. Hem liman inşa edilmesi için gereken harcamalar yüksekti, hem de ticaretin kısıtlı olması nedeniyle limandaki faaliyet bir limanın işletme masrafını karşılayacak düzeyde değildi. Devletin liman yapımına bir miktar pay sahibi olup mali külfete iştirak etmesi ve üstlenmesi durumu da söz konusu değildi.

Şile'nin tabii bir limanı[15] vardı ve adı da Tarsanas'tı. Bu liman sadece yaz aylarında büyük kayıklardan yük boşaltmaya yarardı. Nal biçimli küçük bir koy görünümündeydi. Nalın açık olan tarafında isimleri kulağa hiç de hoş gelmeyen, biri kocaman olan kayalar vardı. Kış aylarında limanı korkunç dalgalar sarar ve kullanılamaz hale getirirdi. Şile'ye kışın mal boşaltmaya gelen büyük ticari gemiler önce donanımlarından arındırılır sonra "erğati" denilen düzeneklerle kıyıya çekilir, kalın halatlarla kazıklara bağlanırdı. "Erğati" antik yıllarda Salamis deniz muharebesinde kadırgaları karaya çekip temizlemek için kullanılmış ilkel bir çekme sistemiydi. Büyük bir ağacın gövdesi dört köşe şeklinde yontulur, üstüne üst üste gelen ve değişik istikamete bakan iki büyük delik açılırdı. Bu deliklerden kaldıraç kolu vazifesi görmek için iki kalın ve çok uzun direk geçirilirdi. Dört manivelanın her

14 Liman: Şile, merkez olduğu için ticari hareketliliğe sahipti. Yunanistan'ın Şile'den çok ıralık küçük kasabaları devletin ve Osmanlı kurduğu liman tasarruf sandıklarından faydalanarak limanlar inşa etmişlerdi. Şile'nin limana ihtiyaç duyulması haricinde bir de sığınak gerekliliği vardı. Sahiller gemilerin sığınağı olması için son derece elverişliydi. İki Ayenana, Vurduna ve Kastro arasındaki havzanın bazı bölümlerinin kapatılmasıyla tehlikede bulunan gemilerin sığınmasını sağlayacak güvenli, büyük bir liman inşa edilebilirdi.

15 Tabii liman. Tarsananın iskelesiyle kırmızı taşlara bakan hemen yanı başındaki rıhtım, herhalde antik yıllardan kaldı.

birini üç-dört erkek birlikte iter, döndürür ve kalın halatı "Makara" denilen tahta bocurgata sarar ve gemiyi karaya çekerdi.[16]

Tarsanas, mart ayında haftalarca, ziftlenmek üzere meyil verilmiş teknelerin duruşuyla bambaşka bir görünüme bürünürdü. Bilahare tekneler donatılır ve "Evangelismos" (mart ayında kutlanan bir dini bayram) günü ucu iple bağlı falakalarla denize sürülürdü. Paskalyadan sonra fırtınalar diner, has un, benzin, inşaat malzemesi getirmek üzere Bulgaristan, Romanya seyahatleri başlardı. Şile'de evlerin temelleri haricinde çatmalar dahil tümü ahşaptı.

Yaz aylarında kadınlar pamuklu dokumalarını beyazlatmak için Tarsanas'ın biraz ötesinde bulunan sahilin pırıl pırıl kumsalına doluşur, güneşten yanmış bronz renkli balıkçılar ağlarını onarmak ve boyamak için gelir, güneşlenmekten kapkara olmuş küçük çocuklar ise saatlerce yüzdükten sonra yorgunluktan bitap düşerek sahilin kızgın kumları üzerine serilir yatardı.

Son derece anlamlı ve güzel olan bu görünümlere profesyonel hatta amatör balıkçıların kefal avlamak için sahilde gömleklerinin kollarını sıvayarak çıplak ayaklarıyla yürüyüşlerini de katmak gerekir. Kefalleri kandırıp tutabilmek için "uzatma"yı[17] denize atarlar, sonra çekip balıkları kumsala boşaltırlardı.

Kumsalın üzerine atılan balıklar uzun süre çırpınırdı.

Ayenanes'in biraz dışında kulağa hoş gelmeyen bir ismi olan küçük bir koyda yaz boyunca kadınlar boyunlarına kadar vücutlarını kapatan, "fotades" denilen bir giysiyle deniz banyosu yapardı. Erkekler, 200 kadar metre ileride bulunan Alaattin'in balıkçı barakasının önünden, ayakta veya karın üzeri denize atlayarak düşer, hemen oracıkta bulunan küçük bir kayanın üzerine çıkar, "Ele ke mele ki apo tu Hacı Ali tin apsili" (Yüksek Hacı Ali'den gel ve yine gel) diye bir nakarat tuttururdu.

Bu arada güneşten yanarak simsiyah olan veletler, koyun açıklarında kadınların çamaşırlarını yıkadığı leğenleri tekne, ellerini kürek gibi kullanır, yaşlarının verdiği başıbozuklukla göz banyosu yaparlardı.

16 Kalın halatla gemileri çekmeye yarayan alet. "Erğati" denilen alete üç kez kalın halatı sararlardı. Bir ucunu gemici tutar, 5-6 kişinin yardımıyla tekneleri iple karaya çekerlerdi. Bu, bir ekseni ve dört tahta kolu olan ilkel mekanizmalı bir makinaydı.

17 Uzatma: Yuvarlak bir ağ çeşidi.

Altın kadar kıymetli saydığım o tarihlerde film çekilebilseydi güneşten bu denli kararmış çocukların ellerini kürek gibi kullanarak çamaşır leğenlerine binmeleri filmler için ilgi çekici bir konu olabilirdi. Şile gençlerinin Tarsanas'ın Tripiti tarafındaki yüksek kayalıklardan birbirleriyle yarışarak hızla ve cesaretle denize atlayıp suya dalmaları da aynı şekilde ilgi çekiciydi. Çocukların grup oluşturup ellerine bir tarafı açık benzin tenekesi alarak Plaka istikametine yüzmeleri de çok ilginçti. Tenekenin içine giysilerini ve balık için gerekli bayat ekmek parçalarını koymayı hiç ihmal etmezlerdi.

"Fota" (İsa'nın Yahya Peygamber tarafından vaftiz edilişi töreni) bayramında Şile'de oturan bütün Hıristiyanlar haçın denize atılma törenini izlemek üzere Tarsanas'ta toplanırdı. Garip bir biçimde, tesadüf mü desem, o gün, hava ne kadar soğuk olursa olsun deniz mutlaka sakinleşirdi. Tarsana'nın kayalıklarında bulunan mağaraların üzerindeki kocaman buzlar bizlere kış ortasında olduğumuzu hatırlatırdı. Bir iki kadeh konyak içen on-on beş delikanlı denize atılan haçı çıkarmak için soğuk sulara dalardı. Çoğu kez boşuna yüzerlerdi. Çok şakacı olan Papastratis haçı atar gibi yapar bir süre elinde tutar, sonra başka bir istikamete doğru fırlatırdı. Aklınca hangi gencin daha dayanıklı olduğunu ölçerdi. Haça ulaşan ilk genç, haçı alır mümkün mertebe uzağa, başka yüzücülerin bulunmadığı tarafa fırlatırdı. Sonra yüzerek gider haçı geri getirir papazın elini öper, haçı verir sonra da kilise yöneticilerinden yarım veya bir altın olan ödülünü alırdı. Altın lirayı alan genç onu bir portakala saplar ve kilisede bulunan bir tepsinin içine yerleştirirdi. Kalabalık hep birlikte Şile'ye döner, hayırlı seneler dilekleriyle ev ev dolaşır ve bahşiş toplardı. Bahşişleri ve altını aralarında eşit olarak paylaşan gençler, akşam olunca Stavrakis'in veya Bindeci'nin meyhanesine gider şarap muhabbeti yaparlardı. İçkili eğlence, meyhanenin camlarını kırmakla nihayetlenirdi. Bu da eğlencenin vazgeçilmez bir parçasıydı.

İklim, Sağlık

Şile'nin tertemiz bir havası vardı. Bütün yollar taşla döşeli olduğu için sokaklarda zerre kadar toz olmazdı. Bir sahil şehri olmasına rağmen havası kuruydu. İnsanlar son derece sağlıklı bir yaşam sürerler, pek hasta-

lanmazlardı. Ölümler genel olarak yaşlılıktan veya deniz kazalarından kaynaklanırdı. Şile'de doktor olarak bilinen tek kişi diplomasız bir pratisyendi. Gelirini, kronik deri hastalıklarıyla, civar köylerdeki Türklerin kalıtımsal zührevi hastalıklarından elde ederdi.

Beslenme yetersizliği çeken fakir ailelerin çocukları bile çok sağlıklıydı.

Denizden çıkarılan besin değeri yüksek midyeler bolca tüketilir, İstanbul'da çalışanların getirdiği çeşitli yiyeceklerle dolu zembiller evlerden eksik olmazdı.

İşte böyle demir gibi sağlıklı olan Şilelileri ancak zamanın yıkıcı gücü eskitebiliyordu. Eski Yunan filozoflarından Heraklitos'un dediği gibi *Ta panta ri ke esti menon uden* (Herşey akıp değişiyor, hiçbir şey aynı kalmıyor).

Şile'nin bir tek eczacısı vardı. Etraf köylerden para kazanamayan ve bundan dolayı meslek değiştirmek isteyen Stefanos Efendi. Şile'de oturan Türkler de Rumlar kadar sağlıklı ve kuvvetliydi.

Şile'nin yumuşak bir iklimi vardı. Mevsimler arasında ısı seviyelerinde büyük dalgalanmalar yaşanmazdı. Yazın rüzgârsız günlerde ısı en fazla Şilelilerin dayanamadığı kadar sıcak sayılan 27 dereceye ulaşırdı. Meltem esmesi için dua ederler, kan ter içinde bütün gün hoşnutsuzluklarını belirten ah.. of... sesleri çıkarır dururlardı. Meltem esti mi, yabancıları üşütür, daha çok giyinmelerine neden olur ama Şilelileri serinletirdi.

Uzun yıllar Aleksandria'da (İskenderiye) yaşayan Şileli bir kadın, her beş altı senede bir kez ailesini görmek ve yaz tatilini geçirmek için Şile'ye gelirdi. Smili'de denize nazır evinde akşam vakti artarak esen meltemler onu üşütür, kışlık elbiseler giyer, hatta temmuz ayında olmalarına rağmen mangal yakardı.

– Yaz tatili mi geçirmeye geldim... yoksa kış tatili mi, diye kendi kendine söylenir dururdu.

Bir zamanlar her dört senede bir güneyden "livas" (çöl rüzgârı) eser, ısı 30 dereceye çıkarmış. Yakıcı sıcağın basmasıyla anneler, sıcaktan ölmesinler diye çocuklarını denizden çıkarmazlarmış.

Kışın en soğuk günlerinde bile ısı en fazla sıfırın altında bir iki derece olurdu. O da sadece birkaç gün.

Şileliler, Karadeniz'in kocaman görüntüsüyle ışıl ışıl parlayan tertemiz havada sıtma hastalığının ne olduğunu bile bilmeden sağlıklı bir şekilde yaşarlardı. Riva'ya, Bulgaristan'ın Pirğos şehrine veya Sakarya ırmağının döküldüğü yere iş için gidenler bazen ateşlenerek geri dönerdi.

Turşu ve tuzlanmış balıkları aşırı derecede tükettikleri için hazımsızlık çeker, sık sık geğirirlerdi.

Evler

Evlerin çoğu iki veya üç katlıydı. Giriş katında odaların açıldığı geniş bir salon bulunurdu. Bazı evlerde salonun dört bir yanında odalar olurdu. Ortadan bir merdivenle bodruma inilirdi. Bazı evlerde, merdivenin üstünde bir bodrum kapağı bulunurdu. Ayrıca üst katlara çıkan bir merdiven daha vardı.

Evin inşaatına başlarken, önce kayalık zemin düzleştirilir, kireç harcı kullanılarak bodrum katının taş duvarları örülürdü. Nemli zeminlerde harç, kireçli harç ufalanmış kiremit veya tuğla kullanılırdı. Temelin atıldığı ilk gün, temeller ayazma suyuyla kutsanır ve mutlak surette ilk dikmenin yapımında kurban olarak bir horoz kesilirdi.

Genellikle ahşap olan yapılarda dikmelerin arası ahşap kirişlerle ve tahta çubuklarla bağlanır, araları saman karıştırılmış killi toprakla doldurulurdu. Duvarların yüzeyleri kireçle sıvanır, dış cephe üst üste bindirilmiş tahtalarla kaplanırdı.

Çatıya iklime uygun bir eğim verilir, hiçbir şekilde taraça veya çatı katı yapılmaz, çatı kiremitle kaplanır, hemen hemen her eve de camlı bir balkon yapılırdı. Döşeme ve tavanlar tahtayla kaplanırdı. Evin birçok penceresi olurdu. O sırada pencere kanatlarını bilen yoktu.

Bodrum katında bölmeler olmazdı. Yalnız dış duvara bitişik olan bir köşesine ayrı bir bölüm yapılır ve burası kümes olarak kullanılırdı. Bodruma çamaşır yıkama gereçleri, alet, edevat, kazan, yoğurma kapları, çıkrık gibi şeyler düzenli bir şekilde yerleştirilirdi. Kömür, odun, şarap varilleri, un torbaları, salamura yiyecekler de burada muhafaza edilirdi.

Oturma odaları gece yatak odalarına dönüşürdü. Duvarlarında tertemiz yüklükleriyle derli toplu dolaplar olurdu. "Falia" denen bu yere yakın

dolaplara yiyecek, tabak, çanak konur, "feridia" denen dolaplara ise çarşaflar, yorganlar, yastıklar, iç çamaşırları yerleştirilirdi.

Odaların birine, zeminden 10-15 santim yüksekliğinde bir ocak yapılırdı. Zemini tuğlayla döşenen ocakta odun ve kömür yakılır, yemek pişirilirdi. Bazı evlerde duvar içlerinde mangal yerleri olurdu.

Odaların bir köşesinde bir lavabo, diğer bir köşede ise 1,30-1,40 cm yüksekliğinde testilerin konduğu "layinostatis" olurdu. 12-15 litrelik su testilerini omuzdan direk olarak tahta takoza değdirerek bırakırdık. Testi eğik ve dengeli bir vaziyette "layinostatis"te kalır, böylece suyu hiç yorulmadan maşrapalara doldururduk.

Evin içinde ayrıca bir tuvalet, bir depo ve ambar bulunurdu.

Evin çatısının örtülmesi safhasında önce çiçeklerle süslenmiş bir haç çatıya çivilenirdi. Çivilere ip gerilir ve üstüne ev sahibinin akraba ve arkadaşlarının yolladığı mendil, havlu, elbiselik kumaş gibi hediyeler asılırdı. Çalışmaya ara verilir, ustalar işçileriyle birlikte dama çıkar, keserlerle ahşap kısımlara olanca güçleriyle vururlar ve aralarından en güzel sese sahip olan biri ahenkli bir şekilde bağırmaya başlardı:

– Ustalaaar, ustalaaar, konu komşu bu torbayı yolladı. Uzun yıllar sağlıklı yaşasınlar, inşallah ihtiyarlasınlar. Allah onlara gençlik, güzellik nasip eylesin, zenginliklerini artırsın, hediye getirenler sağ olsun, getirmeyenler de sağ olsun... Ustaların keserleri taka tuka ses çıkarsın.. tahtakurusu, bit yaklaşmasın..

Salonda masa ve sandalyeler olurdu. 30 santim yüksekliğinde, yuvarlak ve taşınabilir bir masaya "Sofra" derdik. "Boro" dediğimiz bir büfemiz vardı.

Şiltelerimiz ağustos ayında kırkılan ve zamanla top top olup lastik bilyelere dönüşen kuzu yünüyle doldurulurdu. Günlük kullandığımız yorganlar da kuzu yününden yapılırdı. Şık, pahalı, ipek veya kadife kumaştan yüzleri olan yorganlarımızı pamukla doldururduk. Battaniye nedir bilmezdik. Yastıklar yatağın genişliğine uygun olarak dikilir ve yine yünle doldurulurdu.

Yerli dokumalar kullanılarak dikilen yastık kılıfları ve peçetelerin kenarları özenle işlenir, evde süs eşyası olarak kullanılan ipek dokuma örtüler de çok güzel elişleriyle bezenirdi. Günlük masa örtüleri pamuklu, misafirler için kullanılanlar ise ipekliydi.

Salon pencerelerine patiskadan, günlük odalara ise çiçekli basmadan perde asılırdı. Zengin evlerinde son yıllarda tül perde ve güneşlik kullanılmaya başlanmıştı.

Avlulu ve bahçeli ev yok denecek kadar azdı. Sadece dereye yakın beş on evin küçük bahçesi vardı. 1821 yılında Türklerin yerleşmesinden sonra Şile'nin çevresindeki kırsal alan daraldı. Buraya yerleşen Türklerin evlerinin çok güzel bahçeleri vardı.

Giyim kuşam

Erkekler eski yıllarda şalvar giyer, fes ve kasket kullanır, büyük kabarık camlı, gümüş köstekli saatler takarlardı. Neohorion yöresinde potur, şerit ve ipek kordonlarla süslenmiş kruvaze yelekler giyilirdi. Takriben yüz yıl önce kılık kıyafetlerini değiştirdiler ve daha önce "çatalia-covena" diye alay ettikleri pantolonları giymeye başladılar. Son yıllarda köyde eski kıyafetleri giyen beş-altı kişi kalmıştı.

Kadınların giyimi ise adalarda alışılagelen giyime çok benzerdi. Ayak bileklerine kadar inen dallı budaklı rengârenk bol ipek elbise, yaz-kış uzun kollu bluzlar, kışın "kontoğuni" dedikleri kürkten yapılma kısa ceket giyerlerdi. Bellerine mutlaka iki başlı kartal simgesi taşıyan kemer, başlarına tığla çiçek motifleri işlenmiş çember, sancak ve "çakato" denilen alna sıralanan bir dizi küçük altın takarlardı. "Brulia" denen deste şeklinde, çeşitli büyüklükte altınlar, "Plehtres" denen ve başa takılan mücevherler pazar günlerinin ve bayramların süsleriydi.

Kadınlar çeşitli tarzlarda çemberler kullanırlardı. Genç kızlar bere şeklinde, orta yaşlı ve yaşlı hanımlar "sarje" dedikleri arkadan bağlı şapka takarlar veya "mamuka" dedikleri başörtülerini boyunlarına dolayıp tepeden bağlarlardı. Saçlarına örgüler yapar hatta ilave örgüler de eklerlerdi. Yaşlı hanımlar çemberin altına küçük bir fes yerleştirirdi.

Normal altının iki misli olan ve duble denilen Avusturya altını, otuzluk ve yirmilikler, 14 kuruş değerindeki rubiyeler, beşibirlikler hepsi birlikte en küçüğünden en büyüğüne sıralanarak hazırlanan gerdanlığın tam orta yerine genelde beşibirlik olan en büyük altın yerleştirilirdi. Bu gerdanlık zenginlik derecelerine göre bazen kadınların beline kadar iner, bazen de iki

veya üç kez boyuna dolandırılırdı. Anadan kıza miras kalan bu takıya "brulia" denirdi.

Çemberin kenarına bazen sık, bazen aralıklar bırakarak, bazen birbirini örter şekilde altınlar dikilir, bu takıya "çakato" denirdi. Kırk altınlı olanlar az değerli, yüz yirmi altınlı olanlar ise çok değerli sayılırdı. Bunlar hem günlük olarak, hem de özel günlerde ve bayramlarda kullanılırdı.

"Harhali" dedikleri boyun bağı şeklinde altın gerdanlıkları evli kadınlar takardı. En pahalısı keten veya pamuklu kumaş üzerine altın teliyle özel olarak dokunanıydı. Düz olanlarda ince altın halkalar birbirine geçirilirdi. Bir de ikisinin arası olan üçüncü bir model vardı. Kadınlara kocaları tarafından hediye edilen bu takılar kimin karısı olduklarını da belirlerdi. Hepsinin ön tarafında yaprak şeklinde karıkocanın isimlerinin yazılı olduğu "ksoblia" denilen özel nakış modeliyle işlenmiş iki altın olurdu. Bu altınlar toka vazifesi görür, gerdanlığı bağlamaya yarardı. Ön tarafına duble ve haç veya büyük altınlar asılırdı.

"Kaviça" denen takının üst kısmında iki başlı kartal simgesi bulunur, üzeri işli üçgen şeklinde altın bir plaketin altına sırayla altınlar dizilirdi. Türkçede atları veya gemileri çeken ip anlamına gelen ve "yentek" denilen bir zincirle başın arka tarafına kadar uzatılır ve saçın üzerine taç gibi oturtulurdu. Bu da evli kadınların kullandığı bir takıydı.

"Plehtra" ise iki başlı kartaldan çıkan küçük zincirlere, kadınların maddi durumlarına göre az ya da çok miktarda altınların asılı olduğu ve başın yan tarafına tutturulan bir takıydı.

Ayrıca küpe, yüzük vb gibi daha birçok takı kullanılırdı.

Beslenme, balık avı

Her çeşit et yenirdi.

Mevsimine göre çeşit çeşit balık olurdu:

Kalkan, mart-nisan aylarında avlanırdı.

İstavrit, nisan-mayıs aylarında o kadar bol çıkardı ki, herkes yer, doyar, etraf köylere dağıtılır ve nihayetinde denize atılır, bir süre avlanmazdı.

Balıklar taze ve tuzlanmış olarak tüketilir, leziz çirozlar yapılırdı. O zamanlar tuzlanmış balık ticaretini bilen yoktu.

Dip balığı olan "kuçomura"lar (tekir) tertemiz ve pek derin olmayan derinliklerde yaşardı.

İskorpit, kefal, lüfer, uskumru, palamut, hamsi, zargana ve torik, İstanbul'da çok revaçta olan levrek, midye ve yengeç (pavuria) bol bol avlanır ve yenirdi. Kalkan avı için 10 mil açığa çıkarak 20-30 kulaç derinliği olan yerlerde dip ağları atılır ve 2-3 gün bekledikten sonra gidip toplanırdı. Ağların uçlarındaki iplerin mantarlarını bulmak için tepeleri, adacıkların kesiştiği noktaları kerteriz alırlardı.

Çeşit Çeşit Yiyecekler

Şile halkının sofrasında balıktan başka çeşit çeşit yiyecekler de olurdu. Baklagiller, hamur çeşitleri (ev makarnası), sebzeler, haşlanmış otlar, börek çeşitleri, özellikle kabaklı börek, saraylı, malakia (mısır unu bulamaç haline getirilir tabağa iki kaşık konur üstüne kaynar tereyağı boşaltılır ve şeker ilave edilir) bunlardan bazılarıydı.

Ekmek hamuru, Bulgaristan'ın Pirgos yöresinden getirtilen has buğday unuyla 2-5 kilogram büyüklüğünde, bir aileye bir hafta yetecek miktarda evlerde yoğrulurdu. Ekmek tahtasıyla mahallenin fırınına götürülerek pişirtilirdi. Ayrıca "Lağana" denilen, elle parçalanıp yenen bir hayli uzun pidelerden 3-4 adet pişirirlerdi. Batıl itikatlardan dolayı ekmek bölmek için bıçak kullanılmazdı.

Mart ayında bağları çapalama döneminden sonra gözleme yapılırdı. Mayasız hamurdan kalınca bir yufka açılır, üstüne tereyağı sürülür (oruç zamanında zeytinyağı), şeker serpiştirilir, tekrar yoğrulur, tekrar açılır, tereyağı sürülür, şeker serpiştirilir sonra da tepside pişirilirdi.

Tarım

Tahıl üretimi hiç yoktu. Yeni çiftlik alanlar ilk yıllarda çiftliklerini bostan olarak kullanır, kabakla mısır ekerlerdi. Hiçbir zaman ekip biçmediği bir-iki tarlası olan bir adamı ve başkalarına kiraladığı bir-iki çiftliği olan dul iki kadını hatırlıyorum. Türklerden çok az kişi tahıl üretimiyle uğraşırdı.

Şilelilerin hepsinin bir ile üç dönüm arasında bağları vardı. Mart gelince çapaladıkları bağlarında ilaç olarak kullanılan çuha çiçeği, hardal otu, vb yabani otlar da yetişirdi.

Bağlarda her çeşit üzüm yetiştirilirdi: Çavuş, yapıncak, rusa (kırmızı üzüm), köy üzümü, mor üzüm, kaçika (dolma yapımı için çok uygun ince yaprakları vardır, üzümleri küçük yumurta biçimindedir), varna, mis kokulu çilek üzümü ve kütür kütür, yumurta şeklinde siyah üzümleri olan cins. Bunlardan şıralar, ekşimsi biberli, mayhoş tadı olan şaraplar yapılırdı. Bazıları şarap yapımından ek bir kazanç sağlardı, ama genel olarak kendi tüketimleri için üretirlerdi.

Şöyle bir fıkra anlatılır: Kasabayı ziyarete gelen bir doktor yolda yürürken iki gencin bir küfe dolusu midyeyi teker teker açıp zevkle yediklerini görmüş ve başını sallayarak "çok yazık sabaha kalmaz bana acilen ihtiyaç duyacaklar" demiş.

İleriki saatlerde merak içinde aynı yere geldiğinde küfenin boşaldığını, yerde boş bir şişenin durduğunu ve gençlerin horul horul uyuduklarını görmüş. Tekrar başını sallayarak. "Bu tip bir diyeti ilk kez görüyorum" demiş.

Son yıllarda ipekböceği yetiştiriliyor, ipek imal ediliyordu. Kendi ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda üretilen ipek, genç kızların çeyizleri için işledikleri ipek havlular, masa örtüleri, yastık kılıflarında kullanılırdı. Ayrıca 2500 kilogram gibi küçük bir miktar koza ihraç edilirdi.

Bağların içinde çeşit çeşit ağaç olurdu. En çok itibar gören ağaçların başında dut ağacı gelirdi. İki üç günde bir dut toplamaya giderler, ağacın altına eski bir çarşaf sererler sonra da ağacı sallarlardı. Yörede bol ve mis kokulu şeftali ağaçları vardı. Yarma ve çekirdeği ayrılmayan iki cins şeftali yetişirdi. İncir ağaçları da boldu. Beyaz incir, siyah incir, hiçbir zaman kurtlanmayan mor incirler olurdu. Daha az tatlı olan kavak incirleri bildiklerimizden daha küçüktü.

Özelikle Türk evlerinin bahçelerini armut ağaçları donatırdı. Kış mevsiminin ağacı olan armut büyük, çok meyveli, kısa boylu tereyağı gibi armutlarıyla yöreye kışa özgü bir görünüm verirdi. Sonbaharda rüzgârın yere düşürdükleri toplanıp kaynatılırdı. Kışın dalında kalanlar ise en lezizleriydi.

Pazar günleri ve bayramlarda bağlara çıkılarak şenlik yapılırdı. Halk günlük giysilerini çıkarır, bayramlıklarını giyer, genç kızlar süslenir, bağa giden yolun etrafında duraklayarak sohbet ede ede, dedikodu yapa yapa ağır

ağır ilerler, hem gelip geçenlere bakar hem de görünmek isterlerdi. Rengârenk elbiseleriyle çiçek gibiydiler. O günleri anımsayan günümüzün yaşlı Şileli kadınları, Kui-Kuru Dere'yi, panayıra gitmek için sıra bekledikleri motoru herhalde zevkle aklarına getirirler.

Tarımla ilgili bütün bildiklerimi yazdım. Tek bir bahçıvan vardı, o da kiralık bir bahçede sebze üretirdi. Şile'yi besleyen sebzeler Neohorion köylüleri tarafından yetiştirilirdi. Kastro çevresinde ve kilisenin avlusunda birçok yabani zeytin ağacı olmasına rağmen zeytincilik pek bilinmezdi.

Şile'nin uçurumlarında, Katapada'da kocayemiş, erik, funda, baldıran gibi (antik yılların filozofu Yunanlı Sokrates'e verilen zehir) yabani otlar yetişirdi.

Çobanlık sadece Ano (yukarı) ve Kato (aşağı) Neohorion köylülerine mahsustu.

Avcılık

Yörede avcılık da yapılırdı. Uçsuz bucaksız Rus ovalarında beslenen tombul bıldırcınlar ağustos ayında göç zamanı Karadeniz'den geçerken yorgun düşerler, bir iki saat dinlenmek için Şile kıyılarına serilirlerdi. Avcılar bıldırcınları yakalamak için tüfek yerine, alamanalardaki eski ağları kullanırlardı. Dört metre yüksekliğinde iki direk arasına ağları gererler, ağların üçte ikisini direklere bağlarlar, geri kalanını üstüne taş koyarak kumsala sererlerdi.

Hristos'tan Kumbaba'nın yanındaki dere ağzına kadar olan bütün sahil şeridi ağlarla kaplanırdı. Herhangi bir yer boş kaldığında çalı çırpıyla örtülürdü. Genelde alçak ve düz bir hatta uçan bıldırcınlar görüldüğü vakit "Varda...Varda.." diye haykırmaya başlarlardı. Bıldırcınlar ağa çarpıp yere düştüğünde de taşla tutturulan ağ kaldırılır ve üstleri örtülürdü. Yakalanan bıldırcınlar özel kafeslere konur, hediyelik olarak satılmak için veya sipariş üzerine İstanbul'a yollanırdı.

Şileli kadınlar rüzgârlar şiddetli estiğinde gece vakti yerlere düşen bıldırcınları toplamak için el fenerlerini alarak sahile inerlerdi. Hengâmenin arasında yanlışlıkla kurbağa tutan kadınlar çığlık çığlığa bağırırdı. "Mari, ay kurbağa..."

Kastro'da yabani güvercinler vardı. Adalarda yaşayan dağ kırlangıçları yaz gecelerinde durmadan şakırdı. Bazen fok balığına rastlanırdı. Truli'de kahvehanesi olan bir kişi bir gün gümrükte memur olarak çalışan bir siyahiyi açık denizde yüzerken görünce fok balığı sanarak avlamaya kalkışmıştı.

Deniz kuşları kışın denizin kuzey kesimlerinden göç etmeye başlardı. Küçük çocuklar etraftaki kayalıklarda toplanır ve büyük bir keyifle denize taş atma oyunu oynarlardı.

Dokumacılık

Şile'nin Neohorion köylerinden gelen yünden çarşaf, don, fanila ve çorap dokunurdu. İç çamaşırı dokunurken yüne çok az miktarda pamuk karıştırılırdı. Yünlerin yıkanması, serilmesi, kurutulması, ince ince eğrilmesi, taranması ve iplik haline getirilmesi ustalık isteyen bir işti. Öreke denen bir ucu çatal şeklinde olan bir değnekleri vardı. Gövde, örekenin dayanağı, başı, iği gibi birçok küçük parçadan oluşur ve sadece yün zamanı monte edilirdi. Yere oturulur, örekenin dayanağı sağlam dursun, sarsılmasın diye dizlerin arasına alınır, işleme başlanır ve birazdan yünün ipliğe dönüşüp, çatal şeklinde ahşap bir çivisi olan "ğliteros" adlı alete sarıldığı görülürdü. Yünü sarar ve çivinin üstüne ilmik atarlardı.

Keten çok az yetişirdi. Keten demetleri ıslatılır ve çırpma aletiyle dövülürdü.

Dokumalar için genellikle hazır pamuk iplik paketleri satın alınırdı. Evin bütün "bambakera" (pamuklu) ihtiyacı evde bulunan dokuma tezgâhlarında dokunurdu. Erkek gömleği, peçete, havlu, genç kızların dokuduğu ve İstanbul'da "çarçafçı" diye çağrılan yaşlı kadınların sattığı yatak örtüleriyle küçük çapta bir ticaret yapılırdı.

Evin dokuma tezgâhlarında kadın gömleklerinin robasına el işlemesi yapıldıktan sonra ilave edilen parçalar ipekten dokunurdu. İpeğin en çok kullanıldığı yer genç kızların çeyiz hazırlığı sırasında dikip işledikleri masa örtüleri, ev süsleri ve peçetelerdi. Genç kızlar havluların kenarlarına renkli ipek ipliklerle çiçek, balık, kuş desenleri işlerlerdi.

Dokuma tezgâhlarında kumaş şöyle dokunurdu:

İlk önce dokuma tezgâhında dokunacak kumaşın uzunluğunu ve genişliğini oluşturan iplikler düz bir yerde uzunlamasına düzenlenirdi. Kumaşın uzunluğunu yerdeki iki çiviyle tespit eder ve bu arada hazır bulundurdukları büyük makaralara sarılı iplikleri yirmişer adet veya daha fazla olarak "diastra"dan[18] geçirirlerdi. Bütün makaralardan iplikleri alır ve ilk çiviye bağlar, sonra ellerindeki iplikle birbiri ardından kumaşın uzunlamasına ilerlerler, yani bir başa, bir sona ve tekrar... Çözgü ipliklerini ayarlayana kadar devam ederlerdi.

Renkli kumaş dokuyacakları zaman ona uygun renkli iplikler alınırdı. Alelade kumaşlar veya "dimito" dedikleri ketenden veya pamuktan iki iplikle sık dokunmuş kumaşlar dokuma tezgâhlarında "mitaria" ile (dokuma aletinde yumak) ayarlanırdı. Kadın gömleklerinde kullanılan ince gofre kumaşlar, bilhassa yaka kısımlarında elişi yapılan hassas kumaşların tümü dokunurdu. Bezler dokunduktan sonra yıkanıp temizlenir ve beyazlatılırdı, yazın sahildeki kumsalda iplere asılarak sabahtan akşama kadar bekletilirdi. Tekrar tekrar deniz suyuna batırılır ve tekrar asılırdı.

Bakır eşya

Günlük kullanılan mutfak eşyaları, maşrapalar, "sini" denen büyük tepsiler, "harani" (kova), ibrik, çamaşır teknesi, mangal hep bakırdan yapılırdı. (Kışın evlerde kömür yakılırdı, odun yakan sobalar sadece kahvehanelerde bulunurdu).

Kuyumcular

Erkeklerin eskiden kıyafetlerine taktıkları (zaman geçtikçe bu kıyafet tarzı azaldı) gümüş saat zincirlerini ve kadınların altın kaviça, harhali, kemer, yüzük, küpe gibi mücevherlerini satan kuyumcular vardı.

Demircilik Türklere ait bir meslekti. Kürek, çapa tamiri vb yaparlardı.

Fıçıcılık mesleğiyle (balık, su fıçıları, kovalar..) uğraşan esnafın dışında, bütün sene çalışan ve özelikle Türklerin harman zamanından sonra satın alması için lustrin denilen modern kadın ayakkabıları yapan bir iki kunduracı vardı.

18 Diastra. Dikdörtgen şeklinde uzunlamasına iki veya üç bölüme ayrılan ve içine makaraları döndüren tellerin çaprazlamasına bağlandığı ahşap çerçeve.

Macuncu

Paskalya'da seyyar satıcılar büyük yuvarlak teneke tepsiler içinde "yinatiko" adı verilen bir macun satarlardı. Şeker, incir, susam, ceviz, fındık, badem, fıstık ve Sakız adasından gelen sakız kullanılarak hazırlanan paskalya macunu üçgen şeklindeki 5-6 bölmeye yerleştirilirdi. Macuncular bu leziz tatlıyı avazları çıktığı kadar bağırarak satarlardı...

En "yinatiko" macun... burda... koşun... buyrun alın...

Bu sıfat "inatçı" anlamında kullanılıyordu. Çünkü macun o denli sertti ki, onu tavadan çıkarıp yalayabilmek için küçük çubuklara dolamak gerekirdi ve bu işlem zorlukla gerçekleştirilirdi.

Tavernalar

Meydanın etrafında nadir üzümlerden yapılı siyah şarap ve iştah açıcı mezeler sunan tavernalar bulunurdu. Şile'nin delikanlıları gayet şık giyinerek bu tavernalara gider, saatlerce sohbet ederek içkilerini yudumlar, sakince bir güzel eğlenir, laternadan çıkan nağmelerle neşelenir, kasap havası, zeybek, karşılama oynardı.

Hava kararkça meydanın görüntüsü değişmeye başlardı. Güzelim Şileli genç kızlar bayramlık elbiseleri ve boyunlarına dizili iki veya üç sıra altın zincirleri ve beşibiryerdeleriyle meydana çıkar, kemanın, zurnanın ve daha çok laternanın içli ve duygulu sesiyle sirto ve kalamatiano yaparlardı (el ele veya omuzlardan tutarak halay çekmeye benzer).

İşte o an bütün meydan, gençlikten, güzellikten, altından ve süslerden pırıl pırıl parlardı. Keyif içten, akıcı ve saftı. Hiçbir zaman en ufak bir anlaşmazlık veya hadise yaşanmazdı. Delikanlılar dans ettiği vakit genç kızlar meydanın köşelerine sıkışır ve gönüllerinin tercihini gururla iç çekerek seyrederlerdi. Sevdiği kız tarafından seyredildiğini bilen delikanlı çalım atarak çeşitli dans figürleri yapar, daha da güzel oynardı.

Delikanlılar, Smili'deki tavernaların da hasılat yapması için bazen eğlenceyi o yana yönlendirir ve orda devam ederlerdi. Genç kızlar da hemen onların ardından toplu bir vaziyette Smili'ye gelir ve zembillerin içinde "eğlencelik, kestane, fıstık, şekerli simit" satan satıcılardan alışverişe başlarlardı. Genç kızlar bu satıcıların en iyi müşterisiydi.

Şile'de yetmiş metre yüksekliğinde tertemiz kumu olan bir tepe vardı. Meşhur Kumbaba kum banyoları. Romatizma ve bel ağrılarından şikâyet edenler yaz aylarında kum banyosu yapardı. Dört km uzakta olmasına rağmen her zaman dolardı burası ve kum banyosundan umumiyetle kadınlar yararlanırdı.

Örf ve Âdetler

Dini bütün Hıristiyan olan Şileliler kiliseyi severler, kutsal olan şeylere asla küfür etmezlerdi.

Ayenana, Panayia (Meryem Ana) Adası, Şile'nin batı yakasında hiç durmadan gece gündüz akan bir çeşmenin bulunduğu Hristos (İsa) mevkii, Fenerin yanında bulunan sarp Aya Katrakilos kayası, Tarsanas'ın kayalıklarının üstünde ayazması olan küçük Aya Paraskevi kır kilisesi, bir kaynağın bitişiğindeki Aya Tetradi ve kasabanın birkaç deniz mili batı yönüne doğru, küçük bir burundaki Aya Merkuri'nin isimleri hep dindarlıklarının bir göstergesidir.

Aya Paraskevi ismi dışında sizlere söz ettiğim yerlerin hiçbiri Tevrat'tan alınma isimlerini haklı gösterecek bir konuma sahip değildi.

Şile'nin tek kusuru yaz aylarında hissedilen su eksikliğiydi. Yazın, caminin küçük kurnaları haricinde bütün çeşmeler kururdu. Türkler camiye girip namazlarını kılmadan önce bu kurnalarda aptes alırlardı. Cami avlusunda "Tris" (üçlü) denilen, üç büyük kurnasıyla büyük şadırvan daha vardı.

Türkler, Rumların su almak ve testilerini doldurmak için cami avlusuna girmelerine asla engel olmazdı. Az olan suyu bölüşürlerdi. Damla damla akan suyu testilere doldurmak için saatlerce beklenirdi. Elli kadar Rum kadın, bir o kadar da Türk kadın panayır havası içinde, yaz aylarında suyu akan tek çeşmeye gider, birlikte sabırla beklerlerdi. Bazen suyun tekrar akmaya başlaması için kamışla çekmek gerekirdi. Kamışı çeşmenin ağzına koyar kuvvetle nefes alır, suyu böylece çekmeye çalışırlardı. Kadınlar öncelik sırasını katı bir şekilde uygularlardı. Bazı Türk kadınlar öncelik sırası tutmadan egemenlik vasıflarına dayanarak, zorbalıkla öne geçmek isterdi. O zaman Şileli Rum kadınlar genelde iyi kalpli olan, muhafazakâr Türk kadınların desteğini de alarak duruma müdahale eder ve öncelik sıra-

sını tekrar kabul ettirirlerdi. Bekleme kuyruğunda sırayla bir Türk sonra bir Rum sonra yine bir Türkün testiye su doldurması yöntemi uygulanırdı. Bu yazılı olmayan ama herkes tarafından uyulan bir kural haline gelmişti. Her milletten sırayla bir kişi yöntemi. Bir Rum, bir Müslüman derlerdi. Türkçeleri bozuk olduğundan Müslüman diyemez "usulman" derlerdi. İşte böyle titizlikle hareket ederler, çıkan anlaşmazlıklara da en çok yarım saat içinde çözüm bulurlardı. Anlaşmazlıkların tartışıldığı süre zarfında birbirlerinin lisanını tam olarak bilmeyen iki taraf el kol hareketleriyle anlaşır ve olay barışçı bir şekilde nihayetlenirdi. Kavga bazen Rum kadının susmasıyla da biterdi. Antik çağlarda yaşayan Yunan trajedi yazarı Euripides'in yazılı metinlerinde şöyle bir cümleye yer verilir:

> " İki kişi öfkeyle kavga ediyorsa aralarından cevap vermeyeni daha akıllıdır."

Türk kadının saldırganlık gösterdiği ender durumlarda Şileli Rum kadın iyi kalpli, muhafazakâr Türk kadınların desteğini alarak saldırganlaşır ve dövüşürdü. Bununla ilgili Antik çağlarda yaşayan Yunan filozofu İsiodos'un şu lafını hatırlatmak isterim:

> "Yanlış ve kötü düşünen kişinin en büyük zararı kendinedir."

Bazı Şilelilerin kuraklık döneminde tekneleriyle su taşıyarak zengin olduğunu da söylemek gerekir. Tekneleriyle Hristos mevkiine gider, biraz tuzluca olan suyu testilere doldurur, kasabaya getirir satarlardı. Kuraklık zamanında ihtiyaçtan dolayı suyun tuzluluğu hoş görülürdü. "Hiç yoktan iyidir."

Şile'ye yerel özellikleri olan âdetler hâkimdi. Mesela Aya Yorgi ve panayır günü olan Pentikosti bayramında kızlar kayıklara biner ve adacıklara açılırdı. (Hıristiyanların Hamsin yortusu).

Panayır günü İstanbul'dan Şile asıllılar veya yabancı dindar ziyaretçilerle dolu, bayrak ve flamalarla süslenmiş, filarmoni orkestrasıyla ahenkli müzik ziyafeti çeken, pasaviola gibi dans müziği çalan, Halkidona Başpiskoposunu da taşıyan bir gemi gelirdi. Kadın, erkek, çoluk çocuk bütün Şileliler, Ano ve Kato Neohorion köyleri sakinleri dahil herkes sahilin her

noktasını doldurur, 15-20 tekneye binen genç kızlar denize açılır ve gelen gemiyi karşılamaya hazırlanırdı.

Bağ bozumunun topluca ve aynı zamanda yapılması âdeti de ilgi çekiciydi. Cana yakın kızlar usareli tatlı üzümleri toplarken birbirleriyle gürültülü bir şekilde şakalaşır, neşeli şarkılar söyleyerek etrafa neşe saçarlardı.

Bütün bu yerel âdetleri detaylı olarak anlatmaya sayfalar yetmez. Ben sadece en önemli saydıklarımı kâğıda dökeceğim.

Bayramlar

4 Aralık'ta Aya Varvara, Aya Sava, Aya Nikolas yortuları kutlanırdı. Bu yortular havaların iyice soğuk olduğu zamana rastlardı. Yortu zamanı kış kıyamet olur, kar yağar, her taraf bembeyaz olurdu.

On iki gün: Bu bayramda saraylı tatlısıyla "çirihta" denilen lokma tatlısı yenirdi.

Fota gününde (İsa'nın vaftiz edilmesi yortusu) denize haç atılır. Delikanlılar haçı çıkarmak için denize atlardı.

3 Şubat'ta Aya Simeon Yortusu kutlanırdı. Yortu günü vücudunun herhangi bir yerine bir işaret çizen erkek baba olduğunda çocuğunun da aynı yerde işareti olacağına inanılırdı.

Paskalya'dan önce perhizin başladığı ilk pazartesi gününe Temiz Pazartesi denirdi. Bu günde bir düğün mizanseni düzenlenir, gelinin evden kiliseye gidişi ve eve dönüşü canlandırılırdı. Bir erkek gelin kılığına girer, keman çalmak yerine huniler öttürülür ve "ela Hriste ke Panayia" şarkılarıyla tempo tutulup eğlenilirdi.

Bademi kırdım
İçine resmini çizdim
Tabağın içindeki elmayı
Genç kızlar yer

Ben zavallıyı da
Gurbet yer bitirir
Tralala... la tra lala... aman... aman...

1 Mart'ta güneş çarpmasından korunmak için küçük çocukların eline kırmızı beyaz bir ip bağlarlardı.

9 Mart'ta Ayion Saranta günü (40 azizin günü) kutlanırdı. "Maçi" denen bir yemek hazırlamak âdettendi. Mayalanmamış hamuru önce şerit şeklinde ince uzun keserek haşlarlar, ince kıyılmış soğanları tavada kavurur, sonra hepsini bir araya getirerek bir çeşit çorba pişirirlerdi.

Paskalya yortusundan bir önceki pazar günü Lazaros - Ton Vaion (İsa'nın mucizelerinden Lazaros'u diriltme) günü kutlanırdı.

Vayia Vayia ton Vayion (palmiye yaprağı)
Herkes balıkla kolyoz yer
Bir pazar sonra
Kırmızı yumurta kırar yer
Biz ve bizle birlikte dört kişi
Biz ve bizle birlikte on dört kişi
Tüm ülkeyi dolaştık
Lazaros'u bulamadık
Lazaros öldü
Sonra da dirildi
Artık dudaklarını kımıldatamaz
Artık korkusu da bitti.

Büyük Perşembe, Büyük Cuma günleri, yumurtalar kırmızı renge boyanır, mercimek kaynatılır ve yenir. Yudas'ın (İsa'ya ihanet eden ve onu ihbar eden havari) kuklası yapılır, içi saman ve çaputla doldurulur. İsa'nın temsili naaşı (epitafios) ayin sonrası kiliseden çıkarılıp sokak sokak dolaştırıldığında Yudas'ın kuklası ateşe verilip yakılır.

Epitafios (İsa'nın temsili naaşı) günü, köy halkı yanlarına on iki okunmuş yumurta, Büyük Perşembe günü çörek yapmak için yoğurdukları hamurdan kalma biraz hamur parçası ve bir dal palmiye yaprağı (vayia) alarak kiliseye giderlerdi. Oruçlarını okunmuş yumurtaları yiyerek bozarlardı. Okunmuş yumurtaların ayrıca tahtakurularını uzaklaştırmak gibi bir sihire sahip olduğuna inanılırdı. Yumurtaların kabuklarını atmaz, daha verimli olması için asmaların dibine atarlardı.

Lambri - Paskalya Bayramı'nda genç kızlar keman ve laternaların eşliğinde danseder, eğlenirlerdi.

Paskalya haftasının son üç günü Zoodohu Piğis (Meryem Ana Yortusu) gününden Aziz Tomas'ın kutlandığı pazar gününe kadar süren üç günlük eğlenceler, "Pentikostis" (Hıristiyanların Hamsin Yortusu) bayramı, Kutsal Üçlü bayramı, İstanbul'dan vapurla Şile'ye ibadet etmeye gelen misafirlerle kutlanan panayırlar... Böyle günlerde genç kızlar da kiliseye giderdi.

Yüz, hatta yüz elli, belki iki yüzden fazla, belki daha da fazla sayıda genç kızlar sıra sıra dizilirdi. Delikanlılar, meydanın bir köşesinde oturan kızların yanına keman çalan çalgıcıları yollardı. Kızlar önce teker teker el ele tutuşarak dansa kalkar, kısa bir müddet sonra da dans ederek meydana doğru ilerlerlerdi. Dans kuyruğunun sonunda dans etmesini beceremeyen, çoğu zaman atılan çiçekleri toplayan 4-5 yaşındaki küçükler de yer alırdı.

Halayda başı çekenin çok marifetli olması gerekirdi. Bunu başaran çok kadın vardı. Halay bir süre sonra artan kalabalıktan sıkışır, dört beş defa katlanır, kızlar sırt sırta gelir, çarpışmaları önlemek için de becerisini gösteren her halükârda dış tarafa çıkmayı başarırdı. Kızların yüzü dış tarafa, yani seyircilere dönük olurdu.

Paskalya'dan sonraki pazar günü ve devam eden hafta Paskaloyortu yapılırdı. Değişik mahallelerden toplanan genç kadınlar sevinç ve mutluluk içinde işlerinden sonra bütün bir hafta şarkı söyleyerek dans ederlerdi.

"Sirto", "Kalamatiano" ve bazen zıplayarak oynanan "pidihto" en sevdikleri danslardı.

Ayrıca halayın üçüncü kızıyla, birinci kızının, dördüncüyle ikinci kızının... çaprazlama tutuşarak ve bir öne bir arkaya adım atarak yaptıkları bir dans vardı. (Megara yöresinin trata dansına benzer).

Ağustos ayının ilk altı günü uğursuz sayılırdı (drimes). Anneler "drimeler" çarpar korkusuyla çocukların denize girmesine ve yüzmesine müsaade etmezdi. Eğer vücutlarının bir yerinde yara veya kesik varsa kurtlanır korkusuyla asla yıkanmazlardı. Delinecek korkusuyla çamaşırları yıkamaktan da sakınırlardı.

Aya Yani Ateşi ve Klidonas Yortusu

Klidonas Yortusunda yakılan Aya Yani ateşleri yortunun en güzel âdetleri arasında yer alır. Bu yortuda, İsa'yı kutsayıp, vaftiz eden Aziz Prodromos'un doğum günü kutlanır.

Ben öncelikle tüm Yunanistan'da kutlanan Aya Yani gününden, daha sonra da Şile'nin Klidonas'ından söz etmek istiyorum.

Aya Yani günü ateş yakma âdeti Yunan-Roma tarihinin putperestliğe dayanan törenlerine dayanır. Bizanslı ve Batılı yazarlar asırlar boyunca hep bu âdetten, Hıristiyan âlemine yayılmasından ve putperestliğe dayanan öz geçmişinden söz etmişlerdir. Bazı uzmanlar, İncil yazarı Lukas ve İoannis'in yazılarına dayanarak bu âdetin Hıristiyanlara mahsus olduğunu iddia ederler. Lakin bu âdetin karanlık putperestlik yıllarından kalma olduğunu ve ateşe tapma törenlerinin çok tanrılı yıllarda, sadece yaz dönencesi süresinde tanrıça Hestia'nın (Yunan ve Roma mitolojisinde aile mutluluğunu simgeleyen Zeus'un kız kardeşi bakire tanrıça) onuruna düzenlendiğini kabul etmek gerekir.

Aziz Avgustinos'un yazdığı metinlerde, kilise büyüklerinin bu tür ateşler yakan Hıristiyan'ları kınadığından söz edilir. Gerek Batı gerek Doğu kilisesinin yasaklamalarından da anlaşıldığı gibi bu âdet putperestlik yıllarından kalmadır. MS 7. yüzyılda toplanan sinodun kararıyla "ateş" kullanımı kesinlikle yasaklanmıştır:

> "Bu yasayla bayram günlerinde evlerinin ve iş yerlerinin önünde eskiden kalma geleneklere dayanarak ateş yakmak ve üstünden atlamak âdeti men edilmiştir. Bu âdeti gerçekleştiren kişi din adamı ise ıskat, halktan biri ise aforoz edilecektir."

Kilisenin günümüzde bu yasayı uygulamak için harekete geçmemesini asırlar sonra artık bunun dini özelliğini kaybederek örf ve âdete dönüşmesine yormak gerekir. Bazı ananeler bile zaman aşımına uğrar ve kaybolurlar.

Yunanistan'ın birçok yerinde Aya Yani günü ateşler yakılır. Savaş sonrası yıllarda artık eskiden uygulanan merasim kurallarına uyulmaz, yaş-

ça büyük kişilerin katılımı olmadan, küçük çocukların serbestçe ateş yakarak oynadıkları bir oyun şekline dönüşür. Açık arazilerde yangınların çıkmasını önlemek için yıl boyunca ateş yakmayı, ateşle oynamayı tehlikeli sayıp yasaklayan ve suç sayan emniyet görevlileri Aya Yani gününde hoşgörülü davranır ve çocukların ateşle oynamasına göz yumarlar.

Katoliklerin Azizlerinden Aya Eloi de [Saint Eligius] aynı yasaklamaları şöyle dile getirmiştir:

> "Aya Yani bayramı veya başka Azizlerin bayramlarındaki güneş dönencelerinin danslarla ve şeytani neşidelerle kutlanması yasaktır."

Hıristiyan halkı ise din adamlarının devamlı olarak koyduğu çeşitli yasaklara rağmen inatla bu âdeti sürdürmeye devam etti. Genel olarak bütün insanlar geleneksel itikatlarını sürdürme arzusundadırlar. Bu asırlar boyu değişmeyen, evrensel geçerliliği olan bir kanundur.

Antik çağlarda yaşayan halklar dini ayinleri sırasında geçmiş dönemlerde yer alan inançlara da yer verirdi. Kutsal ateşin bitmek tükenmek bilmeyen devamlılığı, Kritominoiki (Girit-Minoiki) dönemi mezarlıklarından ve Antik Yunan dünyası döneminden kalma birçok kutsal mağaralarda bulunan küllerden anlaşılır.

Aya Yani ateşiyle ilgili araştırma yapan birçok aydın araştırmacı bu geleneğin, tarihte bile bahsedilmeyen, kaybolmuş antik halkların, güneşe tapma inancından kaynaklandığına karar vermiştir.

Bazı araştırmacılar ise, antik halkların günahlarından arınması, temize çıkması, o dönemlerde görülen salgın hastalıkların veya diğer korkulu şeylerin uzaklaştırılması için, hiçbir kuvvetin karşı koyamayacağına inandıkları, mucizeler yaratabilecek güce sahip olduğu düşünülen ateşi yakarlardı.

Bizanslıların da aynı şekilde düşündüğünü kendi yazarlarının yazdıkları yazılardan tespit ederiz:

> "Meydanlarda senede bir kere yakılan ateşler salgın hastalıkları önler ve arınma anlamına gelir."

Tavyetos tepesiyle başka bir iki yerde Profitis İlias'ın onuruna ayin ateşi yakma antik çağlardan kalma bir âdettir. Günümüzün çağdaş düşünürleri bu ayinlerdeki ateşlerin Profitis İlias merasimleri için yakıldığını iddia eder.

Dünyamızda yaşayan bütün halklar ezelden beri ateş gücünün her türlü olumsuzluğu, felaketi kovabilme kudretine sahip olduğuna inanır. Bu gücün artması için mayıs ayında toplanan çiçeklerden taçlar, kurutulmuş dut ağacı dalları, buğday taneleri ve daha birçok kolay tutuşan maddeler ateşin gücünü artırmak için devamlı olarak ateşe atılır.

Yunanistan'ın birçok yöresinde eski yıllarda, halk Aya Yani ateşinin üzerinden üç kere atlayan bekâr kız ve erkeklerin o yıl içinde evleneceğine, çocuk sahibi olmak isteyen genç evlilerin erkek çocuğa sahip olacağına ve yaşlıların o yıl içinde ölmeyeceklerine inanırdı. Yunanistan'ın, Traki, İpiros, Peloponiso yörelerinde ise, kucağında bebekleri olan kadınlar nazar değmemesi için ateşin üzerinden üç kez atlardı. Bu âdete Anadolu'nun birçok yöresinde de rastlanır.

Aya Yani ateşinin, çok eski yıllarda iki kuru dalın birbirine sürtülmesiyle ateşin keşfinden önce, şimşeklerin çakmasından çıkan ateşi insanoğlunun asırlarca muhafaza etmeye çalıştığı dönemlerden de kaynaklanabileceği düşünülür.

Bizler de çocukken Aya Yani ateşinin üzerinden atladık, yaprakları ipek böceğini besleyen kuru dut dallarını, eski çamaşır teknelerini, kuru asma dallarını ve daha birçok kolay tutuşan nesneyi ateşe attık. "Kötü yıl git-Hayırlı yeni yıl gel" diye bağırıp kötü büyülerin bozulmasını diledik. Hep bir ağızdan şarkılar söyledik...

Bitler, bitler kaçın
Tahtakuruları geberin
Tahta mızraklı Aya Yani
Sizi mızraklamaya geliyor

Halk bu âdete doğru anlamını bilmeden Klidonas adını vermiştir. Eski Yunancada "kleizo " kelimesinin anlamı methetmek, övmek, göklere

çıkarmaktır. Halk ise "klio" kelimesinden kaynaklandığını düşünüp Klidonas'a "klio" anlamında kilitlemek manasını vermiştir. "Harani" denen bakır çanağın içine küçük anahtarlar atılması işte bundan dolayıdır.

Klidonas için yazılan şarkıların birinde:

Klidonas'ı açın
İçinden kalelerle savaşan
Her zaman galip çıkan
Yakışıklı, çıksın
.....
Güzellerden bana ne fayda
Alımlı, hoş olanlar benim neyime yarar
Kalbimin anahtarlarını
Başkası elinde tutar

Klidonas'ın antik yıllara dayanan bir kehanet tarzı olduğu düşünülür. Gerçi bu tarz bir müneccimlik hiçbir Yunanlı yazar tarafından tasvir edilmemiş ve yazılmamıştır. Buna rağmen bu kelimeye Herodotos, Eshilos, Euripides ve hatta Homeros'un yazılarında rastlanır. Bizans yıllarında bugünkü anlamıyla eşti. Klidonas halk arasında ihtiyacı olanların her zaman başvurabileceği kutsal bir kehanet makamıydı.

Şimdi biraz da Şile'nin Klidonas'ından söz edelim:

Genç kızlar her sene Aya Yani günü arifesinde Klidonas'ı kutlamak için güneş battıktan sonra mahallenin herhangi bir evinde toplanırdı.

Ailenin tek kız çocuğu gelin gibi giydirilip süslenir, başının üstüne "rokapati"[19] konur, etrafı görmemesi için beyaz ipek mendille yüzü örtülürdü. Kızlar sırayla rokapatinin içine altın, duble,* beşibirlik, harhali, çakato atarlardı.

Kızlardan biri eline bakırdan bir "harani" (kova) alır ve diğer arkadaşlarıyla birlikte gece vakti güle oynaya mutluluk içinde hep birlikte sahile inerlerdi.

* Duble: Normal altınların iki misli büyüklükte olduğu için duble denen Avusturya altını –ç.n.

19 Rokapati: Örekenin ortası delik, tepsi gibi yuvarlak olan parçası.

Yeni yılın hayırlı olmasını dileyen şarkılar söylerlerdi:

Yeni yıl misali
İlk göz ağrısı çocuğunu
Anne
Buz gibi suları getirmeye
Yolladı.
Delikanlı ve annesi içsin
Delikanlı ve kız kardeşi içsin
Sultan anne oturur
Kuzey rüzgârı uyur
Mağrur güney rüzgârı
Islık çalarak eser
.....

Sahile varan kızlar dizlerine kadar denize girer, elinde "Harani"si olan kız kırk dalgadan " konuşulmayan" suyu toplamaya çalışırdı. Haraniyi doldurur, sonra yine şarkı söyleyerek eve dönerlerdi.

Eve varınca "Hayırlı yıl" tabir ettikleri kızı soyar, her biri daha önce "rokapati" üzerine koyduğu altın veya kıymetli cisimleri alır, yeni yıldan beklentilerini dile getirir, dizeler söyler ve bu sefer haraninin içine yüzük, haç, düğme, anahtarcık gibi kıymeti olmayan cisimler atar ve haraniyi evin dışında, yıldızların altında sabaha kadar beklemeye bırakırlardı. Bu arada üzerinden atlamak için ateşler yakılırdı. İlk olarak giydirilen kız atlar, daha sonra her genç kız ateşin üstünden "Kötü Yıl dışarı-Hayırlı Yıl içeri" diye avaz avaz bağırarak üç kez atlardı. Mahallenin küçük büyük bütün çocukları atlamaya devam ederken, kızlar eve sabaha kadar sürecek eğlencelerine dönerlerdi. Sabahın erken saatlerinde hava ağarmaya başlayınca ailenin tek kız çocuğunu tekrar süslerler ve şarkılar söyleyerek sahile inerlerdi. Önce yüzlerini yıkar, sonra ellerindeki kaplara deniz suyu doldurur, içine küçük taşlar koyar, evlerine dönünce, evin bütün köşelerine kötü ruhları kovmak ve onlardan arınmak için bu suyu serpiştirirlerdi. Kötü ruhlardan kurtulmak için aynı zamanda dış kapının üstüne sarı çiçekler açan ısırgan otu yerleştirirlerdi.

Bu merasim de nihayetlenince bütün kızlar birlik olur, ailenin tek kız çocuğunu üçüncü kez süsler, gözlerini iyice örter, haraniyi ortalarına alır ve hep birlikte aşağıdaki dizeleri makamla okurlardı:

Klidonas'ı açınız
Kadifeleri döşeyiniz
Kral ve Kraliçe
Geçecek

Bu arada sırayla gözlerini kapar, "haraninin" içinde bulunan cisimlerden bir tane alır avuçlarının içinde sıkı sıkı tutarlardı.

İşte o zaman "Hayırlı Yıl" rolündeki kız, elinde cisim olan kızın avucunu açarak içindekini gösterir. Bu arada başka bir kabın içine önceden hazırlanmış kâğıtlarda dizeler vardır. "Hayırlı Yıl" bu dizelerden birini çeker ve okur. Dize şans eseri yöneldiği kişiyle uyumluysa ve hayırlı bir gelecek vaat ediyorsa genç kız mutlu olur, güler ve kendisiyle birlikte arkadaşları da sevinir. Aksi takdirde hepsi çok üzülürler, zira Klidonas'ın yeni yıl ve gelecekteki hayatlarına ilişkin öngörülerine bütün kalpleriyle inanırlar.

İşte bu dizelerden örnekler:

Bodur boylu incime
Çıkar çıkmaz sokağa
Koca bulmak neyine

Meyvesizdir ağacım, balsızdır arım
Kara bahtım, kör talihim yetmedi
Hangi acılar daha bekliyor beni

Bazen herkesi kahkahadan kırıp geçiren alaycı veya komik dizeler de yazılırdı. "Bunları Klidonos'a anlat" deyimi işte böyle dizelerden kaynaklanır:

Kaşların arasında iki eşek tepişir
Biri ipi çekerken öteki de semeri

Ay bu ne güzellik, ne lahana, ne pırasa
Cüppeli tavuk gibi sırtı kambur gövdeli

Dön de bak bumburuşuk ensene
Fareler cirit atar az buraya gelsene

Şilelilerin bu güzel geleneği felaket yılından yirmi sene kadar evvel yok olmaya yüz tutmuştu. Sadece yaşlı hanımların belleklerinde tatlı bir anı olarak kaldı. Bana da bunları kasabanın asil hanımefendilerinden Maria Sarkopulu anlattı.

Şile'de "Kui" adını taşıyan kilise meydanında kurulan ve üç gün süren Paskalya eğlenceleri de başka bir güzel âdetti. Bu eğlence dolma tabanca ve maytap sesleriyle yaşanan Paskalya töreninden sonra başlardı. "Kui" kelimesi Türkçe kuyu kelimesinden alınmıştır. Su kemeri inşa edilmeden önceki eski yıllarda kasabanın meydanında tulumbayla su çekilen derin bir kuyu varmış. Şile'nin hemen hemen bütün su ihtiyacını bu kuyu karşılarmış.

Eğlence daha sonra, ismini eskiden faal olan değirmenlerden alan Smili'ye kayardı. Yörede, Yunanca "Milos" denen değirmenler varmış. Daha sonraki yıllarda, büyük teknelerin Pirgos ve Varna'dan has un getirmeye başlamasıyla bu değirmenler kapanmış. Şileliler "haydi S-mili'ye gidelim" derlermiş. "S" harfi Yunancada "oraya" anlamına gelir.

Alamana panayırı

Eğlencelerin en büyüğü Şile zenginliğinin ana kaynağı olan, eylül veya ekim ayında palamut veya torik[20] avlamak için tertiplenen Alamana panayırıydı.

Özel olarak yapılmış, süratli hareket edebilen, güçlü kuvvetli delikanlıların çektiği dört veya beş çift küreği olan on beş balıkçı teknesi, "gripus" denilen 15-20 metre genişliğindeki ağlarıyla gece boyunca avlanır, her sabah sahile canlı canlı yığınla palamut yığardı. Bu palamutlar en fakir Şilelinin bile alabileceği kadar düşük fiyatlarla çift olarak satılırdı.

20 Toriki: Tuzlanarak lakerda yapılan büyük palamut. Akrabaları olan ton balığından ayırt etmek için kulanılan "riki" kelimesi torik kelimesinden kaynaklanır.

21 İstanbul'un balıkpazarı. Devlet Balıkhanesi. Balıkçı yakaladığı balıkları "madrapaz" denilen özel bir kayıkla devletin balıkhanesine teslim ederdi. İlgili görevliler vergisini alıkoyduktan (% 10 Osmanlı Kamu Borçları dairesi) ve diğer masraflar çıkarıldıktan sonra balıkları açık artırmayla satardı.

Tekneler kıyıya iki üç kez balık boşattıktan sonra balıkların büyük kısmı İstanbul'un[21] balıkhanelerine yollanırdı. "Matrapazlar" tarafından yok pahasına satılan balıklar çoğu kez tartılmadan satılırdı. Şileliler eğer o dönemde ticari düşünceye sahip olsalardı, hatta biraz ileri görüşlü olsalardı tüm maddi sorunlarını çözebilirlerdi. Avladıkları palamutları yok pahasına İstanbul'da satmak yerine, İstanbul'da çalışan Şile asıllı fıçıcılarla anlaşarak kooperatif kurabilir, palamutları Şile'de tuzladıktan sonra büyük tüccarlara daha pahalıya satabilirlerdi. Palamut İstanbul pazarına en çok Şile'den giderdi.

Palamut avını seyretmek ayrı bir zevkti. "Bayırcı" diye adlandırılan bir kişi, kara tarafındaki rasathanenin üstüne çıkar, geniş, alacalı bulacalı kuşağını herkes tarafından görülecek şekilde hızla sağa sola sallar, yüksek sesle "Varda bree... Mola bree" diye var sesiyle haykırır ve balıkçı teknelerini balık sürülerine doğru yönlendirirdi. Denizdeki balık sürülerine kendilerine has konuşma dillerinde "alay" derlerdi. Balık ve balık yavrularını mahveden dinamit veya diğer yasaklanmış avlanma yöntemlerini o günlere dek hiç tanımamış olan mübarek deniz, balıkçı teknelerinin ağlarını bolluktan tıka basa doldurur, adeta taşırırdı.

Hamsi, istavrit, uskumru da bolca avlanırdı. Büyüklerin vakti yetmediği veya bunlara tenezzül etmedikleri için midye, pavurya avı genelde küçük çocuklara kalırdı.

"Alamana" denen büyük deniz avı Meryem Ana Bayramı günü, 15 Ağustos'ta (eski takvime göre) başlardı ve iki dönemde yapılırdı. Bunun için alamana kayığı, ağ, balıkçı barakası ve sermaye gerekirdi.

Haziranda başlayan "meremeti" (ağların tamir edilmesi) ağustosa kadar sürerdi. Köyün kadınları, genç kızları eskiyen ağları yenileriyle değiştirir, gerekirse örerek tamir ederlerdi. Erkekler balıkçı barakalarında[22] ağlarını ve bütün sezon kıyıya çekili duran teknelerini boyar, kalafatlar, teknenin başındaki tahta heykel süslerini yaldızla parlatır, tamir ederlerdi.

Alamana zamanı, yazılı olmayan, centilmenlik esasına dayanan bir anlaşmayla ekim sonuna kadar aralıksız çalışmak üzere 23 ile 25 kişilik bir ekip kurulurdu.

22 Sahilde giriş katına kayıklar bağlanan, dışardan merdivenle çıkılan ikinci katına ağlar, kürekler ve balıkçılıkta kulanılan çeşitli aletler konan, etrafında ağları asıp kurutmaya yarayan yuvarlak bir balkonu olan baraka.

15 Ağustos'tan 14 Eylül'e kadar olan sürede Şile yakınlarında ava çıkarlardı. Balıkçı ekibi evlerinde çırakların kendilerini çağırmasını beklerdi.

14 Eylül "Stavros" (Kutsal Haç Yortusu) günü başlayan ikinci dönem ekim ayı sonuna kadar devam ederdi. Bu dönemde bütün ekip, müretteba, yardımcılar, tekneler Boğaz'dan Şile'ye kadar, hatta daha da öte Soani, Riva yakınlarına, Mariolari'ye kadar sahilin değişik yerlerinde dolaşır, bekleşirlerdi.

"Stavros" bayramı günü "Ayiasmos" yapılır, yani ayazma denilen kutsanmış suyla tekneler takdis edilir, stavros (haç) çiçeği alınır ve sahilde taş kulübelerin bulunduğu değişik yerlerde toplaşılırdı. İşlerin ters gittiği veya balık avlayamadıkları zamanlarda Türk tekneleri de papazı çağırır, "Ayiasmos" yapardı. Bunun nedeni teknelerinde çalışan gemicilerin genelde Rum olması da olabilir.

Alamana süresince geçici olarak çalışan personel, işe başlarken çalışması karşılığında avans olarak bir çuval un veya bir miktar para alarak evine bırakırdı. Alamana havanın durumuna göre ekim ayı sonunda bittiği zaman hesaplar yapılır, ön ödemeler ve bütün masraflar çıkarıldıktan sonra kalan para paylaşılırdı. Avın iyi gittiği senelerde kişi başına temiz 10-12 altın lira kalırdı. Avın sona ermesiyle başlayan patronların geleneksel eğlencesinde kemancıların alınlarına altın liralar yapıştırılırdı.

Alamanada kullanılan ağlar, avlanacak balığın ebadına uygun delikler bırakılarak uzun, ince ve sağlam iplerden örülürdü. Etrafı uzunlamasına kıl gibi ince iplerle donanırdı. Ağın bir kısmına mantar diğer kısmına da kurşun takılırdı. Böylece dikine denge sağlanır, mantarlı kısım suyun yüzüne çıkar, kurşunlu kısım denizin dibinde kalırdı. Kurşunları çok olanlara deniz dibi ağları, mantarları çok olanlara da köpük ağları denirdi. Köpük ağları daire şeklinde atılır, "alay" olarak tabir edilen balık sürüsünü içine hapsederdi. Balıklar çırpındıkça ağlar daha da açılırdı. Bu ağlar "kri-kri" veya "çember ağ" biçiminde mükemmelleştirildi. Kurşunların bağlı olduğu ipe, iplerin geçirildiği çemberler takılır, böylece denizin dibine batan ağın alt tarafı çekilerek kapatılır ve ağ içi balık dolu bir torbaya dönüşürdü.

"Difano" denilen iki cepli bir ağ daha vardı. İç kısmı toriğin, dış kısmı palamutun yakalanabileceği genişlikte deliklere sahipti.

Palamutlar derin olmayan, tertemiz sulara sahip Azak Denizi'nde yumurtadan çıkar, Karadeniz'de büyür, kış mevsimini geçirmek için Ege Denizi'ne göç eder ve ilkbaharda tekrar Karadeniz'e geri dönerler. 70 santimetre büyüklüğe ulaşanlara torik denir. Şahane bir tadı olan lakerda, işte bu torikler tuzlanarak yapılır. Bazı yıllarda torik, bazı yıllarda ise palamut daha çok avlanırdı. Balıklar, kuşların göçü gibi sürü şeklinde aralarındaki mesafeyi koruyarak Boğaz'ı bulana kadar yekpare halde hareket ederler.

Tekneler palamut avına ikişer ikişer çıkar ve gözcünün verdiği talimatlar yönünde ihtiyatla hareket ederlerdi. Her birinin dört-beş çift küreği olan teknelerin pruvasında balık sürülerini ve atılan ağları görmek için etrafı kolaçan eden "gözcü"nün çıktığı üç metre yüksekliğinde bir direk olurdu.

Gözcü uygun zamanda var sesiyle,

– Varda bree, molaaaaaa bree, diye haykırır, el kol hareketleri yaparak tayfaların süratle kürek çekmesini sağlardı. Böylece tekneler ağlarını denize atar ve olanca güçleriyle ters istikamete yönelir, ağlar balıkları içine alacak bir şekilde kapalı yuvarlak bir çember halinde şekillendirilirdi. İşte o zaman tekneler hemen çemberin içine girer denize taş atar, değnek vuruşları ve ayak sesleriyle sürüyü alt üst eder, sürü dağılır ve duvara çarpar gibi ağların içine düşerdi. Palamudun dikenli yüzgeçleri ağın deliklerine takılır, balık öylece sıkışır kalırdı.

Balık eğer küçükse ağdan kaçmayı başarır, çok büyükse ağın deliğine sığmaz kurtulurdu. Akşam vakti palamut avı bitince etrafı aydınlatmak ve daha iyi görebilmek için geminin pupasında çıra yakarak ağları temizlerlerdi. Mehtapsız gecelerde sürüyü yakamozların yardımıyla fark ederlerdi. Böyle gecelerde deniz ateş almış gibi bir görünüme bürünürdü. Sürünün hareket etmesiyle denizde bir çalkantı olur ve yakamozlar sayesinde sürünün geçişi gözle görülürdü.

Genellikle sahillerde büyük sürüler halinde dolaşan istavritler "gripos" denilen bir çeşit balık ağı veya köpük ağlarıyla yakalanırdı. "Bayırcı" denilen kişi bir tepenin üstüne çıkar ve balık sürüsünü görür görmez,

– Molaaaaaaa, diye var sesiyle haykırır, kemerini çıkarıp havada sağa sola sallardı.

Griposu 10-12 tayfasıyla bekleyen tekne, bayırcının talimatlarına uyarak ağları yarım çember şeklinde denize atardı. Tayfalar derhal karaya çıkar ve griposu iki yanından çekmeye başlardı. Bu arada gemide kalanlar çeşitli vuruşlarla sürüyü allak bulak eder ve griposun torbasına doğru yönlendirirlerdi.

Bayırcıyla gemi patronu "Yok balığı iyi toplayamadın, yok sinyali doğru vermedin" diyerek çoğu kez kardeş, yakın akraba veya dost olmalarına rağmen, tekne ağzına kadar balık doluncaya kadar küfürleşir, kavgaya tutuşur, hatta dövüşürlerdi. Tekne dolup taşar, balıklar küfelerle sahildeki barakalara taşınır, etraf köylere dağıtılır ve bir o kadar balık da denize atılır, ancak ondan sonra memnun kalınırdı. "Eee, gördün mü, balığı nasıl toplamışım" veya "Eee! Balığın yerini nasıl da tam söylemişim" diye birbirine sataşır, gülüşür, laf atarlardı.

Küçük balık çeşitlerini, tekirleri, hamsileri, küçük kefalleri, karides ve pavuryaları 50 metre uzunluğunda griposu olan iki-üç balıkçı sahilleri dolaşarak avlardı. "Tavası tam bir Amvrosia" (antik çağlarda Tanrıların leziz yemeği). Temmuz ayında amatör olarak çıktığımız balık avlarını ve sonrasında sahilde avlarımızı pişirip yediğimizde aldığımız o lezzeti asla unutamadım...

Tekirler ve iskorpitler küçük enli, üç katlı, mantarları ve kurşunları aynı iplere bağlı barbunya ağlarıyla avlanırdı. Ağların dış tarafındaki delikler büyük, iç tarafındakiler küçüktü, böylece balık büyük delikten geçerken ağın iç tarafına takılarak yakalanırdı. Mevsimi mayıs-haziran aylarıydı.

Lüfer haziran ve ağustos ayında çapariyle, uskumru kasım sonu, aralık aylarında yemli oltayla yakalanırdı. İzmaritleri ve kayabalıklarını çocuklar kamışlı oltayla avlardı.

Levrek ve kefal Alamana zamanından sonra özel dönemlerde avlanırdı. Bu balıkların meraklısı azdı, yakalanan balıklar İstanbul'a yollanırdı.

Düğün Yemeği

Düğün davetini gelin ve damadın yakın akrabalarından olan bir iki kişi üstlenirdi. Düğün yemeğine katılmak için özel olarak davet edilmek gerekirdi. Nikâh töreni için önce kiliseye gidilir ve keman çalan saz ekibi eşliğinde eve dönülürdü. Gelinin yüzü gelin telleriyle süslenmiş duvakla örtülü olurdu.

Gelin eve vardığı zaman yüzünü açar, minderinde hiç kıpırdamadan oturur, yapılan ikramları, akrabalarının dualarını ve temennileri gururla dinler, etrafı seyrederdi. Düğün masası hazırlığına da hiç katılmaz, kasılıp durur, gelin olmanın tadını çıkarırdı. Ailesi ve akrabalarının da arzusu zaten buydu.

Düğünlerde nohutlu et, etli patates, etli dolma ve mutat "rizomeli" denilen ballı pirinç tatlısı gibi özel yemekler hazırlanırdı.

Sonrası... bir ile üç gün süren eğlenceler. Gelinin ve damadın evine gelen misafirler ve akrabalar dans eder, sabahlara kadar eğlenirlerdi. Düğün şenlikleri eşsizdi.

Gelin ertesi gün kirvesine (kumbara) ikram olarak "kulikia" yollardı. Kulikia bir fırın tatlısıydı. Tavuk haşlanır, suyunda balla birlikte pirinç pişirilir, kocaman çorba taslarına iri beyaz ve pembe şekerlerle süslenerek yerleştirilir ve öylece ikram edilirdi.

Çeyiz Alayı

Gelin çeyizlerinin keman sesleri eşliğinde dolaştırılması âdeti de çok güzeldi. Hazırlanan çeyiz düzenli bir şekilde "sinia" denilen kocaman tunç tepsilere yerleştirilir ve damadın evine yollanırdı.

Bu arada birbirinden güzel genç kızlar "rizomelo"[23] konan büyük tepsileri ellerine alır, damadın ve gelinin akrabalarının ve kasabanın kalburüstü kişilerinin evlerine giderek boşaltırlardı.

Bu düğün hediyesini kabul eden evler, boşalttıkları tepsinin içine akrabalık bağı derecesine veya maddi durumlarına göre bir gümüş sikke, çeyrek, mecidiye koyarlar, tepsiyi boş göndermezlerdi.

23 Rizomelo: Pirinç ve bal karışımı.

Nazar Değmesi

Anneler çocuklarında bir keyifsizlik hali görseler nazar değdi korkusu yaşarlardı. Bu durumda teşhis ve tedavi birlikte yürütülürdü.

Tertemiz bir tabağın içine su konur, anne çocuğunu kutsar gibi devamlı haç çıkartır, küçük parmağını zeytinyağına değdirerek azıcık alır ve bir tabağa damlatırdı. Eğer yağ zerrecikleri kaybolursa korkunun boşa olmadığı, yani çocuğa nazar değdiği anlaşılırdı. "Göz patladı, nazar gitti", denirdi.

Korku Hastalığı

Liğokerna Hanım korku hastalığını tedavi etmede pek mahirdi. Önce haç çıkartır ve mırıldanarak Allah'a niyaz ederdi. Sonra kullanılmamış bir sabun parçasını hastanın göbeğine sarıp öylece birkaç gün bırakırdı. Açıldığında deride görülen şişlik hastanın iyileşmiş olduğuna işaret ederdi.

Hastaları tedavi etmek için bir sürü kocakarı ilacı kullanılırdı. Bir sağaltıcı hanımın ilacı olan yılan boynuzu da bunlardan biriydi. Kadın yılan boynuzunu suya daldırır, üç gece yıldızların altında bekletir ve hastaya bundan üç yudum içirirdi.

Yılancık Hastalığı

Hastalıktan kurtulmak için önce haç çıkartılır ve Allah'a niyaz edilirdi. Sonra ateşte ısıtılan bir tuğla kırmızı bir bezle alınır... astropetra dedikleri siyah renkli yuvarlak bir taşla vücut nazikçe ovuşturulurdu.

Bir zamanlar gelincik kovmak için de sihirler yaparlardı. Kırmızı bir bez alırlar, üstüne kurutma kâğıdı koyup yakarlar, sonra da hayvana dönerek nazikçe " Ne olur git... hayde hayde lütfen git..." diye yalvarırlardı.

Sarılık

Sarılık ateşli hastalıklarda kullanılan bir yöntemle iyileştirilirdi. İki kaşın arasına bıçakla haç şekli çizilir, üstüne biraz pamuk konur ve yara kabuğunun kuruyup düşmesi beklenirdi. Bazen de dilin alt kısmı çizilirdi.

Kalça, Bel Ağrıları

Bu ağrılardan kurtaracak sağaltıcı hanımların uzmanlık kazanması için ikiz çocuk doğurmuş olmaları şarttı. Hasta önce yatağa yüzüstü uzanırdı. Uzman bir eliyle hastanın elini tutar, diğer eline baltayı alır, bir ayağıyla hastanın beline hafifçe basar ve hastanın mutlak surette cevaplaması gereken çeşitli sorular sorardı:

– Söyle bakalım.... Ağrın neden tuttu?
– Sen neden yaramaz çocuklar doğurdun?
– Bu çocukları bana Allah verdi...
– Ben de iyileşmek için hastalandım..

Bu konuşmaları üç kez tekrarladıktan sonra uzman ağrıyan yere baltayı vurur gibi yaparak, ağrıyı kesip bitirmek istercesine baltayı havada indirir kaldırırdı.

Gluci

Yöreye has hastalıkların en meşhuruydu. Doğrusunu söylemek gerekirse yalnız otuz yaş üstü kadınlara mahsustu ve erkeklerde asla rastlanmazdı. Hava yutmadan kaynaklanan ve bir isteri derecesine varan bir hoşnutsuzluk ve midede tazyik hissiyle tarifi pek mümkün olmayan sinirsel bir hastalıktı. Kadınlar konu komşunun duyması için bağırarak geğirirdi. Geğirmeyi duyan komşular "Aah... nihayet rahatladı zavallı" diye sevinirdi.

Cenaze Töreni

Cenaze törenlerinde simit dağıtılırdı. İstanbul'da ise peksimet dağıtma âdeti vardı. Törenden üç gün sonra mahallede ölünün ruhunu şadetmek için küçük parçalara ayrılmış ve üstüne balla ceviz konmuş lağana ekmeği (bir çeşit ramazan pidesi) dağıtılırdı. Cenaze töreninden kırk gün ve bir yıl sonra mevlit okutulurdu. Mevlide davet etmek için hedik suyu dağıtılırdı.

Şile ağıdı

Azrail'in iki çocuğu olsaydı
Ben de birini alırdım
Ahh bir kere sevdiğimi görebilseydim

Benim canımın yandığı gibi
Azrail'in canını yakabilseydim
Ahh bir kere sevdiğimi görebilseydim

(S. Baud - Bovy, "On iki ada şarkıları" Müzik ve Laografya yayınları arşivinden, Cilt B sayfa 176)

Bazı batıl itikatlar

Tahtakurularını yok etmek için Tirini'den getirilen peynirin bir parçasını saklarlardı. Paskalya akşamı İsa'nın dirilişi ayininde yakılan mumla kiliseden çıkıp eve geldiklerinde kadının biri içeri girip, kapının arkasında durur, diğeri ise dışarda bekler ve öylece konuşurlardı:

– Ne yiyorsun?
– Okunmuş Paskalya yumurtası yiyorum.
– Sen ne yiyorsun?
– Tirini'den getirilen peyniri.
– Tahtakuruları ne yiyor?
– Birbirlerini.

Böcek ilaçlarının henüz bilinmediği o yıllarda ahşap evlerin böcek sorunu çok büyüktü. Tabii peynir yöntemi de pek başarılı sayılmazdı.

Evin bir köşesinde zamanla unutulmuş, sararmış bir elbise buldukları vakit,

– Hah. Bunu gelincik almış... derlerdi.

Gelinciğin elbiseyi alıp arkadaşlarının düğününe gittiğini, orda elbisenin üstüne bir damla bal dökerek lekelediğini ve sonra geri getirdiğini düşünürlerdi. Elbiselerini dişler, kemirir korkusuyla asla gelinciği kızdıracak laflar etmezlerdi.

Mehtaplı gecelerde kayalıklarda beliren gölgeleri perilerle benzetirlerdi. Akşam vakti kayalıklardan çıkan periler etraflarında çocuk buldukları takdirde derhal çocuğun aklını başından alıp giderlermiş. Sizlere daha önce söz ettiğim Dimitris Ksisttas işte aklını böyle kaybetmiş. Hava kararğı zaman kayalıklarda oynayan çocukların toplanması için aralarından en büyüğü "Perileeeer" diye haykırır haykırmaz bütün çocuklar bir anda koşarak evlerine giderdi.

Yine o yıllarda "Tripiti'nin" biraz ötesinde bulunan "Kazan" mevkiinde yaşanan bir olay sonucunda korkuları daha da artmış. Kavrulmuş nohut ve kuru üzümleri ipe dizerek satan bir Türk leblebici hava kararınca âdeti üzerine yıkanmak için sahile gitmiş. Ayağı kayıp suya düşmüş. Deniz, çok dalgalı olmadığı halde onu bir çırpıda çekip yutmuş. Bu nedenle herkes o noktada insanı çekip içine alan gizli bir mağara olduğunu düşünürdü.

Şile'nin Değişik Tipleri

Şile'de dengesizlikleri, hafiflikleri, havailikleri ve neşeli tavırlarıyla, zaten genelde neşeli olan kadın nüfusu eğlendiren birçok "tip" yaşardı. Kadınların kahkahaları diğer mahallelerden işitilecek seviyelere ulaşırdı.

Kadınları ve çocukları eğlendirmesiyle ün kazanmış Zik Dimitris yalancıktan sara nöbetine tutulmuş gibi yapar, kendini acındırırdı. Merhametli kadınlar onun tavernaya gidebilmesi için tepsiyle para toplardı.

Dimitris Ksistros diye başka biri eline pide veya sıcak bir ekmek dilimi alır, sırtına kocaman su testisini koyar, kendi kendine konuşur, yıldızlarla, güneşle, mehtapla saatlerce sohbet ederek, çeşmenin yolunu beş kez gidip gelirdi.

Senenin "Büyük Cuması" (İsa'nın çarmıha gerildiği gün) hariç her gün zil zurna sarhoş olan Antonis Duis evine giderken çoğu kez amuda kalkar öyle başı aşağıda yürürdü.

Mahallenin köpeklerini seven, koruyan ve onlarla birlikte yaşayan Flurio, kedileri hiç sevmez hatta acımasızca kovalardı.

Boynuna üçgen şekilde tatlılarla dolu ufak bir tepsi asan Pontuslu tatlıcı, bir eline kemençesini alır ve bakire karısına adadığı özlem dolu şarkılar söyleyerek sokak sokak dolaşırdı. Arada bir durur, etrafına bakınır, tatlılarla ilgili bir mani söylerdi:

Üçgenci geçiyor
Üçgen satıyor
Ballı üçgenler
Gelin kızlar, alın kızlar

Bir diğer kayda değer "tip" de daha eski dönemlerde yaşamış olan öğretmen Dimitrios'tu. Dimitrios asla ütüsüz pantalonla sokağa çıkmaz,

yaz kış şemsiyeyle dolaşır ve herkesle, hatta en cahil Şileliyle dahi Homeros'un kullandığı düzgün gramerli, söz dizimi kurallarına uygun sentakslı, antik Yunancayla konuşurdu.

Değişik özelikleri olan bu kişiler arasından kıvrak zekâları, muhabbetleri ve şakalarıyla en gözde olanlar Hacihrisos ve Menekşes'ti. Bu şahane ikiliyle ilgili hikâyeler şöyle:

Hacihrisos

Vaftiz babası havarilere ait bir isimle onu vaftiz ederek Luka adını vermişti. Ama herkes ona Hacihrisos derdi, hakiki adını Şile'de çok az kişi bilirdi. İsminin yarısını, yani "Hacı"lığını, yelkenli gemilerde miço olarak çalıştığı dönemlerde Kutsal Topraklara yaptığı bir seyahatten almıştı. Diğer yarısını da altın gibi bir yüreğe sahip olduğu için ona dostları vermişti. Hrisos Yunancada altın anlamına gelir. Köy sakinleriyle, bilhassa kadınlarla arası fevkalade iyiydi. "Ölürüm, hatırınızı asla kırmam" derdi. Şile'de vuku bulan her türlü gizli saklı konuya vakıf olmasına rağmen asla sır vermez, dedikodu yapmazdı. Yanlışları, hataları görünce kendi iyimser bakış açısıyla değerlendirme yapar, hatayı mazur görecek bir yol bulurdu.

Hacihrisos bütün gün şen şakrak, gırgıra hazır bir vaziyette dolaşır dururdu. Ayrıca korkunç derecede hazırcevaptı. Kimin ucuz ve kaliteli şarap sattığını, kimin kolay pişen fasulye ürettiğini, farelerin içinde yüzmediği en iyi zeytinyağını kimin hazırladığını, İstanbul'a hangi "Pazar kayığının" hareket edeceğini yollarda haykırır, tellallık ederdi. Esas geçim kaynağı olan tellallık dışında bazen seyyar satıcılık, bazen de o yıllarda Türkiye'de tütün Tekel İdaresi'nin elinde olduğu için tütün kaçakçılığına soyunurdu.

Bazen yollarda koyun kellesi satar, gürleyen sesiyle bağırırdı:

Taze, dolgun, toplu
Ey koyun kellesi
İki metelik veren
Alır götürür seni

24 Kolcides (Kolcu): Türkiye'de sigara tekelinin kaçak sigara satışını ve kaçak tütün üretimini önlemek için kurduğu silahlı özel polis. Tütün Rejisi, Şile gibi küçük üretim merkezlerinde tütün üretimini yasaklamıştı. Şile'de nefis kokulu tütün üretilirdi. Türk köylerinde de ufak çapta kaçak tütün üretimi yapılırdı.

Kaçak tütün sattığı günlerde Tekel memurları "Kalcı"lar[24] tarafından fark edilmemek için o kadar gürlemez, usulca şöyle seslenirdi:

Hacı bugün intizamla
İpek satar
On ikiye on altı

Yani çaktırmadan, yüz dirhem ağırlığında Türkiye'nin en sert ve iyi tütününe haiz olan paketi on iki ile on altı kuruştan sattığını söylerdi.

Bir keresinde bir çift kadın ayakkabısını satmak istemiş, ama bütün Şile'yi dolaşmasına rağmen satmayı beceremeyip hayal kırıklığına uğramış ve üzgün bir vaziyette Kui meydanındaki asırlık çınar ağacının altına oturmuş. Pespembe yanaklı, tombul genç kızlar çeyiz hazırlıklarını, kırış kırış yüzlü yaşlı hanımlar örekelerini bırakarak çardaklardan dışarı fırlamış ve çoluk çocuk etrafına toplanmış. Zavallı, bedbaht bir duruşla asırlık çınar ağacının gövdesine yaslanan Hacihrisos bu sırada ilgisiz bir tavır takınarak etrafı seyredermiş. Güler yüzlü, saf, temiz kalpli genç kızlar hep bir ağızdan...

– Hadi ne olur, güldür bizi... diye yalvarmışlar.

Kimsenin arzusunu asla kırmayan Hacihrisos latifelere başlamış ve etrafı gülmekten kırıp geçirmiş. Pabuçlardan söz açılınca, neden satamadığını sormuşlar. Hazırcevap Hacihrisos... "Satmamı isteyen zat kasabanın en güzel kızına satmamı şart koştu" demiş. Eh... işte bu kadar. Pabuçlar açık artırmayla satılmış hatta hangi kimin alacağı konusunda küçük kavgalar bile yaşanmış.

Daha önce belirttiğim gibi her yıl Pentikosti gününde Şile'de büyük bir Panayır düzenlenirdi. Şile'yi Başpiskopos dahil birçok kişi ziyaret ederdi. Başpiskopos Aya Pnevma (Kutsal Ruh) günü ayin düzenler, dualar eder ve bunun karşılığında bol para toplardı.

Şile'nin cemaat işleriyle uğraşan ileri gelen kişileri arasında o yıl kavga çıkmıştı. Başpiskopos, papazların hazırladığı otuz üç yufkadan hazırlanan geleneksel böreği yedikten sonra iki tarafı barıştırmak istemiş. Taraflardan biri Başpiskoposla uzun uzun konuşmuş ve haklı olduklarına dair onu inandırmış. Başpiskopos konuyla ilgili onlardan yana karar verince, verdiği kararı diğer taraf kayırıcı bularak kabul etmemiş ve böylece konu

aleniyete dökülmüş. Taraflardan her biri Hacihrisos aracılığıyla diğerinin aleyhinde konuşmaya, iftiralar yağdırmaya başlamış. Hacihrisos sabahları "Mastrokostanti ve yandaşları kilisenin yağını çalıyor, pide ve çörek yapıyor", akşamları ise "Hacıantimo ve yandaşları benzin parası vermiyor, Aya Timios kilisesinin mumlarını yakıyor" diye yüksek sesle bağırmaya ve bu uygunsuz davranışları ilan etmeye başlamış.

Hacihrisos yörenin tellalı olarak, karşılığını da alarak kendisine verilen haberleri yayma görevini taraf tutmadan adil bir şekilde üstlenmişti.

Otuz yıl yayınlanan ve binlerce göçmen tarafından okunan "Mülteciler Dünyası" adlı bir gazetede Hacihrisos hakkında çeşitli yazılar yazdım. Bu göçmenlerin çoğu, akademisyen, milletvekili ve hatta bakan mertebesine ulaştı.

Menekşes

Menekşes Şile'de oturmazdı. Her yıl sadece palamut avı döneminde yani Alamana zamanı gelirdi. Yahudi asıllı, İstanbul'un Balat semtinden tanınmış bir ailenin oğlu, çirkin, don şeklinde kirli bir şalvar giyen, çöp tenekelerini karıştıran, ama son derece zeki, hazırcevap, Türk kaymakama varıncaya kadar herkesin hakkından gelebilen karaktere sahip bir kişiydi.

Menekşes her yıl ağustos başında Şile'ye gelirdi. Eylül ayının yarısına kadar çöpe atılan kullanılmış eski pabuçları, eski elbiseleri toplar, sahildeki rıhtımın bir kenarına yığarak bekletir ve Alamana mevsimi bittikten sonra İstanbul'un bitpazarına götürmek üzere bunları tekneye yüklerdi.

O zamanki Şile'nin en parlak zamanları, büyük zenginliğe yol açan palamut ve torik avının gerçekleştiği dönemdi.

Palamutlarla dolu balıkçı tekneleri sahile vardığı vakit, Menekşes vergiyi saptamaya gelen gümrük görevlisinin yanında yer alır, gemicileri karşılar ve palamutları saymaya başlardı. Sayım işi tartışılmaz bir hak olarak Menekşes'e aitti. Bu ona verilmiş bir imtiyazdı. Kimse itiraz etmez, kimse farklı bir şey talep etmezdi. Kumsalda onlarca palamut kümesi yığılsa bile yine de onun sayması beklenirdi.

Menekşes iyi yürekli, herkesi isabetli şakalarıyla güldüren, özellikle kendisine yöneltilen sorulara zeki cevaplar veren bir kişiliğe sahipti. Her zaman güler yüzlü ve keyifliydi. Suratını asla asmazdı. Sadece palamutları

saydığı zaman yüzünde resmi bir ifade belirir, şaka kaldırmayan bir tavırla onları ikişer ikişer alır, kirli, yamalı şalvarının üstünden aşırarak arkaya doğru atardı. Sayım sürecinde bir kere dahi hata yapmadı. Palamutları çift çift sayar yüz çifte ulaşınca yüksek sesle "dalya" diye haykırır, sonunda kaç yüz olduğunu bulmak için tek bir palamudu başka bir yöne fırlatırdı. Fırlattığı bu palamutlar kendisine mükâfat olarak verilirdi.

Menekşes'le ilgili anektotları yazmakla bitiremem. Yazmaya kalksam ciltler dolar. Şöyle bir fikir sahibi olmanız için bir iki olaydan söz edeceğim:

Menekşes günlerden bir gün kamu binalarıyla büyük dükkânların toplu olarak bulunduğu çarşıdan salına salına, neşeli bir edayla geçer. Şakir Ağanın kahvehanesinin önünde kaymakam, kadı efendi, belediye reisi ve Papastratis'in birlikte kahve içtiklerini görür.

Keyfi yerinde olan Türk kaymakam papaza dönerek:

– Ne dersin papaz efendi, Menekşes'i çağıralım, bize bir fıkra anlatsın da gülelim mi? diye sorar.

Papazın olumlu olacağına inandığı yanıtını beklemeden Menekşes'e,

– Gel efendi, der.

– Fakir fukara olan ben efendi isem, senin paşazade olman gerekir. Ama paşa olsaydın, şimdi Şakir Ağanın eski iskemlelerine oturup bu zımbırtı eski nargileden tütün içmezdin.

İyi yürekli kaymakam katıla katıla güldükten sonra yarı ciddileşerek,

– Menekşes, sana bir şey soracağım, çekinmeden cevap vermeni istiyorum, der.

– Sen ve beraberinde oturan diğer sakallılar kızmayacağınıza dair bana söz verirseniz ancak o zaman doğru cevaplarım.

Kaymakam şartı kabul eder, beraberinde olanlar güvence verirler ve sıra soruya gelir.

– Menekşes söyle bakalım önce hangi millet cenette gidecek?

Menekşes başını kaşır, ciddileşir ve,

– Eh bunu bilmeyecek ne var? Tabii ki önce benim milletim cennette gidecek.

– Peki, senin milletinden sonra hangi millet gidecek?

Menekşes Papazı göstererek

– Rum milleti gidecek der.

Kaymakam biraz bozulur,

– Peki, sonra hangi millet gidecek?

Menekşes umursamaz ve sakin bir ifadeyle,

– Sırayla Ermeniler, Lazlar, Kürtler, Acemler, Araplar...

– Köpeoğlu köpek, biz Türkler ne zaman gideceğiz, diye öfkelenir kaymakam.

Menekşes,

– Orası hiç bilinmez beyim, der ve koşarak uzaklaşır.

Kaymakam onu cezalandırmayacağına dair söz verdiği için çaresiz kalır. İyi bir insan olduğu için verdiği sözü tutar. Daha da iyisi, ertesi günü Menekşes'e eski bir cüppeyle, bir çift yeni ayakkabı hediye eder. Menekşes ise çöplerden toplanmış olmayan her şeyi uğursuz saydığından bu hediyeleri açık artırmayla satar.

İşte böyle Menekşes herkese takılır, muziplikler yapar ve ceza görmezdi. Başıbozukluğu herkes tarafından hoş görülen Menekşes, nadiren de olsa bazen ensesine bir şamar patlatılmasından kurtulamazdı. Ona bu cezayı vermek pek kolay değildi, zira durumu derhal fark eder, son sürat uzaklaşırdı.

Menekşes İstanbul'da bir polis muavinine şapkasını ütületmeye götüreceği vakit alımlı burnunu da ütületmeyi unutmamasını tavsiye ettiği için mahkemeye verilmiş. Hâkimlerden biri tanıdık çıkıp diğer adalet görevlilerini Menekşes hakkında bilgilendirince, uyanık cevapları ve eşsiz gırgırlarıyla mahkeme salonunu bir hayli güldürdükten sonra beraat etmiş. Üstüne üstlük Menekşes'in zararsız saf karakterini gören, inanan ve anlayışla karşılayan şikâyetçi polis muavininin sempatisini de kazanmış. Menekşes'in şakalarıyla bir hayli gülen ve neşelenen polis muavini şikâyetçi olarak onu manen sarstığını düşünerek ona aşure ikramında bulunmuş.

Menekşes, bir gün İstanbul'un Pera semtinde ünlü iki zengin Yahudi doktorla bir hahamın birlikte yürüdüklerini görmüş. Yanlarına varınca yerlere kadar eğilerek onları saygıyla selamlamış. Onu tanıyan bir dostu,

– Bu ne hatırşinaslık, bu ne nezaket demiş.

– Kuzum ne yapayım onlara yaranmaya çalışıyorum, demiş yüksek sesle.

– Üçü de son derece tehlikeli kişiler. Biri öldüremezse diğeri mutlaka gebertir... Sonra da, hahama bakarak, sıra şeytana gelir, demiş.

Menekşes bütün dünyayı seven bir kişiliğe sahipti. En çok hayvanları severdi. En büyük zaafı sokak köpeklerine gösterirdi. Onlar da toplu olarak peşinde dolaşırlardı. Hakir gördüğü, sevmediği tek hayvan eşekti. Sokaklarda eşeklere rastlayınca onlara tükürür, nedenini soracak olanlara da,

– Evet bre kuzum, hiç haz etmiyorum. Durduk yerde, kimse dokunmadan vahşi sesleriyle anırırlar, etrafı rahatsız ederler. Düşün bir de onlara bir dokunan olsa.

Bir gün Galata'nın ana caddesinde (Karaköy) kodaman bir Türk'ün görkemli cenaze töreninde değişik dinlerden pek çok kişi kaldırımlarda saygılı ve üzgün bir halde bekleşirken, bir köşede yamalı şalvarıyla duran Menekşes'in sahte hıçkırık sesleri duyulmuş. Onu tanıyan bir Türk yaklaşıp sormuş,

– Ulan Menekşes, ölen Türktür. Sen cimri bir Yahudisin. Böyle hüngür hüngür ağlamanın sebebini anlayamadım. Ölen seni koruyan biri miydi?

– Yok bre kuzum.

– Arkadaşın mıydı?

– Yok bre beyim. Bende nerde o kısmet? Bana Balat'ın sokak köpekleri arkadaşlık eder.

– Yoksa sana büyük bir iyilikte mi bulunmuştu?

– Yok paşam yok.

– Yoksa sana borcu vardı da öldü alamayacaksın diye mi ağlıyorsun?

– Yok beyim yok.

– Neden peki bre Yahudi, hüngür hüngür zırlayıp duruyorsun?

Menekşes artık kızarak,

– Teker teker öldüğünüz için üzüntümden ağlıyorum, demiş ve son sürat koşarak uzaklaşmış.

Türk dostu tabii ki onu kovalamamış, ayrıca durumun ciddiliğine rağmen kendini tutamıyarak katıla katıla gülmüş.

(Menekşes'le ilgili doktora tezimi *Mülteciler Dünyası* gazetesinin 954 ve 998 sayılarında yayınladım.)

Ayios Eftimios'un Hayatı

Allah, yaratığı eserler arasından en mükemmeli olan insana zekâ, mantık, muhakeme yeteneklerini armağan etmiştir.

İnsanlar bilgilerini artırma, duyularını geliştirme yeteneğine sahip olmalarına rağmen bazen boş inançlara ve tutkularına mağlup olup her türlü manevi ve doğal sevgiyi çiğneyerek vahşi hayvanlardan bile daha zalim olur ve çoğu kez hemcinslerine, hatta ender de olsa yaradanlarına bile tavır alırlar. Tarih kitapları en eski çağlardan itibaren her dönemde, hatta günümüzde bile insan kılığına girmiş kana susamış canavarlarla doludur. Tarihe geçen birçok hükümdar ihtiraslarını ön plana aldı, adeta kör oldu, akıllarını karıştıran batıl itikatlara yenik düştü ve her türlü doğal, manevi sevgiyi hiçe sayarak kutsal değerleri yıktı.

Bu zalim hükümdarların Hıristiyanlara uyguladığı tüyler ürpertici menfur haksızlıkları yazmak ne mümkün? Bu hükümdarlar şeytandan ilham alıp, inaçlarını gizlemeyen, dinlerini iftiharla kabul eden dindar kişilere tarifi zor işkenceleri layık gördüler. İnaçlarına sadık kalan ve kutsal ikonalarından vazgeçmeyen bu dinibütün kişileri iğrenç ve karanlık zindanlara attı. Bazen de onları çok uzaklara, insan ayağı değmemiş vahşi yerlere sürgün ettiler ve sonunda hep korkunç, kötü, acılı, azap dolu ölüm şekillerı uyguladılar. İşte kilisemizin böyle acımasız işkencelere maruz kalan dini önderlerinden biri de Şile'nin koruyucusu Ayios Eftimios'tur.

Ayios Eftimios MS 780 yıllarında çok dindar olarak bilinen Bizans imparatoru Konstantinos ve değerli annesi İrini'nin hüküm sürdüğü yıllarda yaşadı. Likaonia'ya ait Uzara adında küçük bir köyde, dindar bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Ailesi bağları, tarlaları, çiftlikleri, malı mülkü olan varlıklı bir aileydi. Eftimios'un çeşitli sanatlarla uğraşan kardeşleri vardı. Hz İsa'nın "Kutsal kitapları inceleyin, ölümsüzlüğü Kutsal kitaplarda bulacaksınız " sözlerini göz önünde bulunduran Eftimios son derece çalışkan ve zekiydi. Kutsal kitapları şevkle okur Yeni Ahiti, Eski Ahiti (Tevrat) inceler dururdu.

Yunan eğitiminin zirvede olduğu o yıllarda babası hiçbir masraftan sakınmadan tahsiline devam etmesi için onu Aleksandria'ya (İskenderiye) yolladı. Orada Yunan dili ve edebiyatıyla, Hıristiyanlığın esasları üzerinde hararetle çalıştı. Eğitim döneminden sonra yurduna döndü ve hemşerileri-

nin kutsal yazılar üzerindeki her türlü sorularını ve tereddütlerini cevaplandırdı, İncil'in anlaşılması zor bölümlerine ışık tuttu.

İşte o dönemde babasına şöyle demişti:

> "Yaşadığımız dünyanın beyhudeliğini düşünüyorum. Dünya mis gibi kokan bin bir güzelliğe sahip çiçeklerle dolu bir bahçeye benziyor. Bugün bunları hayranlıkla seyreden birkaç gün sonra eğer tekrar yolu bahçeye düşerse çiçekleri kurumuş, kokuları gitmiş, solmuş, yerde çiğnenmiş olarak görecektir. Ben insanların, dünyanın bu beyhudeliğinden, anlamsızlığından hiçbir manevi kazancı olmadığını, aksine günaha ve manevi cehenneme sürüklendiği kanaatine vardım. Bundan dolayı her insanın Hz. İsa sevgisi için, sadece ruhunu kurtarmak amacıyla bu yalancı dünyayı hiçe sayması gerektiğine inanıyorum."

Babası oğlunun bu güzel düşüncelerini dinledikten sonra önce hüzünlenmiş, ama akıllı bir zat olması nedeniyle şöyle cevap vermişti:

> "Sevgili oğlum ben hep senin evlenmeni ve ihtiyarlığımda bana destek olmanı arzulamıştım. Madem senin arzun değişik yönde o zaman Allahın gösterdiği yolda yürü. Yolun açık olsun."

Eftimios babasının duasını aldıktan sonra kalan hayatını barış ve sukünet içinde geçirme arzusunda olduğunu söyleyerek rahip olmaya karar verdi. Kilise onu önce zangoç mertebesine atadı. O günden itibaren toplumdan uzak, gece boyu süren ayinlere katılan, birçok mahrumiyeti olan, zorluklarla dolu, özdenetimli, iffetli, tüm rahiplere örnek olan bir yaşama başladı. Manastırda inzivaya çekildi. Diğer rahipler de sizlere sıraladığım bu erdemleri hep örnek almaya çalıştı.

İşte o yıllarda Sardis vilayeti başepiskoposu vefat etti ve yöre Hıristiyanları onun yerini alabilecek erdemli ve değerli bir din adamı arayışına başladı. Sardis o zaman Lidya vilayetinin metropolüydü. Bugün vilayetin adı Sardi ve bu küçük şehrin adı Karaşıklı'dır.*

* Sardis'in bugünkü Salihli'nin Sartmahmut Köyü yakınında olduğu biliniyor. Yazarın sözünü ettiği Karaşıklı yerleşimi ise bilinmemektedir –ed.n.

Başepiskopos makamı için en yetenekli ruhani liderin Eftimios olduğunu duyan vilayetin ileri gelenleri, rahiplerden ve halktan oluşan bir komiteyi derhal manastıra yollayarak Eftimios'u zar zor vilayete getirdi ve başepiskopos olarak atadı. Eftimios vazifeye başladığı ilk günden itibaren halkı İsa'nın çizdiği yolda eğitmeye ve İsa'nın sözlerini yaymaya başladı.

Hıristiyanlığın zor günleri olarak bilinen felaket dolu ikona kırıcılığı döneminde karışık olaylar yaşanıyordu.

Bizans'ın dindar imparatorları Konstantinos ve değerli annesi İrini kiliseyi sarsan tehlikeyi önlemek amacıyla Bitinya'nın Nikea (İznik) şehrinde kilise babaları olarak adlandırdığımız üst rütbeli 367 din adamının katıldığı Yedinci Ekumenik Sinod'u topladı. Toplantı sonucu daha önce toplanan Altıncı Ekümenik Sinod'ta kararlaştırılanlar tekrar onaylandı. İkona savaşını çıkaranlar lanetlendi ve ibadet sırasında aziz ikonalarına tapmak değil saygı duymak gereği açıklandı. İlaveten İsa'nın çarmıha gerildiği aziz haçın bir kurtuluş simgesi olarak algılanması ve ona ibadet edilmesi vurgulandı.

Allah vergisi bilgilerle donanmış kilise babalarının arasında yer alan Aziz Eftimios Allah tarafından esinlenen, İncil'den alıntı parlak kanıtlarla güçlenen vaazlarıyla bir yandan saygısız ikonaklastların ağzının payını vermeyi başarırken, diğer yandan da dindar ve inançlarına sadık Hıristiyanları sevindiriyordu. Azizin faaliyetlerinden dolayı son derece sevinen İmparator onu elçi olarak vaaz vermek üzere resmi görevlere yolladı.

Aziz, hanedanın emirlerini başarıyla yerine getirdikten sonra izin istedi ve barış içinde hayatını idame edeceğini düşündüğü vilayetine geri döndü. Konstantinos ve İrini'nin hükümdarlığı süresince hakikaten sukünet içinde yaşadı. İmparatorların ölümünden sonra MS 802 yılında Bizans tahtına Nikiforos geçti.

O yıllarda Azizin vilayetinden zengin bir ağa bir kızla zorla evlenmek istedi. Bu izdivaca gönlü olmayan genç kız ağadan kurtulmak için Azizin yanına sığındı, hikâyesini anlattı ve azizden onu korumasını istedi. Aziz bu skandala son vermek için genç kızı rahibe yaptı. Kötü niyetli ağa hırsından imparatora kadar çıkıp azizi kötüledi ve [Kuzey Afrika'ya] Patalaria'ya sürgün edilmesini başardı. Aziz bu yörede uzun yıllar kaldı ve yöre halkının eziyetlerinden büyük ıstırap çekti.

Bizans'ın tahtına 813 yılında kutsal ikonalara karşı amansız bir savaş ilan eden Leontios. E. Armenios geçti. İlk işi Azizi sürgünden geri getirtmek ve şunları söylemek oldu:

– Küçük çocuk olduğun yıllardan beri hep büyük sözü dinlediğini, itaatkâr olma erdemine sahip olduğunu işittim. Seleflerim Konstantinos ve İrini seni bundan dolayı çok takdir etti. Daha sonra başına gelenleri hakikatın doğruluğun düşmanı olan, iyi erdemli kişilere hasetlik eden şeytanın işi olduğu kanaatindeyim. Şimdi isteklerimi yerine getirirsen seni görevli olduğun vilayetine geri yollayacağım. Orda fırtınadan sonra limana emniyetli giriş yapan denizciler gibi her şeyi unutup kutsal vazifene devam edeceksin. Üstüne üstlük bundan sonra ben senin dostun ve koruyucun olacağım.

Aziz,

– Eğer isteğiniz doğru ve mantıklı ise onu yerine getirmekten mutluluk duyacağım, diye cevap verdi.

İmparator devam etti;

– Duvarların ve tahtaların üzerine çizilen aziz resimlerini doğru bulmadığım için kaldırmak ve imparatorluğum döneminde bunlara bir son vermek istiyorum.

Aziz bu saygısızca söyleme büyük bir cesaretle şu şekilde cevap verdi:

– Keşke beni sürgünde rahat bıraksaydınız. Ne yazık ki bu saygısızca söylemi dinlemek zorunda kaldım. Sizin için güzel şeyler duyduğum için geldim. Şimdi tam tersi bir duruma tanık oluyorum. Bu kutsal ikonalara dua eden Hıristiyanların ikonalarda görüntülenen kişilere saygı gösterisinde bulunduklarını, bu duaları süresince ruhları ve bedenlerini kutsadıklarını düşünüyorum.[25]

İmparator aldığı bu cevap karşısında hırslandı ve Azizi Edremit'e yakın Asso[s?] kasabasına sürgüne yolladı. Aziz, Leontios'un öldürüldüğü yıla kadar birçok ıstırap ve acılara maruz kaldığı bu sürgünde kaldı.

Daha sonra Bizans tahtına Mihail Travlos geçti. Bu imparator da amansız bir ikona düşmanıydı. Tahta geçer geçmez babası gibi Azizi ve Patrik Metodios'u sürgünden geri getirterek ikonalar hakkında halen aynı düşüncede olup

25 *İstoria tu Eliniku Etnus* (Yunan Ulusu Tarihi), K. Paparigopoulos 3. Cilt, s. 209 (1932)

olmadıklarını sordu. Aziz, İmparatoru saygısızlık, kanunsuzluk ve kilise düşmanlığıyla suçladı ve şöyle dedi:

– İkonalarda insan şekliyle görüntülenen Efendimiz Hazreti İsa'ya, Panahrantos Annesi Despina'ya (en temiz, en saf anlamına gelen Meryem Ananın sıfatı) ve diğer azizlerin resmedilmiş görüntülerine dua etmeyenler ebediyen lanetlenir ve Hıristiyan Ortodoks anlayışından uzaklaştırılır.

Mihail, Azizin cevabı karşısında son derece hırslanır ve derhal Karadeniz'in en doğusunda bulunan ve günümüzde Kavo Akrita olarak anılan Akrita mevkiine sürgüne gönderilmesi için emir verir. Orda Azizi üç yıl boyunca akıl almaz ıstıraplar çekeceği karanlık ve iğrenç bir zindana atarlar.

Daha sonra tahta çıkan Teofilos da Azizi sürgünden geri getirterek ikonalar hakkında fikir değiştirip değiştirmediğini sorar. Aziz aynı şekilde cevap verir ve Teofilosu da saygısızlık ve kanunsuzlukla suçlar. Bu suçlamalar karşısında çok kızan imparator Teofilos, Azizi askerlere teslim eder. Askerler dört kazık çakarak Azizi bunlara bağlar ve dört yüz kez kırbaçlar. Kutsal vücudu yaralar içinde kalan Aziz, yara bere içinde karanlık bir zindana atılır. Aradan birkaç gün geçtikten sonra tekrar imparatorun huzuruna çıkarılır. Aziz, Teofilos'a bir kez daha ateist, saygısız ve kanunsuz olduğunu tekrarlar. Kızgınlığına hakim olamayan Teofilos öküz siniri getirtir ve saray erkanına Azizi acımasızca kırbaçlamaları emrini verir. Azizin vücudu bitmek tükenmek bilmeyen darbelerden büyük bir yaraya dönüşür. Bitap düşen Aziz yaralı olarak bir hafta süreyle pisliklerin içine atılır. Tarifi imkansız büyük ıstıraplar sonucunda nihayet ruhunu Allah'a teslim eder. İşte o an bütün vücudu parlar ve etrafa mis gibi bir koku yayılır. Aziz Eftimios'un hayatı ve hazin sonu budur. Çektiği azaplar sonucunda Tanrı'nın lütfuna sığınan aziz ruhu melekler refakatinde ebediyete götürülür.

Son nefesini verdiği yerde tesadüfen bulunan dini bütün Hıristiyanlar azizin naaşını Aziz İulianos Kilisesi'ne özenle taşırlar ve huşu içinde gömerler.

İşte o zaman pek çok mucize gerçekleşti. Körlerin gözleri açıldı, topallar yürümeye başladı. Karnı gebe gibi şiş olan hasta bir kadın Azizin mezarına gidip diz çöküp dua edince hemen iyileşti. Buna benzer birçok mucizeye tanık olundu. Bizans imparatorluğu istilacı tehlikelerinin yaşadığı dö-

nemlerde İstanbul'un değerli eşyalarını alarak başkentten uzaklaştırıyordu. Bu değerli eşyaların başında azizlerin naaşları da vardı. İşte o devirde, bunu ispatlayacak yazılı bir kanıt olmamasına rağmen azizin naaşının önce Hersona'ya (Kırım'da bulunan antik bir Yunan şehri) ve oradan Şile'ye nakledildiği kanaatine varıldı.

O yıllarda Hersona'yı ziyaret eden birçok Avrupalı tüccar azizin mucizelerine tanık oldu ve kutsal naaşını çalmaya yeltendi. Naaşı önce sağlam ve ağır bir sandığın içine yerleştirdiler. Sonra adına bir kilise kurmak için mermerler satın alıp tekneleriyle Karadeniz'e açıldılar. Fırtına koptu, esen şiddetli rüzgârlar tekneyi Şile açıklarına itti ve yanaştırdı. Gece vakti Aziz tüccarlara göründü ve şöyle dedi;

– Yarın sabah beni bu kasabaya çıkarın ve orada bırakın. Sözümü dinlerseniz yurdunuza sağ salim ulaşmanıza yardımcı olacağım ve bundan sonra bana yönelteceğiniz ricaları yerine getireceğim.

Ertesi sabah tüccarların her biri gördükleri garip rüyayı birbirlerine anlattılar ve Azizin istediğini yerine getirmeyi kararlaştırdılar. Aralarından biri öne atıldı ve,

– Aziz için yaptığımız bunca masraftan sonra onu alıp koruyucumuz ve yardımcımız olarak neden kendi yurdumuza götürmeyelim ki? Neden onu burada, onun için hiçbir masrafta bulunmayanlara bırakacakmışız, dedi.

O gece Aziz bu öneride bulunan kişinin rüyasına girdi ve eğer Şile'de bırakmazlarsa başlarına her türlü felaketin geleceğini bildirdi... Bu ihtarı önemsemeyen tüccar ertesi gün Azizin naaşıyla birlikte yola çıkma emrini verdi. Sabahın erken saatlerinde sakin denizden demir alan gemiciler tekneyle Şile'den uzaklaşmaya başladı. Aniden fırtına koptu, bütün şiddetiyle esmeye başlayan rüzgâr tekneyi alabora etti, kayalara fırlattı ve tekne paramparça oldu. Tüccarların çoğu dalgaların arasında gözden kayboldu. Canları ağızlarında kurtulanlar diz çökerek Azize yalvarmaya ve af dilemeye başladılar. Dalgalar kutsal naaşı taşıyan ağır ve büyük sandığı sapasağlam kumsala çıkardı. Şileliler gemi enkazının parçalarını toplamak için sahile koşuştu. Sandığı görenler hazine dolu olduğunu düşünerek ellerine baltalarını aldı ve sandığı parçalayarak açtı. Değerli mücevherler yerine, da-

ha değerli olan mis kokulu naaşı görünce derhal yerli halkı ve papazları çağırdılar, sancakları açıp dalgalandırdılar, ilahiler eşliğinde kutsal naaşı kiliseye taşıdılar.

Azizin kutsal naaşı 1922 yılına kadar kilisede kaldı.

Şile özlemi çeken, Şile'de gömülü dedelerinin mezarlarını ziyaret etmeye ve vatanlarına hacca gider gibi gidenler, on bir asır sonra bile mermerlerin Karadeniz'in şiddetli fırtınalarına rağmen kumla kaplanmadığını ve denizin sakin olduğu zamanlarda bugün bile farkedilebildiğini anlatırlar.

Güzel kasabayı kasıp kavuran ve sadece Rumların ikamet ettiği yarısını, harabeye dönüştüren felaketin [1922 Nüfus Mübadelesi] ardından yaşanan panik sırasında kutsal naaşın ne olduğunu maalesef kimse kesinlikle bilmiyor. Şilelilerin çoğu her şeyi yakan yangında onun da yandığına inanıyor. Ben Azizin mucize yaratacağına, uzun yıllar sonra başka bir zamanda bir gün ortaya çıkıp görüneceğine ve Hıristiyanların tekrar Şile'ye gelip yaşamasına yardımcı olacağına inanıyorum.

Bazı dindar kişiler yalnızca azizin başını kurtarmayı başardı. Mucizeler yaratan Aziz naaşının bu kısmı bugün Pire şehrinin Evyenia semtinde yerleşmiş olan Şilelilerin inşa ettirdikleri Aziz Eftimios Kilisesi'nde altın bir kılıfın içinde muhafaza edilmektedir. Şileliler kendi aralarında para toplayarak, kasabalarının koruyucusu olan ve Türklerin korkuya kapılıp enkaz ve kül yığını haline getirdikleri Aziz Eftimios'un anısına duydukları saygıyı belirtmek için bu kiliseyi inşa ettiler.

Şile'nin folklorik gelenek ve görenekleriyle ilgili yazıma son veriyorum.

Topoğrafik, tarihi bilgileri okurlara ne derecede aktarabilmeyi başarabildiğimi bilemiyorum. Yakın tarihe odaklandım. Eski çağlardan pek söz etmedim. Eski çağları ciltlere sığdıramıyacağımı düşünüyorum. Hedefim yaşam tarzını anlatmaktı. Bir gün belki bunu da yazarım veya benden daha iyi yazma kabiliyetine sahip diğer kıymetli hemşehrilerim yazar. Tarihi notları dikkatle derleyen ve bana bu hususta yardımcı olan değerli kardeşim Panayiotis'e teşekür etmeyi borç bilirim.

Son Sözler

Son derece kültürlü olan ve Yunancayı çok iyi konuşan Fatih Sultan Mehmed İstanbul'un fethinden sonra Patrikhane mensuplarının da refakat ettiği bir ekiple dolaşırken, yıkılan surların enkazlarını, örümcek ağlarıyla kaplı kaleleri görünce eski bir Acem şairinin şu dizelerini okur:

> Örümcek, Hüsrev'in sarayında perdedarlık yapıyor
> Baykuş, Efrasiyab'ın kalesinde nöbet tutuyor*

Bizler de Rumların yerleştiği Şile'nin, hayalimizde canlandırdığımız yemyeşil tepelerine baktığımızda aynı sözleri söyleyebiliriz.

Bir zamanlar asırlar boyu hayat dolu olan, şarkılar okuyarak çeyizlerini dokuyan, etrafa neşe ve mutluluk saçan, güzel, mutlu sevinçli genç kızların bulunduğu, sakin, barışçı yaşam tarzıyla dinsel inançlarını bütünüyle yerine getiren, ayinlerini ihtişamla düzenleyen, çalışkan bir Hıristiyan aleminin, hayattan zevk alan küçük çocukların neşeli kahkahalarının duyulduğu yerde şimdi yaban otları, ısırganlar, sürüngenler, üzerlerinde terk ettiğimiz atalarımızın ruhları dolaşan kapkara viraneler var. Ruhlar evlatlarının sevinçli şarkıları yerine yalnız baykuşların ağıtlarını dinliyor, genç kızların dokuduğu ipek örtüler yerine sadece örümcek ağları var.

Kara bir bulut geçti. Uzun zaman gergin ve elektriklenmiş olan atmosfer aniden çiçek açmış bahçelere patlayarak şimşekler çaktı. Büyük felaket Şile'den de geçti. Şile artık Şileliler için sadece tatlı bir anı olarak kaldı. Yunanistan'da yaşayan Şilelilerin her şeyleri var ama kalplerinin bir parçası, felakete uğrayan mahvolan bomboş vatanlarında, atalarının teselli bulamayan, yangın dumanları arasında kapkara tepelerde dolaşan ruhlarına yoldaşlık etmek üzere ebediyen Şile'de kalacak.

* Perde-dârî mî küned der tâk-ı kisrâ ankebût
Bûm-i nevbet mî zened der kal'a-ı Efrâsiyâb

Ek

Şile'de yaz geceleri, boyunlarına üç sıra altın ve beşibirlik dizili güzel genç kızlar küçük meydanlarda, Kui'de bulunan yaşlı çınar ağacının etrafında, Bahçe'de, Smili'de ve Aya Paraskevi'de toplanır, şarkılar söyler ve dans ederlerdi. Zengin bir şarkı repertuvarına sahiplerdi. Şarkıların sözlerinin içinde yabancı dilde veya Türkçe kelime pek yoktu.

Beyitler ve şarkıların hepsini yazmam mümkün olamadı. O şarkıları söyleyen genç kızların çoğu şimdi Yunanistan'ın dört köşesine dağılmış yaşlı hanımlardır. Onları derlemenin zorluğunu takdir edersiniz. İleriki yıllarda belki bunu daha iyi başarabilirim.

Genç kızların söylediği bu halk şarkıları bugün Yunanistan'da bilinen şarkılardır. Bugün Yunanistan'da doğan Şile asıllılar kendi köklerinden, asırlık tarihlerinden şeref duymaktadırlar.

Yaşlı hanımların anılarından derlediğim şiir ve şarkıların çoğu yarım kaldı. Bu dizeler çoğunun hatıralarından silinmiş, unutulmuş. Ben bunları çok eskiden beri, kırk beş yıl kadar önce henüz küçük bir çocukken yolda rastladığım Şileli yaşlı hanımlara sora sora derledim. Tamamlanacaklarını da ummuyorum. Hep böyle yarım kalacaklar. Kimbilir belki de rastlamadığım Şileli yaşlı bir hanım vardır ve hâlâ hatırlıyorsa o zaman tamamlanabilir.

Sevgilim İçin

Ender bulunan inci Konstantinato altını
Seninle evlenmezsem dünyayı alt üst ederim

Kralın tepsisinde yeşil elmas gibisin
İnceliyorum, tek kusurun bile yok
Göğsünden portakal gibi ter akar
Vücudun mükemmel çok güzelsin

Güzelliğini güneşe verdiler cariyeler kamaştı
Cariyeler hürriyetlerine kavuştu

Esmerim, yüzüne allık sürdüğün vakit
Ahiretin ölüleri bile diriliyor

Güneşin kızı asil yüzlüm
Benimki dahil ne kalpleri yaktın kimbilir

Gökyüzüne tırmanıp iki kata katlanıp
Kâğıt kalem alıp güzelliğini yazmak istiyorum

Bülbül gibi şakıman beni verem etti
Senden nasıl ayrı kalabilirim

Yürürken öksürüyorum beni verem ettin
Kilisenin mumu gibi eriyorum

İçimi çekiyorum duymuyorsun ağlıyorum acımıyorsun
Allahtan korkmaz sanki seni ana doğurmadı

Seni şakıyarak uyandırmaları için
Evinin avlusuna on dört bülbül yolayacağım
Düşmanların çatlasın

Sen ruhumun ruhu kalbimin desteğisin
Sen benim eşim yüce arkadaşımsın

Seni seviyorum kuşum ne yapabilirim ki
Aramızdaki mesafe çok fazla

Sevgilim sen gurbet ellerde bense burda
Sen sabahları bense öğle vakti ağlarım

Güzel süslü gözlüm nazlı sevgilim
Ben sana benzeyen karanfili nerde bulayım

Gözlerin kaşların göğsün vücudun
Sen kardeşinden çok daha güzelsin

Üç kızkardeşsiniz üçünüz de güzelsiniz
En küçüğünüz üçüncünüz kalp yakanı

Karanfil çiçeği tarçının tarçını
Beni unutma kuşum bir yolunu bul da gel
Gözlerin içinde yağmur çiseliyor
Çisentinin içinde melekler dans ediyor
Melek görünümlüm sana bu zerafeti kim verdi
Veren Azizi bulsam de kandili için hep yağ götürsem

Melek görünümlüm selvi boylum
Mahallenin en güzeli benim arkadaşım

Bin Venedik altını
Yanaklarına düşen zülüfleriyle karışır oyun oynar

İki gözüm sana inci belini yaslaman için
Cevizden sandalye yapmak gerek

Sen kraliçeler kadar gururlusun
Sanki ellerinde Sultanların fermanları var

İki gözüm çok güzelsin güneş seni kıskanıyor
Parlak mehtap bile önünde batıyor

Güzel danslarınla aklımı başımdan aldın
Kısa kürkünü çıkar ter içinde kaldın

Siyah renkli tatlı gözlüm oyma kaşlım
Bir saatliğine cesaretle pencereye çık

Pencereye çık güneşe bak
Güzelliğin krallığa bile bedel

Pencereye çık cilve yap
Ben cezasını çekmeye alışkınım

Merdivenleri çıkarken yürürken
Sallana sallana cilveler yapıyorsun
Zeytin yaprağına senin için yazılar yazmak istiyorum
Durup düşünüyorum kimle yollarım diye

Ölürsem toprağa gömülürsem
Kemiklerim dahil her şeyimle sevmeye devam edeceğim

Ölürsem beni yüksek bir bayıra göm
Her sabah gel eğlen

Altın değerli Süreyyam kuyuya in
Delikanlıya buz gibi su ver içsin

Sen ordan ben burdan köprü inşa edelim
Sen altını ben gök yakutunu koyayım

Kuyuya atacak bir parça altınım olaydı atar
Parlayınca seni kimin alacağını görürdüm
Sen camdan bir kale sedeften bir aynasın
Sen bütün kardeşlerin en güzelisin

İçimi çekerken ağzımdan ateşler çıkıyor
Ateş bütün vücudumu alev alev sarıyor

Seni hatırladıkça aklıma getirdikçe
Aklım dalgalanır deniz gibi sarsılırım

Sen inatçı ben inatçı neden ayrı kalalım
Ne zaman buluşup çektiklerimizi paylaşacağız

Aziz Konstantinos'a gidip dua ettim
Seni öpmediğim için çok hayıflandım

Sana kantolar şarkılar söyleyeceğim
Kalbimin acılarını döküp rahatlayacağım
Aşk tanrısı senin vücudunu yaratmak için
Cennetin çiçeklerini, güllerini topladı

Çorapların ve ap ak ayağın kirlenmesin diye
Taştan taşa seke seke yürüyorsun

Tekneye girerken bastığın taşı bulmak
Bağrıma basmak gözyaşıyla parlatmak istiyorum

Tekneye girmeden dönüp bana baktın
Kalbimin bir parçasını söküp aldın

Gökyüzündeki Süreyya'yla sana selam yolluyorum
İki karanfille iki mor zümbül yolluyorum

Gurbetlerde sigaranı yak dolaş ara bakalım
Benden güzelini bulursan yaz bana

İki gözüm güzel güller kadar
Nisan mayıs ayında şakıyan kuşlar kadar güzelsin

Kıyı kıyı gider dalgaları sayarsın
Çok alımlı çok cilvelisin

Efkarlı sevgilim efkarını anlat
Gel üzüntünü paylaşalım

Sevgili kuşum söyle bir suçum varsa
Kendime taşlarla demirlerle canım çıkana kadar vurayım

Kalbimin dört yaprağı var ikisini sen aldın
Bana bıraktığın ikisi soldu
Sana olan aşkım tarçının çiçeği gibiydi
Nereye sorarsan sor sen onu soldurdun
Unutmamak için resmini çizip seyretmekten başka
Yapabileceğim birşey kalmadı

Vahşi bir horozmuşum gibi kapının önünde başımı kestiler
Acımasız kalbin yazık oldu şu delikanlıya demedi bile

Beni mahallenden geçirirlerken
Anandan gizli çık da bari saçlarını yol

Uzağımda olduğun için unuttuğumu sanma
Her gece önce adına dua edip sonra yatıp uyuyorum

Âşıklar İçin

Ey Melekler güzel ve siyah gözlü dilberleri
Avlamam için bana kanat gerin

Aziz Konstantinos'un resmini çizen resam
Bin altın ödesem benim sevgilimin de resmini çizer misin

Istırap dolu gözyaşları döküyorum içimi çekiyorum
Koca dünyada benim gibi âşık olan başkası yok

İç geçirmelerim yere düşmez
Kanatları yok ama gökyüzünde uçar
Gök gürültüsü çan sesi gibi sesim olsaydı
Merhametsiz anan belki duyardı

Ah ! Meryem ana beni dulların tahsildarı yap
Evlilerin çorbacısı bekârların muhtarı yap

Ah ! Silivri'li yüz kandilli Meryem Ana
Bana onu bağışla kandilleri bine çıkarayım

Düşünceli yürürüm düşünceli koşarım
Bütün dostlar bana neyin var diye sorar

Sen kemençeni al ben tamburumu alayım
Sevgilimin evinin önüne gidip sabahlayalım

Haydi dilim güzelleri yükseklerden indirmek için
Şarkıları sıraya diz şakı

Parlak mehtabım etrafı aydınlat da geçeyim
Bu güzel mahallede aklımı yitirdim

Bana bir çift keyifli tatlı gözle bakan
Sevgilimi gördükçe nasıl sevinmem ki?

Bir çift tatlı göz beni takip eder
Umarım iyi intiba bıraktım

Akşam oldu şafak sökmesin diye yalvarıyorum
Gözlerim kara parçasını görsün zihnim yatışsın

Eğri püsküllü yakışıklı delikanlı
Evlenme çağın geldi altınların nerede?

Gökyüzüne tırmanıp içinde
Sevgilimin resmi olan kilise arayacağım

Kara gözler çingenelere ait
Güzel mavi gözler zarif kızlara ait

Kara gözler yüz mavi gözler iki kuruş
Çini gözlerle ela gözler bin beş yüz kuruş

Kavakların yollarında yürümekten usandım
Yeşil ağaçlar serin sular nerde?

Bu yaz susadım genç kız elinden
Cam maşrapada su içmek istiyorum

Susadım su içmek istiyorum dere önümde
Su içemiyorum ölüyorum

Ah! Bir cumartesi akşamı ölseydim
Pazar günü ahirete götürselerdi

Ey gökyüzü senin desteksiz duruşuna hayranım
Kandilin yok mumun yok dünyayı aydınlatıyorsun

Ben bu hayatı neyleyim
Ben ahirette yaşayan bir ölüyüm

Bugün acı gözyaşı döktüm
Gözlerimden gözyaşı değil kan aktı

Selvi ağacı rüzgârın serinliğiyle büyür
Gençlik hürriyet günlük şeyler değil ki

Sevgilim farketmesin kalkıp gitmesin diye
Yılanın yürümesi gibi ağır ağır yürüyorum

Ah gökyüzü artık yağmuru durdur
Etrafı gözyaşlarımla serinleteceğim

Bir sürü şarkı bilirim hepsi defterimde yazılı
Defterim evde kalmış, kim gidip getirir ki

Kalbimin anahtarını al kilidini aç da gir
İçimdeki gül bahçelerini dolaş seyret

Kalbim kapanırsa hiçbir anahtarla açılmaz
Sadece tatlı buseler ve oyunlarla açılır

Çektiğim ıstırabı göstermek için
Kargalar gibi kapkara giysiler giyeceğim

Utanç duyuyorum üzülüyorum
Bıçağı alıp kendimi öldüreceğim

Kalbimin sesi aşkımın ateşi öyle emrediyor
Boyacı bulup karalara dalacağım

Şirin pencere bana hanımını göster
Menteşelerini altın ve gümüşle kaplayacağım

Pencereyi açmakla kalbimi de açtın
Benim için yaptıysan sana şükran borçluyum

Pencerenin sağ kanadını açtın
Güzelliklerin, nur yüzün göründü pamuk prensesim

Aşk İçin

Aşkın kalbime acımasızca yakan alevler attı
Hürriyetimi aldı

Aşk ilk başlarda bal gibi tatlı
Kök saldığı zaman da biber gibi acı

Aşk her zaman aşka sorar
Sevmeyi bilmeyen sevdaya girmesin

Aşk kötü şeydir, ölümün kardeşidir
Kalbinde taşıyanı yer bitirir

Uzun boylu tatlı yeşilli aşkım
Kalbimin içine kök salan aşkım

Aşk ilk başta süt gibi tatlı gelir
Kalbe kök salarsa dallanır budaklanır

Sevdalıyım sevda satıyorum sevdayla dolaşıyorum
Ben kimin sevdalı olduğunu hemen anlarım

On dört sevda ve bir sevda daha
Bu kızın sevdası gibi sevda yok

Fesleğen İçin

Güzeller üstünden geçsin İsa Dirildi desin diye
Kireçin üstüne fesleğen ektim

Kırk yapraklı geniş yapraklı fesleğen
Seni kırk kişi sevdi ama bana vardın

Fesleğen solsa bile kokusunu kaybetmez
Benim aşkım da beni hatırından hiç çıkartmaz

Mermer saksıya fesleğen ektim
Yıldızlı gökyüzüne kadar yayıldı gitti

Deniz İçin

Bu seferle gelmesi için
Denizin dalgalarına gidip sirke dökeceğim

Karadenizin gülümseyen kuşları
Sevgilime rastlarsanız benden selam söyleyin

Denizin fırtınası beni korkutur
Aşkın acısı beni inletir

Deniz acılarla dolu dalgalı deniz
Anan seni doğururken ağaçlar çiçek açtı

Ağaçlar şeker açtı dağlar biber
Gemiciler arasında benim yavuklum var

Gemici denizi bostan gibi görür
Fırtınalar kopunca ruhu titrer durur

Denizin gururu var ama ağacı yok
Gemici açık denizde iken dayanacağı bir dalı yok

Ayrılık – Yadsıma İçin

Beni reddettin Rum inancını da reddet
Türk gibi öl Yahudi gibi gömsünler

Kızım bu ak enseli genci reddet
Kartal yürüyüşlüyü reddetmemi beklemeyin

Beni görmek için can atasıca
Beni reddettin gözlerinin nuru kaybolsun

Beni reddettin seni doğuran anayı reddedercesine
Sana verdiği süt haram olsun

Ey zehirli yılanlar yola çıkın, yolunu kesin
Acımayın yiyin bitirin

Elbiselerini koklamak için üstüne astığım
Yasemin dalları soldu sade kökü kaldı

Dağlar yeşermeyin kuşlar ötmeyin
Bülbülümü kaybettim bana acıyın

Şehvetli Şiir

Bu gece kestane yağdı
Şileli kadınlar pencerelere koştu

Berrak boynunda
Papaz Ayasma yapar

Kıvırcık limanına
Atılan kuş olaydım

Kıvırcık saçlarına
Bitler oturup şakır

Smili'de güzel kızlar Mesaria'da tombul kızlar
Aya Paraskevi'de cevizgözlüler

Smili'de altın Mesaria'da gümüş
Aya Paraskevi'de hep bakır

Gelin böbürlenince

Şafak sökene kadar sana övgü yağdırabilmem için
Solmon'un aklına Davut'un bilgisine sahip olmalıydım

Bedenini gökyüzünün melekleri çizdi
Övmeye ihtiyaç kalmadı

Anan seni tatil günü doğurdu
On iki Havari seni rahatça güzelliklerle donattı

Melek gül ağzını çizmek için
Elinde altın kandiliyle yere indi

Melek seni doğuran ananın resmini çizmek için
Elinde altın kalemle yere indi

Gelini süslerken

Ey İsa ey Meryem ana hayırlı saat geldi çattı
Bugün gelinimizi şan ve şerefimizle süslüyoruz

Gelini almaya giderken

Gelinim in aşağı cam kapıyı aç
Sana bir çift ballı söz edeyim

Gelini damada götürürken

Anadolu'nun güneşi batıyor
Şimdi burası karardı birazdan başka bir yer aydınlanacak

Bugün beyaz yasemin gezmeye çıktı
Tanrım bulut yolla, kararmasını önle

Açın kapıları açın kilitleri
Altın duvaklı gelin göründü

Damat için

Minderin üstündeki altın elmaya bak
Yaşasın gelin damat dünürler herkes

Gecelerde, mehtaplı şafak vakitlerinde yolları arşınlayan
Delikanlıyı şereflendirelim

Damam kalk ayağa haç çıkar
Allahtan "stefani"nin uzun yıllar yaşamasını dile
(nikâh töreninde gelinin başına takılan taç)

Bugün gökyüzü parlıyor, bugün parlak bir gün
Bugün kartal güvercine taç takıyor

Düğün sofrası için

Masamız altın yemeklerimiz gümüş
Allah yılların getirdiği bu dostluğumuzu bozmasın

Hamam sefası için

Omuzlarına düşen ipek gibi gür saçlara bak
Melekler elmas bezeli taraklarla tarıyor

Bizim Yiannimiz

Eşeğe bir kilo buğday yükledim
Yolda giderken
Eşeğin ayağı takıldı buğdaylar yere saçıldı
İnci misali tane tane topladım
O ara Haseki geçti yardım etti
Hepsini topladı
Aldım ablamla anamın evine yollandım
Hoş geldin Yianni oğlum bize pide mi getirdin
Unu kaybettim ana pide ne gezer
Tokmağı alır oğlunun başına vurur
Bir vurur iki vurur üç vurur gebertir
Gidin papaza haber verin
Yianni'yi gömsünler
Ne kilise ne manastır ne mezar
Yianni'yi yaşarken çok sevdiği
İncir ağacının altına gömdüler

Balıkçının Oğlu

Ben balıkçının oğluyum
İlahi okurum yazar çizerim
Siyah gözleri seçmek için
Balık avına çıktım

Oltayı ilk atışımda
İsa Meryem aşkına
Yakaladım balığı
Hem de levrek mübarek

Balığın karnını yardım
Kalbini yaraladım

Üç genç kız çıkardım
Üçü de mermer gibi

Biri Galata'dan
Çok zeki çok akıllı
Diğeri Arnavutköylü
Karipena'nın kızı
Üçünden en küçüğü
En güzeli
Herkesin sevdiği beğendiği
İstanbulluyu
Ben de sevdim beğendim
Şimdi şaşkınım
Nerde arayıp bulsam
Yol yordam bilmem üzgünüm

Seçkin sevgilim
Yollara düştüm
Patikalardan geçtim
Sokak sokak aradım
Aşk ne zor şeymiş
İşte bunu öğrendim
Nihayet beni deli divane eden
Kızın evini buldum
Kapı kapalı
Kapıya çift kilit vurulmuş
Anahtarlar alınmış
Vay halime
Pencereler sıkı sıkı kapalı
Konu komşuya sordum
Sarı saçlı sevdiğim kız nerde
İçerde yatmış
Seni düşünüyor dediler

Hanımım ne olur uyan
Konuş benimle
Uyuyorsan uyumana devam et
Ama varlığımı bil
Düşünmeye başla

Umudunu Yitiren Kadın

Anadolu'da şafak söktü
Batı aydınlığa kavuştu
Kuşlar otlamaya
Sevgilim çeşmeye gitti
Kara talihli ben de
Çayırlara gittim

Kocasının mendilini asan
Gözyaşı döken
Figan eden
Genç bir kadına rastladım

Kadın, neden figan edersin
Neye ağlar ağıt yakarsın

Kocam on iki sene
Gurbetten gelmedi
Öldü derler
Belki bir gün döner derler
Bekler ağlarım

Kadın, kocan öleli
On iki sene oldu
Ben ona ödünç bez vermiştim
Bana iade etmeni söyledi

Eğer ödünç bez verdiysen
Sana iki mislini geri veririm

Kadın, ona ödünç mum vermiştim
Bana iade etmeni söyledi

Eğer ödünç mum verdiysen
Sana iki mislini geri veririm

Kadın, ona ödünç öpücük vermiştim
Bana iade etmeni söyledi

Eğer ödünç öpücük verdiysen
Koş git ara bul onu

Kadın, ben kocanım
Sevgilinim

Tanımam için evimizden
İşaret ver

Kapının önünde elma ağacı
Avluda kehribar renkli üzüm dalları

Salonun tam ortasında
Avize

Şafak sökerken kalkarsın
Hava kararmadan yatarsın
Denizden geçen gemileri görünce
İçini geçirir of..larsın
Kadın, ben senin kocanım
Sevgilinim

Bu saydığın evimin işaretlerini
Geçerken gördün
Bedenimden işaret ver ki
Sana inanıp
Seni tanıyayım
Belinde bir ben
Koltuk altında bir ben
Göğüslerinin arası
Mehtapla yıldızlar

Sen benim kocamsın
Sevgilimsin
Halayıklar koşun
Gümüş tekneyi getirin
Dadılar koşun
Gümüş yatağı serin

Tuna Nehri

Tuna nehrine
Üç gemi birlikte çıktık
Birimiz Rumeli'ye
Birimiz Yıldız eline
Üçüncümüz ağıt yakar
Gemici ayağa kalk der
Becerikli tayfam ayağa kalk
Rüzgârı dindir de
Limana girelim der

Üç Gemi

Sıra sıra gelen üç gemiye bak
Sultanın donanması gibi

Yan yana dizilmişler
Alımlı duruşlarına bak

Biri yelkenlerini açmış
Doğru Venediğe gider
Diğeri yıldız eliyle
Ap ak şişko sultana benzer

En küçüğü üçüncüsü
Aralarından en güzeli
İçinde sevgilim olanı
Kıyı kıyı gider

İstanbul'un limanına varınca
Sevinçten haykırıp
Yanaşıp demir attılar
Ah.... zavallı ben

Gemiye yanaşan biri
Hayretle sorar

Geminizde ne var ki
Neden tir tir titrersiniz ki

Ambarda güzel kızlar saklı
Kim isterse veririz

Güvertede rahibe gibiler
Öptüm seni saklama
Vakit dümene gelince
Limonlu uskumru

Küçük Terzi

Bir gün terzicik
İşsiz kalır
Eline tüfeği alıp
Kuş avlamaya çıkar
Yolun üstünde
Tepesinde kız oturan
Elma dolu
Elma ağacı görür

Elma koparmak ister
Elma yerine kızın elini tutar
İsa peygamber Meryem ana
Ah... zevcem olaydı

Elmayı keserken
Ayağını tutar
İsa peygamber Meryem ana
Ah.. zevcem olaydı.

Roido'da

Roido'da
Roido adasında
Bir Türk
Bir kızı sever

Kız
Onu istemez
Annesi
İster metheder
Kızım evlen
Türk koca al

Sultan hanım
Desinler

İstemiyorum
Evlenmem
Keklik olur
Ormana kaçarım

Roido'da
Roido adasında
Bir Türk
Avlanmaya çıkar

Geyik tavşan
Avlamaz
İki kara gözü
Kovalar

Süslü çakmak
Kara gözlerim
Bensiz
Uyku tutar mı?

Gelin Hamama Girdi

Gelin hamama gitmek için
Yola çıkar
Yollar çiçek döşenir
Patikalar mis kokar
Yıkanması için
Suyu ördek
Sabunu kaz
Berrak suyu da haçlı kartal getirir

Dönürüm ne suçum işledim
Haçlı kartalını yolladın
Hanımımı kekliğimi
Çaldın
Evimi kararttın
Örekeye varasıya kadar
Kapı pencere her şey
Yolunu gözler

Kumsaldaki ince kumun üzerinde güreşilir, ince ağ ipleriyle çok yükseklere uçurtma uçurulur, körebe, kovalamaca oynanır, topaç, fırıldak çevrilir, bilye oynanır, kız-erkek birlikte "misti" (halka) atılırdı.

Halka atma oyunu şöyleydi:
İki-üç taş üst üste konur, "bukio" denen boru gibi bir şekil yaratılırdı. Aralarından bir kişi "bukio"nun yanında kalırdı. 4-5 metre uzağa bir çizgi çizilir, çizginin ötesine geçerek ellerindeki halkaları sırayla "bukio"ya geçirmek için fırlatarak atarlardı. "Bukio"yu devirmemek gerekirdi. Devrildiği takdirde "bukio"ya koşarlar, halkalarını alıp çabucak yerlerine dönerlerdi. "Bukio"nun yanında kalan oyuncu önce alelacele "bukio"yu düzeltir sonra halkasını almaya gelen birine vurmaya çalışırdı. Başarabildiği takdirde yer değiştirirlerdi. Halka, "bukio"ya geçmeden yere düşerse, oyuncu koşar halkayı ayağıyla basarak havaya kaldırır, hemen eline alır ve "bukio"nun yanındaki oyuncu yetişemeden yerine dönerdi. Oyuncunun attığı halka eğer yanlışlıkla çok uzağa düşerse, bütün oyuncular "bukio"nun etrafına toplanır, halkalarını "bukio"ya vurur ve yuhalarlardı.

Yüzme sporunu layıkıyla yerine getirirler, yüksek kayalardan atlarlar, saatlerce güneşlenirlerdi. Yüzmeyi derin olmayan sularda kendi başlarına öğrenirler, büyüklerin müdahaleleriyle zamanla mükemmelleştirirlerdi. Yüzme diploması, yosunlardan vahşi bir görünüm kazanan derin sularda bir iskeleden 10-15 metre mesafede olan başka bir iskeleye kadar yüzüldüğü vakit verilirdi. Bunu başarabilen yüzmeyi öğrenmiş ve korkusunu yenmiş sayılırdı. Kelebek, serbest, sırtüstü ve yan her stilde yüzülürdü. Altı metre yüksekliğindeki kayalardan ayaklarını çapraz biçimde bitiştirerek çivileme atlarlardı. Deniz suyunu en çok kim yükseltecek diye yarışırlardı. Suların yeteri derece derin olmaması korkusundan balıklama atlamayı tehlikeli sayarlardı. Evlerinden çamaşır teknelerini alarak denize indirir, ellerini kürek gibi kullanarak midye, ince karides, pavurya, deniz minaresi çıkarmak için açığa giderlerdi.

Pavurya avına hava kararınca büyükler de çıkar, hava kararınca kayalıklara tırmanan pavuryaları kepçeyle kolaylıkla toplarlardı. Bazıları elleriyle toplar, bu işin acemileri pavuryalar tarafından ısırılarak cezalandırılırdı.

Denizde uzun uzun yüzdükten sonra güneşin keskin ışınları altında kumların üstüne serilerek yorgunluklarını giderirlerdi. Uzun süre denizde kalmaktan saçları beyazlaşırdı. Acıktıkları zaman üstlerindeki kumları silkeler ve giysilerini giyip eve dönerlerdi. Büyük çocuklar kendilerinden yaşça küçük olan kardeşlerini annelerinden ekmek alıp sahile getirmeleri için eve yollarlardı. Bazı anneler bu konuda hoşgörüsüz davranır, aylak çocuğu azarlar ve cezalandırmak için ev işlerine koşardı.

Bir Çocuk Şarkısı

Kartalı didik didik didikle
İki başlı kartal
Ördek mızrağı çeker
Ve kalamarı vurur
Kalamarın canı ne çeker?
Et isterim ekmek isterim
Kırmızı şarap isterim
Çocuklarımı
İneğin kulağında yatırmak isterim

Hatırladığım bazı lakaplar

Şile'de hemen herkesin bir lakabı vardı. Yanlış bir davranıştan, bedensel bir özürden kişileri tanımlayan lakaplar üretilirdi. Seneler boyu bunlara o denli alışılırdı ki ölünceye kadar lakaplarını soyadları gibi taşırlardı.

O yıllarda Türkiye'de zaten kişinin ailesini belirleyen anlamda soyadı kanunu yoktu. Bizler de soyadı nedir bilmezdik. Nüfus cüzdanında başka yazar, bizler başka ad kullanır, etraf başka adla çağırırdı. Genel olarak ilk önce vaftiz adımız, ikinci olarak baba adı sonra da lakap yazılırdı. "Timios Yorginin Kekemes" yani Yorginin kekeme oğlu Timios.

Bazı kişilerin ise herkes tarafından kabul gören bir soyadı vardı.

Yunanistan'a göç edildikten sonra mecburi olarak herkes soyadı aldı. Daha önce kabul gören bir soyadı taşıyanlarla, yeni soyadı alan ailelerin çocukları farklı soyadlarına sahip oldu. İnsanlar, amcaoğullarının soyadını sorar oldu.

Kalem; küçükken yolda kalem bulup, "kalem kimin..." diye arayıp durduğu için

Komita; Bulgar kökenli

Mayka; gemi patronu

Fağu (obur); çok obur olan şakacı bir kahveciye böyle denirdi.

Anema; anemi

Hrimuza; Hürmüz, iri yapılı bir hamalın lakabıydı

Çahila; büyük sarkık dudaklı

Aile fertleri veya yakın dostlar birbirlerine şöyle seslenirdi:

Bre, e bre; bir erkek başka bir erkeğe veya çocuğa seslenirken

Mare; bir kadın, bir erkeğe veya çocuğa seslenirken

Mari; bir kadına veya genç kıza seslenirken

Barba mari çaça; çocuklar bir kadına ve erkeğe seslenirken

Ayrıca, bir nesne yakında ise "Na to", biraz uzakta ve özelikle denizdeyse "dehato", çok uzaklarda ise elle de göstererek "deeeee hato" denirdi.

Kelimelerin yerleri değiştirilerek oynanan bir dil oyunu vardı.

"Büyük felaket Şile'den de geçti. Şile artık bizler için sadece tatlı bir anı olarak kaldı. Yunanistan'da yaşayan Şilelilerin her şeyleri var, ama kalplerinin bir parçası, felakete uğrayan, mahvolan bomboş vatanlarında, atalarının teselli bulamayan, yangın dumanları arasında kapkara tepelerde dolaşan ruhlarına yoldaşlık etmek üzere ebediyen Şile'de kalacak."

"Şile'nin panayırları bitti gitti
Kemanlar şakımıyor zurnalar çalmıyor
İhtiyar çınar ağacı şaşkın, soruyor
Güzel kızlar genç delikanlılar nereye gitti
Sevinçler gülüşmeler şarkılar nerede
Laternalar neden sustu"

Türkiye ile Yunanistan arasında 1923 yılında yapılan nüfus mübadelesi nedeniyle yurtlarını terk etmek zorunda kalmış iki eski komşumuzun, Natalia Adamantidu ile Yeoryios Papastratos'un anılarını bir araya getiren bu kitap, Işık Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ekrem Ekinci'nin inisiyatifiyle yayına hazırlandı.

Çok sevecen bir dille yazılmış, ilginç bilgiler içeren bu anılar; Yunanistan'daki Küçük Asya Araştırmaları Merkezi arşivinde bulunan, 1939'dan beri mübadillerle yapılan sözlü tarih çalışmalarının da bir parçası. Şile'li hemşerilerimiz, 1920 öncesi Şile'de yaşamı anlatırken duygularını, Şile sevgilerini de bizlere aktarıyorlar.

İNSAN VE TOPLUM DİZİSİ

Kitap YAYINEVİ

FEYZİYE MEKTEPLERİ VAKFI 1895 IŞIK ÜNİVERSİTESİ

IŞIK

ISBN 978-605-105-052-2

KİTAP 2009

15,-TL

9 786051 050522